BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXI
C
45
NAPOLI

XXI.
C.
45.
2 150 · 15 ·

CONVIVIUM RABULARUM

ET

DIALOGI FORENSES

DECEM.

Digitized by Google

JANUARII PARRINI J.C.

NEAPOLITANI

CONVIVIUM RABULARUM

ET

DIALOGI FORENSES

DECEM.

NEAPOLI M. D. CCXLIII.

Publica Authoritate.

Digitized by Google

JANUARII PARRINI CONVIVIUM RABULARUM

AD CLARISSIMUM,

AMPLISSIMUMQUE VIRUM

MARCHIONEM

BERNARDUM TANUCIUM

POTENTISSIMI REGIS NOSTRI

A Juſtitiæ, Clementiaeque Secretis.

NUlla *hercle Civitas*, CLARISSIME BERNARDE TANUCJ, *poſt florentiſſima illa Romanæ Reip. tempora ampliora Eloquentiae praemia propoſuit, quam haec noſtra: in qua non modo illuſtris ſemper ac facilis ad ſummas opes per forenſem operam aditus patuit, ſed ad maximum etiam dignitatis, civiliſque potentiae faſtigium. Unde factum eſt, ut rejectis prope caeteris artibus, ac facultatibus, omnia ad leges, cauſſaſque dicendas noſtra juventus ſtudia tranſtulerit: nec acriori quis ingenio, his praeſertim duobus proximis ſeculis, extiterit adoleſcens, at-*

que indole liberaliori, quin propere in forum a parentibus truderetur. Tanta itaque ex omnibus ordinibus multitudo huic ſeſe tradidit diſciplinae, ut & reliquarum ingenuarum ſimul omnium artium alumnos longe numero ſuperaret; & paullatim effectum ſit, ut qui aliud quam Juriſprudentiam profeſſi eſſent, ne ſatis quidem honeſtum in Civitate locum obtinere viderentur. Profecto ſi eorum numerum reputare animo velimus, qui ducentis ferme annis ſeſe foro mancipaverunt, ſi maxima, & acutiſſima noſtrorum hominum ingenia, ſi propoſitos honores, ſi gloriam, ſi praemia, ſi dignitatem, neceſſarium omnino videatur, quamplurimos ſummos Juriſconſultos, eloquentiſſimoſque Oratores ex hac tanta multitudine extitiſſe. Eoque id magis ita ſeſe habere talia reputanti veriſimile fuerit, quod non, ut apud Romanos obtinebat, ita in plurima, & graviſſima ſtudia noſtri etiam homines diſtraherentur, ſed toti in unam curam per omnem aetatem incumberent. Nam illi bellicis rebus, imperatoriiſque artibus, dicendoque juri, & Senatoriis conſiliis, nec non honorum petitioni, reique publicae adminiſtrandae, atque Eloquen-

quen-

quentiae ſimul ac legibus vacabant : noſtris vero nil ultra Forum & cauſſas curandum. Quod quidem (fatebor enim, MAXIME TANUCJ, quod nequeo diſſimulare, quanquam magno cum dolore fateor) diu aliter evenit, ac ea fert conjectura. Nam & forum Eloquentiæ laude diu prorſus caruit, & Juriſprudentia, quanvis plures acerrimos peritiſſimoſq; viros ſit nacta; qui & res judicatas literis mandarunt, ac Reſponſa, Conſilia, Controverſias, Commentarioſq; etiam ediderunt; in mediocri tamen loco apud nos uſq; conſtitit. Nec ejus rei aliam inveniemus cauſſam fuiſſe, quam praepoſteram, & ſane corruptam ſtudiorum rationem. Etenim quum a noſtris Legibus ſapienter fuiſſet inſtitutum, ut nemo de jure reſpondere poſſet, atq; ad cauſſarum patrocinium accedere, niſi qui, poſtquam ſtato tempore humanioribus literis, Eloquentiaeque cum primis dediſſet operam, per aliquot annos publico in Gymnaſio Romanam Juriſprudentiam didiciſſet; deindeque ſtudiorum ſuorum in Seniorum Ictorum Collegio ſubiiſſet cenſuram; ut ita demum in forum rite pergeret; haec omnia hominum ſive deſidia, ſive praepropera avaritia ſubvertit; ut ea vel omnino ne-

gligerentur , vel nimis properanter , & dicis tantum cauſſa fierent . Invaluerat quippe ea a primis uſque noſtri fori incunabulis apud forenſes homines opinio , ingenuas prorſus artes , veterum linguarum peritiam , Philoſophiam , literaſque omnes conſtantiſſime foro eſſe expellendas: ut nihil magis adoleſcenti , qui ſe foro addixiſſet , adverſari ad famam , opinionemque forenſem vulgo crederetur, quam ea ſtudia attigiſſe: ſine quibus mehercule nec Juriſprudentia, nec Eloquentia conſtare poſſet . Nil niſi leges, patriaeque potius quam Romanae, noſtrateſque Authores tantum , ac externi Pragmatici , repudiatis pene omnino melioris notae ſcriptoribus, juventuti proponebantur , in quibus operam , diligentiam , ſtudiumque omne collocaret . Quod ſane peſſimo , & exitiabili prorſus conſilio factum eſt : atque ab hoc pravo , maxime ſociarum rerum & reprehendendo diſſidio duo magna in forum mala irruperunt. Namq; & Patroni munus facundiae ornamentis ſpoliatum , literarumque , ac Philoſophiae lumine orbatum, improbam quandam artem , & humerorum potius quam ingenii reddiderunt , indoctiſque moleſtorum , ac odioſorum clama-

Digitized by Google

clamatorum latratibus infeſtum effecerunt forum ; Et juris ſcientiam, detracta Romanarum legum ſapientia, & latini ſermonis elegantia, antiquitatis notitia poſthabita, ac ſpreta doctiſſimorum interpretum eruditione, in implicatas quaſdam inexricabileſque ambages; centoneſque imperite ſartos, omni doctrina, atque amoenitate rejecta, converterunt. Atque inde porro naſci oportuit, quod nos certe dolere ex animo debemus, ut noſtris Juriſconſultis, quum laborem ſane, & ingenium in ſuis ſcriptis abunde teſtentur, magnamque rerum forenſium cognitionem, cultus omnis, & doctae illius antiquitatis prudentia, nitorque prorſus deeſſet: quae ſi affuiſſent, Cujacios & nos, atque Alciatos, Fabroſque haberemus. Nam nec ingenii acumine, nec magnitudine controverſiarum, juriſque ſcientia eruditioribus noſtri cedunt ſcriptores, ſed ordine, ornatu, ſermonis elegantia, hiſtoriarum notitia, doctrinaque demum illa, quae nonniſi a Philoſophiae fontibus, antiquitatiſque ſtudio haberi, atque hauriri poteſt. Atque haec tanta ſunt, ut ipſa per ſe magnum Juriſconſultum efficiant: & ſi defuerint, quamvis maximum adhibeas in-

Google

ingenium, ſummoque incumbas labore, & quotidianarum quaeſtionum articulos omnes teneas, juriſque ſis (hoc noſtro, non illo veteri modo) peritus; jaceas nihilominus neceſſe eſt contemnendus, nulla in poſteritatem ſpe gloriae.

Haec tamen barbaries acerrimos ſeptuaginta fere ante annis in ipſo foro hoſtes invenit: qui inter ſubſellia bonas artes, Eloquentiam, Philoſophiamque etiam audacter profiteri auſi ſunt, & cum Rabularum catervis, indoctorumque colluvie, quaſi ſignis collatis dimicare. Nam Patrum noſtrorum aetate Franciscus de Andreiis *extitit, qui Neapolitanorum primus tantam eloquentiae vim in forum attulit, quantam nemo nec ante, nec poſt ipſum; tantamque ſimul doctrinam, quantam nullus quidem antea, pauci vero poſtea attulerunt. Aderant in illo, praeter ea, quae ab arte, & diligentia ſunt, fere omnia, quae a Natura in Oratore requiruntur; maxima ac ſuaviſſima vox, ſtatus, motuſque corporis, geſtus, ac pronunciatio ita apta, atque ad dicendum accomodata, ut quidquid diceret, aut in dicendo ageret, cum magna audientium delectatione, deceret. At is pervulgata, & cor-*

& corrupta illorum temporum inſtitutione rejecta, optimis literis, Graeciſque, ac Latinis ſcriptoribus ab ineunte aetate operam navavit: unde ejus oratio profluens & concitata, optimis verbis, & hetruſco nitore ſplendida, crebris ſententiis, ac rebus ab intima Philoſophia, veterumque ſapientia depromtis, foro tamen, populique auribus ſcientiſſime accomodatis abundabat. Late vero tunc ejus imitandi ſtudium in noſtram juventutem manavit: quum quiſque quantum poſſet anniteretur, ut illius in dicendo elegantiam, atque impetum exprimeret, orationiſque gravitatem, & copiam referret. Sed nemo tantum ingenium, tantamque induſtriam ea in re poſuit (ut de Januario de Andreiis *Franciſci Fratre, viro doctiſſimo quidem, ſummoque, & graviſſimo Senatore, ſed parum eloquenti, taceam) quam* Seraphinus Biscardus; *quem Franciſcus caſu oblatum ita arripuit ac dilexit, ut in eo maximam ſpem retinendae in foro eloquentiae poneret, praeclariſſimaque ſtudia propagandi. Nec is magiſtri ſpem fefellit; nam etſi nec vi, nec impetu illi fuerit comparandus, juris tamen prudentia neſcio an anteponendus: acumine vero*

quodam, lenique eloquentiae flumine, tectus undique , et mira in cauſſis dexteritate ita valuit , ut dignus profectò , qui tanto viro in fori gloria ſuccederet haberetur . Dederunt ſe ſe in Biſcardi diſciplinam duo ſumma ſane ingenia , JANUS VINCENTIUS GRAVINA,& CAJETANUS ARGENTIUS. *Gravina fori ambages , in quo principem locum habere aliquando potuiſſet cito aſpernatus , & Philoſophiae aliquanto ſtudioſior, Romanum ocium, literariumque nomen forenſi gloriae , opibuſque antepoſuit . Argentius autem ſtudiis omnibus liberalioribus egregie perpolitus ita ſe Juriſprudentiae dedit , ut vix in eo genere aliquid inveniri poſſet , quod quidem ſcriptum , vulgatumque eſſet , quod ille non noviſſet , nec aliquid unquam legerit quod non memoria teneret . Voce tamen ſubagreſti , geſtuque , ac pronunciatione minime oratoria , quamvis incaleſceret aliquando , naturaeque vitium rerum gravitate , & copia abunde ſemper compenſaret ; mediocrem tamen in dicendo laudem aſſecutus eſt , quum doctrina omnes, qui in foro unquam extiterunt , longo intervallo ſuperarit . Plures praeterea eodem tempore, quo Franciſcus de Andreiis*

flo-

floruit, *clariſſimorum Juriſconſultorum ſcholae extiterunt*. Nam Petrus Fuscus, *licet ab humanioribus literis paullo fortaſſe alienior, in enucleando nihilominus jure ſingulari quadam prudentia viguit*, *tantamque veterum*, *Bartolinae praeſertim ſcholae*, *juris intepretum peritiam praeſetulit*, *ut nemo ei in excutiendo, atque explanando jure anteponeretur*. *Nec defuit Fuſco dicendi laus*, *non prorſus oratoria illa quidem*, *ſed gravi*, *honeſtoque viro digna*, *ac maxime Juriſconſulto propria*. *Ab hujus ſchola plurimi Patroni extiterunt*, *qui fere omnes Praeceptoris probitatem retulerunt, juriſque prudentiam*; *E quibus ſat fuerit* Horatium Roccam, & Franciscum Guerrasium *referre*; *quorum funera nos, moerentibus bonis omnibus*, *nuper vidimus*, *quum* Rocca *in ampliſſimo V. Virûm Senatu ſumma ſane in foro dignitate eſſet*, Guerrasius *in* xxiv. *Virûm Conſilio magna virtutis*, & *prudentiae fama conſtitiſſet*. *Duo praeterea egregia doctrina*, *magnis ingeniis*, *ſalibuſque praeterea*, & *lepore ſane Attico praecellentes Oratores eadem illa tempeſtate floruerunt*, Nicolaus Caravita (*cujus domus omnium*

ſui

ſui aevi doctorum hominum fuit altrix, quaque e ſchola, ut duo pro omnibus proferantur, ALEXANDER RICCARDUS, & XAVERIUS PANSUTUS *magnis utrique honoribus uſi, extiterunt)* & CAESAR NATALIS, *quibus nullum equidem oratorium ornamentum defuit*, & *cum in dicendo, tum in ſcribendo acres, acuti, preſſi & elegantia, ac nitore ſingulari : licet* CARAVITA *acrior haberetur*, & *forenſi fama praecelleret. Tot igitur, taleſque Viri, nonnullique praeterea haud parvam fori partem in ſe converterunt, coepitque juventus paullatim aliquid ultra forenſes cancellos audere, nec amplius abſurdum, ac monſtri ſimile in foro viſum eſt, cauſſas defenſitare*, & *Philoſophum ſimul eſſe, ingenuiſque artibus excultum. Licuit inde* CUJACIUM *etiam*, HOTOMANNUM, GOTOFREDUM *caeteroſque graviſſimos Romanarum legum Interpretes impune in medium adducere, eorumq; authoritate uti ad controverſias definiendas. Immo quo tempore nos primum in forum adoleſcentuli venimus, quum ſupremo* XXIV. *Virûm Conſilio* CAJETANUS ARGENTIUS *ſumma cum laude hominumque admiratione praeſideret, probe memoria tenemus, ita tum vul-*

go inter forenſes homines cenſeri, neminem ad cauſſam coram tanto Viro dicendam accedere poſſe, qui non ex legibus Romanis, Cujacioque, reliquiſque doctiſſimis Juriſconſultis aliquid pro ſe afferret. Ex qua diſciplina quot magni viri quot acutiſſimi Juriſconſulti, quot optimi Oratores extiterint, nemo, cui quidem notum forum noſtrum eſt, non videt. Et ſi mihi non decretum eſſet, neminem vivum nominare, poſſem modo claros Neapolitani fori Oratores nedum brevi quadam commemoratione indicare, ſed juſtum etiam de iis opus conficere.

Quis vero poſſet illis ipſis temporibus, quibus tot, tantaeque literae in foro verſarentur, ſummam quoque morum perverſitatem, ſupinamque ignorantiam fuiſſe, ſuſpicari? At ſane tunc maxime prava invaluerat diſciplina, & forenſis corruptio omnem modum exceſſerat. Satis fuerit, ut id probatum, teſtatumque habeamus, ſermonem illum in medium adducere, quem aliquando a quibuſdam Rabulis habitum dicere conſueverat XAVERIUS PANSUTUS *affinis noſter: vir & in dicendo jure in* XXIV. *virûm Senatu Catoniana plane ſeveritate illuſtris, &*

gra-

gravioribus diſciplinis omnibus eruditus, atque in pangendo carmine (ut ejus Tragoediae præſertim teſtantur) Italorum Poetarum nulli ſecundus. Is autem memoriter nobis, nobiſque audientibus, aliis perſaepe narrare ſolitus erat, CAMILLUM *quendam neceſſarium ſuum virum egregium, quem acerbo nimis fato ereptum dolebat, in acerrimos quoſdam Rabulas adhuc adoleſcentem incidiſſe, quos optimam ejus inſtitutionem in quodam convivio referebat ita acriter deteſtatos fuiſſe, ut nihil poſſet fieri ſupra. Nomina etiam rabularum, & quid eorum quiſque dixiſſet ſummo lepore, quo Panſutus in familiaribus colloquiis ſane erat mirificus, memorare conſueverat. Hunc ergo ſermonem, quod haud modicum juventuti noſtrae utilitatem afferre poſſe, arbitratus ſum, ſi quos mores, quaeve ſtudia fugienda ſibi eſſent cognoviſſet, mandare literis decrevi; ne a magnificis indoctorum verbis, arrrogantiaque, & faſtu ingenui adoleſcentes decepti, exemploque, ac felicitate invitati ad improbitatem, ignorantiamque ab honeſtate, & optimis literis, magno cum ſuo, ac Reipublicae malo deſciſcerent.*

rent . Inſtitutionem etiam ejusdem Camilli , quem ab eruditiſſimo viro doctum atque inſtitutum fuiſſe conſtabat , operae precium referre duxi : praeclara etenim & optima viſa eſt , ad cujus exemplum juventus inſtituatur ; & ad narrationis fidem pertinebat eam non omittere: nam ita factum eſſe Panſutus affirmabat, ut nos paullo poſt exponemus.

Sane quae nos in illo Rabularum Convivio acta , dictaque eſſe mox referemus, ea ſunt , quae certorum ſtudiorum pravitatem , morumque perverſitatem ita tacite redarguant , ut quid probandum, quid damnandum , quidve in hac noſtra forenſi vita ſequendum ſit , quid fugiendum , adoleſcentibus noſtris facile fuerit intelligere . Quamvis ſupervacaneum hoc , atque inutile fortaſſe fuerit hoc tempore exponere : quum ad Te unum, OPTIME , *ac* DOCTISSIME TANUCJ , *reſpicientes , egregiam quandam , perfectamque atque abſolutam tum virtutum omnium , tum doctrinarum formam poſſimus intueri. Tu etenim ita Philoſophiam cum Juriſprudentia conjunxiſti , ita ingenuas artes cum rerum maximarum, ac graviſſimarum adminiſtratione copulaſti , atque*

ita

ita ſanctiſſimis moribus negocioſiſſimae vitae inſtituta temperaſti, ut Platonicum illud plane veriſſimum oſtenderis, virtutes omnes Unum *quoddam eſſe, & qui ex iis unam apprehenderit omnes neceſſario tenere. Atque utinam noſtri homines, qui tam te enixe admirantur, & laudant, imitari quoque vellent, eamque ingrederentur viam, qua Te iſtuc perveniſſe cognoſcunt. Nunc nonnulli nihil ultra verba & inanes laudes progreſſi, etiam nunc opinionem illam mordicus tuentur, Juriſconſultum totum in legibus eſſe, atque in foro tantum, ac ſubſelliis habitare debere. Quod mihi quidem pravum omnino, & damnandum videtur. Nec etenim extorqueri nobis poteſt, quod a prima adoleſcentia tot clariſſimorum virorum exemplo pro vero hauſimus, Juriſconſultum, qui nominis dignitatem implere velit, magna quaedam ſcire, ac profiteri debere: nec forenſium rerum anguſtiis concludendum eſſe: niſi operarium quendam potius velimus eum, quam vere ſapientem, rerumque civilium ſcientem efformare, & Civibus ſuis ac Civitati ipſi utilem Civem. Quod eo acrius modo ſequendum reor, quod jam Dei benignita-*

te

te vere in Regno, ſubque optimo, ac Clementiſſimo Rege vivimus: cui & graviſſimis in rebus, juſque publicum nationumque externarum mores & jura reſpicientibus conſuli haud raro debeat, eique Civitatis, Regnique preces in magnis ſaepe negociis offerri. Quinetiam quicquid ad hujus Regni felicitatem, amplitudinem, copiam, communemque omnium conditionem pertinet, diligenter nobis veſtigandum, ac ſciendum, ne unquam graviore aliqua in re erga Principem, Patriamque, Civeſque noſtros officio turpiter deſimus; quum id a nobis, qui caeteris prudentiores, doctioreſque perhiberi volumus, quammaxime requiratur. Hoc ita tu, MAGNE TANUCJ, *amplexatus es, (libenter enim tuo ſaepius jam exemplo utimur), ut quum tantae rerum moli praeſis, non par, ſed valde mediusfidius negociis ipſis major videaris. Quid enim praeſidii in magno aliquo motu, anguſtiſque in Regni rebus, vel in regenda, atque ordinanda Republica in eo fuerit homine, qui formulas tantum actionum, ac libellorum cantiunculas memoria teneat, ſtillicidiorum, ac ſervitutum jura fortaſſe noſcat, inſtrumentorum vim, probationum-*

tionumque naturam didicerit? Docto, ſapientique tunc opus eſt viro, qui naturas hominum, rerumque pene omnium indolem calleat, cui hiſtoriae, praeteritique temporis facta nota ſint, gentiumque, ac populorum inſtituta: doctrinaeque inſuper, & prudentiae uſum rerum, civilemque experientiam conjunxerit. Quid in condendis, abrogandis, derogandiſque legibus? Num mediocri prudentia, num vulgari ſcientia opus eſt? Nec ullam profecto paullo majorem rem invenias, quae in Republica ſit pertractanda, quae legulejum aliquem, atque e forenſi opificio artificem, non ſapientem doctumque virum requirat.

Haec porro Reipublicae pars late negligitur: nullique curae eſt, ne egregii Cives ad ignobilem quaeſtum detorti ignorabiles jaceant, & ab optimis ſtudiis, in quae magno bono publico incubuiſſent, ad mercenariam vitam, & vile artificium declinent. Unde ſaepe mibi de his Civitatis noſtrae moribus cogitanti peropportunum, maximeque utile viſum eſt, ſi Romanorum imitatione Censores *& nos publice inſtitueremus, qui nullam Reipublicae partem corrumpi, quantum quidem hu-*

humano conſilio aſſequi poſſent, ſinerent, ſed ad optimam quaeque inſtitutionem revocarent. Horum quidem officium eſſet, ut optime educaretur juventus, curare; neve uſquam a probato more declinaretur: utque ea ſtudia in Civitate pollerent, quae ad Gentis gloriam, Regnique utilitatem, non ad privatorum tantummodo lucrum & commodum referrentur. Nec mores ſolum, publicamque diſciplinam eorum complecti deberet vigilantia: verum & agricultura, quae maxima in uberrimo Regno cura debet eſſe, Nautica, caeteraeque artes omnes eſſent Cenſoribus curandae, ne privatorum negligentia, aut pravitate vetera, ſi quae eſſent, bona atque opportuna inſtituta delaberentur: & ſi quod ab externis gentibus ſapientius, & utilius excogitatum, atque inventum eſſet, ut in noſtram quoque Rempublicam inveheretur. Nec enim patrum familias induſtria, ſed publico factum conſilio fuiſſe arbitror, ut optima omnium late gentium inſtituta, quae vel ad civiles, vel ad militares artes pertinerent, Romani adoptaverint: quo uno quum caeteras nationes ſapientia primum viciſſent, armis deinde etiam domuerunt, imperioque complexi ſunt. Apud

nos nimia rerum omnium licentia: atque in univerſa Republica, quum tot legibus ſecuritati civium, eorumque patrimoniis conſultum ſit, nil quidem videas lege aliqua contineri, unde mores, artes, diſciplinae, ſtudia, inſtituta vitae, atque ejus generis maxima porro, & graviſſima, firmentur, publicaque authoritate aliquo pacto regantur.

Sed nimis extra noſtram aream, impetu quodam amoris erga Patriam rapti, vagati ſumus: igitur de diverticulo, ut ajunt, in viam. Maxime ergo curandum cenſemus, ut perfecta, & optima diſciplina juventus ad forum, cauſſaſque educetur, ne pravis moribus, falſaque opinione doctrinae corrupta, & inflata in publicum dedecus, privatorumque damnum erumpat. Quod ſi te ad judicia, & forenſia praelia, Sapientissime Tanucj, *Fortuna detuliſſet: porro nobis non aliunde modo, quam a te, quae eſſet egregia Oratoris inſtitutio petendum eſſet: in cujus ingenium, quum omnia, quae ſui fuerant juris natura contulerit, quaecumque ab arte, a ſtudio, a doctrina eſſe potuerunt, a te diligentiſſime cumulata, & collecta perpetuis lucubrationibus admiramur.*

mur. Nam nulla docto, magnoque viro digna aliquo in genere doctrina exiſtit, quam tu non arripueris, ac teneas: nihilque eſt ex ingenuis omnibus artibus, quod tu non excogitatum habeas, & comprehenſum animo, uſuque, & exercitatione pertractatum. E quarum quidem maximarum rerum cognitione, quum incredibilis quaedam copia, ac ſumma in uberrimum iſtuc ingenium tuum eloquentiae vis profluxerit, patriique ſermonis lepos, ac venuſtas acceſſerit, nemo ſane, meo judicio, tibi in dicendo par, & æque magnus, ac vehemens, & plane perfectus Orator potuiſſet unquam exiſtere. Nunc quum tibi tantam Reipublicae partem Sapientiſſimus Princeps adminiſtrandam optimo conſilio detulerit; maximæ ſunt ſcilicet gratiae Fortunae a nobis habendae, quod te ita potiſſimum collocaverit, ut forum tibi cum primis curae eſſe debeat. Quod igitur ductu, exemploque tuo efficere in foro potuiſti, ut ab ineptiis, ac Rabularum technis juventutem ad optimam, ſolidamque diſciplinam revocares, id veluti jure a te petimus ut authoritate modo cumulate praeſtes, efficiaſque, ut noſtri adoleſcentes voce tanti viri verae

laudis iter ingreſſi, magnos illos Franciscum de Andreiis, Petrum Fuscum, Nicolaum Caravitam, Caesarem Natalem, Cajetanum Argentium, *caeteroſque ejus notae, quos nunc in foro, vel jus ſanctiſſime dicentes, vel cauſſas adhuc doctiſſime defenſitantes admiramur, ſequi, atque aemulari velint: atque ita eos dignos foro, dignos hac Civitate, dignos tali Principe reddas: tuque nobis, ac poſteritati, Juriſprudentiae, Eloquentiaeque ſimul in Neapolitano foro Pater, aç reſtitutor habeare. Quo facto ſane ſperandum eſt, quae eſt noſtrorum hominum indoles, eorumque uberrima, & acutiſſima ingenia, brevi* Crassos *nos,* Antoniosque, & Hortensios, *ſin minus* Tullios, & Demosthenes, *habituros: qui eloquentia florentes, doctrina, & conſilio praeſtantes, civilique praecellentes prudentia, optimi cives, Patriaeque amantes evadant, Forumque, & Curiam, univerſamque adeo Rempublicam ad ſummum gloriae, & felicitatis faſtigium adducant.*

Nunc Camillum Panſuto caſus ſuos referentem audiamus.

CONVI-

CONVIVIUM RABULARUM

EUSTACHIUS, MODESTINUS, CAMILLUS BLANDIDIANUS, VOCONIUS, VULPINUS, RAPIDIUS.

CAMILLUS.

NArrabo igitur tibi, PANSUTE, rem omnem, gemino orſus ab ovo, tametsi hoc Flaccus vetet, quandoquidem tu haud minor poeta ita jubes. Et ſane nobis modo vacat: ſoli etenim, quod raro alias, ſumus in hoc amoeniſſimo litore; tuaque haec domus Pragmaticorum importunitate, qui te ne hîc quidem paullulum ſinunt quieſcere, magniſque clamoribus ſaepe vexata, nunc vere Mergellinam nobis, ociumque ſuaviſſimum praeſtat. Ruſticatum ergo de more cum Patre, ac Sororibus exieramus in Herculanum: vindemiae namque appetebant, & jam feriarum tempus complures melioris notae cives eodem perduxerat. Venerat nobiſcum Modeſtinus, qui me tunc temporis ſanctiſſi-

me, atque amantiſſime curabat; vir, ut noſti, ita probus, ut eo probiorem neminem noſtra Civitas tulerit; atque ita doctus, ut neſciam quem modo ei ex eruditis noſtris anteponam. Illum ego ita obſervabam, ut optimum, ac dulciſſimum parentem: ille tanta me benevolentia proſequebatur, ut ſane Patrem ipſum aequaret. Ita mutuo affecti, conjectura potes aſſequi, quam diligenter, & accurate alter doceret, & quanta docilitate, ac ſtudio alter diſceret. Dum autem ibi commoraremur, ambulationibus crebris per ſalubres agros valetudini ſubveniebamus, perpetuis literariis laboribus ſatis affectae, Poetarumque blandimentis ſuperiorū ſtudiorum gravitatem temperabamus. Obturbabamur interea a Patre, qui non modo frequenter a nobis ſtudiorum meorum rationem expoſtulabat (etsi ipſe, probus equidem & frugi, earum rerum prorſum ignarus erat) ſed pene quotidie a Modeſtino flagitabat, ecquando tandem me habili jam aetate, & ſex annorum labore ſatis perdomitum, in forum mitteret, unde aurea ſcilicet nobis familiaeque noſtrae meſſis obveniret. Tardabat nimiam

ejus

ejus alacritatem vir honeſtus, & biennium inſuper aliud mihi, ſibique precabatur, ut incepta perficeret, prout ſuſcepti curriculi ratio, ac tanti operis moles poſtularet. Non ideo tamen ſatis Patri faciebat; qui me dudum jam pro mendaci fundo haberet, & Modeſtinum aperte culparet quaſi deſidem, & negligentem agricolam. Hanc nos moleſtiam conſtanter, atque hilare perferebamus; nec Patris, optimi ſane viri, avaritiam, ſed domeſticas anguſtias ejus rei cauſam eſſe intelligentes, ſerio in libros incumbebamus: ejuſque anni ruſticationem, non ad relaxandum animum, ut ſuperioribus annis, ſuſceptam putavimus; ſed ad ea, quae didiceram ruminanda, reſque ordine quodam, & nodo nectendas: ut in Urbem reverſi, legum Patriarum interpretes (quod nempe unum ſupererat) forique arcana alacriter aggrederemur. Dum nos id ſedulo agebamus, aliud ſane Pater verſabat animo: & amicorum, qui circa ea loca ruſticabantur, domos frequens circumibat; tum in me quaedam jaciebat, quae ejus rei, quam ipſe ſtruebat, ut deinde cognovimus, argumento eſſe poſſent. Tandem, quum

aliquando multa nocte ad coenam domum rediiſſet, inſueta elatus laetitia: Cras, inquit, Camillule, judicium ſubibis: ego te in jus vocavi, eoſque Judices elegi, quos ob authoritatem nullo pacto recuſare poteris, nec ob eximiam prudentiam, & ſingularem doctrinam fallere. Neſciebam ego quid ea ſibi plane vellent, ideoque parum de iis ſollicitus coenavi, atque inde cubitum ivi; ignorans miſer quantum mihi moleſtiae in craſtinum diem impenderet. Primo diluculo turbari omnia circa culinam e lectulo audiebam, Patremque de nocte expergefactum domum circumcurſitare, ſervoſque frequenter inclamare, multarumque rerum ultra morem ſatagere. Gaudebam ego nimirum, opiparum apparari Convivium ſentiens, laetumque mihi, & feſtum eum diem augurabar: ſed vere tunc comitia in meum, & Modeſtini caput parabantur.

Ne te diutius morer; ſub edendi tempus, Blandidianus repente ad nos venit, vir aud modicae, ut noſti, illa tempeſtate in foro authoritatis, & famae: quem tres adoleſcentes comitabantur ex illorum turba, qui ſub ejus diſci-

plina juri operam dabant, culti, elegantes, atque omnibus munditiis mundiores. Quod quum Patri nuntiatum eſſet, viro propere obviam exiit, eumque omnibus honoris ſignificationibus exceptum in interius cubiculum perduxit. Primus incedebat Blandidianus titubanti, & incerto admodum gradu, renidens uſque, atque unumquemque familiarium comiter ultro ſalutans, & quaecumque occurrebant profuſe dilaudans; ſubſequebatur cum caetera turba Pater, impenſe ei gratias agens, ſeque, domumque ſuam tanto honore indignam autumans: valde caeteroqui ſollicitus, ut cuncta compoſita, & apta in aedibus tali viro viderentur. Mihi interea (quem ab hortulis, ubi cum Modeſtino neſcio quid lectitans deambulabam, ſtatim evocandum curaverat) Blandidiani dexteram exoſculari juſſit, eique me accurate commendans: En tibi, Blandidiane, ait, Camillulum meum, quem tuum, potius hodie dici, & haberi a te malo. Ille me perhumaniter amplexus exoſculatus eſt; & Nonne vides, ad Patrem converſus, inquit, Euſtachj, quod magnus hic vir jam eſt? Hic ſane noſtri fori, ut ego meri-

merito auguror, ingens jamjam erit lumen, & ornamentum. Mihique familiariter ſubblandiens, modo os, modo caput, & ſcapulas leviter palpabat. Haec inter Rapidius cubiculum ingreſſus eſt, adeo celeriter, ut nemo familiarium eum venientem, ut patri poſſet nunciare, animadverterit. Hujus etiam dexterae, ſubindicante Patre, defixum a me oſculum eſt: tum is propere conſedit, quum vix & uno verbo omnes, qui aderant, ſalutaſſet, negocioſo, & occupato admodum ſimilis. Servus inde Patrem propere accerſivit, ut Voconium, & Vulpinum exciperet jam venientes: nec vero nunciari id opus fuiſſet, tantis clamoribus ſui nos adventus Voconius admonuerat: Ego quoque iis obviam proceſſi, Modeſtino cum Blandidiano, & Rapidio officii cauſſa relicto. Ut in conſpectum venimus, memini me nominatim minaci ſane vultu a Voconio appellatum, qui me inimicum nominans, in me paratiſſimum adveniſſe ſe clamabat, atque ut aliquo aufugerem, ne in ſuas inciderem manus, hortabatur. Ut vero ab hoc attonitus mearumque rerum incertus elapſus ſum, in Vulpinum incidi, qui pone

ſe-

ſequens ſedato gradu verba tranquille, & modeſte cum Patre faciebat: Is ut me vidit, conſtitit, & paullo commotior, O quam ſuavis, & modeſta adoleſcentis indoles! inquit, o quam ſancta, & pudica facies! Profecto ego, Euſtachj, optimum hunc tibi, ac pientiſſimum aliquando fore jam nunc praedico, ita temperate incedit, ita honeſte intuetur. Meque inde arcte complexus, & Coelum intuens: Da huic optimo viro Deus, tanquam ex integro orſus eſt, quammaximum ex hoc adoleſcente fructum capere: da huic egregio adoleſcenti parentis vota quamcitius implere; & ſecum me eo pacto complexum in cubiculum peramanter perduxit. Horum adventu exhilarati omnes: mutuiſque interrogationibus, ac reſponſis, inſtitutiſque hîc illîc colloquiis, admiſtoque undique frequenter cachinno (nam plures diſcipulos quiſque adduxerat) eo brevi ventum eſt, ut vocibus diſſonis, clamoribuſque tota domus late reſonaret, nec quicquam ex his, quae dicebantur, exaudiri poſſet. Horam pene integram hic ſibi tumultus praecepit, nec quem finem habiturus eſſet, praevideri poterat, ita tum maxi-

me

me calebat ; ideoque jam Modeſtinus ſurrexerat , meque ſecum extra illud praelium eduxerat: Paterque, & familiares pridem ad ſua quiſque munia per aedes, illis relictis, excurrerant . Quum autem in pomeridianas horas inclinaret jam dies , & prandium corrumperetur ; ſeducto Vulpino Pater extraque conclave illud perducto : Per Deos te oro , Vulpine , inquit , & ſapientiam tuam , compeſce jam tumultum iſtum, & optimos hos viros ad ſilentium perduc: nam & menſae jampridem paratae ſunt, & pauca me vobis omnibus praedicere maxime in rem meam eſt . Suſcepit libenter negocium Vulpinus , pluriesque a vociferantibus contemtus , & repulſus, aegre tandem confecit . Quod videns Pater , me , ac Modeſtino accerſitis , in medium proſiluit ;

Et quanquam jamdudum , ait , vos, Clariſſimi viri , cocus expectat , ne vos pigeat tamen pauca quaedam, antequam diſcumbatis, a me audire , quae mea maxime interſunt , quaeque ego eo animo vobis eloquar , ut qui omnem in humanitate, & ſapientia veſtra ſpem repoſuerim ſublevandae , ac reſtituendae domus

meae,

meae, quae culpa fratrum meorum & fortaſſe etiam mea, jam pene prorſus collapſa eſt. Unicum hunc (me indicans) ex Fortunata mea quae inter bonas uxores certe optima fuit, cujus mihi nunquam, ſi vel tercentos annos viverem, dulcis memoria excidet, unicum hunc, inquam, virilis ſexus, eundēque cariſſimum filium habeo, qui nunc nobis patrimonii loco eſt. In hunc enim unum noſtrûm omnium oculi conjecti ſunt, nobiſque perſuaſimus, ſi domus fundoſque Fortuna nobis eripuit, hunc labanti familiae benignam ſervaviſſe, ut quae abſtulit redderet, & tot praeterita damna vel uno hoc beneficio cumulate compenſaret. Ideo ab uſque ineunte aetate eum optimis praeceptoribus educandum, ac poliendum tradidi: & deinde, quum aetas ei maturitatem mentis ad ſcientias, arteſque viſa eſt attuliſſe, ex multis, qui ſeſe huic muneri ultro obtulerant, hunc Modeſtinum noſtrum rogavi, quem tunc mihi praeter omnes fama probabat, qui eum ſedulo ad Juriſprudentiam formaret: Ea quippe conſultantibus nobis optima, ac ſane ad diſceſcendum compendiaria via viſa eſt.

Se-

Sextum jam annum aſſidua opera adoleſcens Modeſtinum audit, & jam tempus appetit, quum eum in forum veluti ex umbra in lucem ac Solem, exire ad lucrum mos patrius fert, noſtraeque urgent anguſtiae. Nec ego quantum gnatus aut quid profecerit dijudicare valens quidve rei ad longum hoc curriculum capeſſendum fortaſſe deſit, ideo ad vos confugio, tanquam ad Oracula Civitatis, viri optimi mihique amiciſſimi. Vos igitur etiam atque etiam obſecro, reſecroque, ut curam hanc ſerio ſuſcipiatis. Et, quae veſtra humanitas eſt, e Modeſtino primum, ex adoleſcente deinde ipſo, ſi opus fuerit, perveſtigetis oro, quo ſint loco res noſtrae, & quid nobis modo ſperandum ſit, quid timendum; ut e placitis ſapientiae veſtrae, quae tot civium millibus opem jam tulit, deincepsque eſt allatura, tempeſtive poſſimus nobis, domuique noſtrae conſulere, reſque, ut decet, utque vobis videbitur, ordinare. Nec diu eſt enim, quum nonum ſupra decimum Camillus meus aetatis annum implevit. Nec falli ea in re poſsū quippe qui ſatis, ſuperque memoria teneam, quod hic paucis menſibus duodecimū an-

num exceſſerat,quū Fortunata mea, nunquam mihi ſine gemitu, & lacrimis commemoranda, diem ſuum obiit; ac ſeptimus jam annus nudius tertius fuit, quum ego luce, ac vita orbatus, miſeram hanc & infelicem vitam ſolus, & moerens traho. Te vero, Modeſtine, per Deos hoſpitales, & quicquid tibi ſacrum ſanctumque eſt, rogo, perque familiaritatem noſtram, atque amorem, quo Camillum tuum complexus es, ut omnia ſyncere, & dilucide doctiſſimis his viris aperias: nec falſa gloria ductus, aut plura te docuiſſe, aut perniciosa adulatione hunc plura didiciſſe affirmes, quam revera factum eſt. Veritatem, quam caeteris in rebus omnibus te ſancte ſequi animadverti, ſanctius modo, & conſtantius, ſi fieri poteſt, ſequere; & quidquid nunc neglexeris auxeriſque, id in maximam mei puerique, domuſque perniciem evaſurum memento. Age ergo, rem, dum comeſtur, hilariter aggredere, & ab initiis exorſus ad hunc uſque diem veluti per gradus perduc. Ite agite interea vos, lumina Civitatis, hujuſque familiae tutela, & praeſidium, diſcumbite, tuque, quod bonum, fauſtum, felixque

mi-

mihi, familiaeque noſtrae ſit, quum tempeſtivum videbitur, aggredere ad rem, Modeſtine. Hic quum Vulpinus, ante prandium haec perbelle Modeſtinum exequi poſſe dixiſſet, eumque jam ut diceret hortaretur: illum indignantium invitatorum omnium voces exceperunt, eſurire ſe ſe acriter clamantium; nugaſque maximas agere Vulpinum, qui qua cauſſa ipſi Euſtachii domum veniſſent, oblitus eſſet. Non illud ſibi tempus diſputationes, & controverſias poſcere: irent, diſcumberent, ventrique tunc operam darent, poſſe deinde, vel inter epulas, vel poſtea, vel nunquam etiam iis de rebus agi; nec aequum eſſe ſe inedia enectos, Modeſtini fabellas, quaſi nil gravius urgeret, audire.

His frangi ſe Vulpinus ſimulans (quippe qui, ut nil ipſe de prandio cogitare videretur, ita locutus fuerat) obticuit; eoſque tunc demum nos turmatim magnoque impetu in coenaculum ruentes ſecuti ſumus. Conſedere itaque propere viri egregii, & in primarum menſarum patinas fortiter impetu facto oſtenderunt ſatis, loquacitatem optimam famis parentem eſſe. Vulpinus tantum, & Voconius

nius inter edendum primum ſaepe nutantes inter ſe, deinde etiam collatis capitibus collocuti, ſubiraſci ſe, ac ſtomachari videbantur, quod Blandidianus, & Rapidius primos in accumbendo locos praecepiſſent, ac contra januam, qua inferebantur cibi, conſediſſent. Nec ſilentium interea, nec clamor erat, ſed tumultus quidam, & vaſtum murmur, quale ab alto quopiam loco irati maris exaudiri ſolet. Vulpinus quaſi aliud ageret, diſſimulanter edebat. Voconius aperto impetu gerebat rem, manibuſque quicquid inferebatur avide arripiebat, comminuebatque. Alia Blandidiani ratio erat, nec enim valde cibo intentus videbatur, ſed renidebat uſque, modo hunc, modo illum ultro leniter appellans, quaſi ad hilaritatem excitaret; nec ideo ſe minus interea opplebat carnibus, aveſque peregrinas, atque electiora menſae carpebat. Rapidium mirabamur quo pacto animam poſſet reciprocare, ita ambas implebat buccas, & ſe totum ingurgitabat in patinas: ut dormienti ſimilis, graviorem, atque interruptum inter mandendum ſpiritum ederet: viſebantur ante ipſum plures patinae, cibis altam in-

 ſtruem

ſtruem erectis, unde ille properanter tanquam de alieno rapiebat. Caetera diſcipulorum turba juveniliter admodum ſeſe gerebat; & intercipiebant mutuo cibos, ſtrepentes, clamantes, menſaſque concutientes, aliquando ita valide, ut jure omnia conſpergerentur, pulmenta per manus jactata in terram demum laberentur, caliceſque in menſam effuſi frangerentur. Talia videbamus aegre a Patre ferri: mundus enim, ut noſti, Panſute, & elegans fuit homo: verum quaſi alio ſpectaret, quae fiebant ſilentio praeteribat; Et ſi quando advertiſſe manifeſtum erat, leniter riſu illos excipiebat, & plaudenti potius, quam indignanti ſimilis videbatur. Baccho largiter indulgebant omnes, ſed Voconius, & Rapidius nimis, ut Comici verbo utar, avariter in ſe merum plenis faucibus ingurgitabant: licet Vulpinus prope eorum aequaret virtutem.

Ut autem erat Pater ejus rei, cujus gratia illos invitaverat, memor, modo Blandidianum, modo Vulpinum ſubmiſſa rogabat voce, ut tandem Modeſtinum dicere ſinerent, atque inter epulandum, ut polliciti erant, me emendandum ſuſcipe-

ſciperent. Aſſentiebantur illi, Voconiumque, alioſque, ut poterant, per clamorum intervalla identidem rogabant, ut Patri obſequerentur, ſed diu fruſtra. Demum ſtrenue annitente Patre, aliquantulum tandem conticuerunt, auresque praebituri viſi ſunt. Jamque Modeſtinus, qui pro temperantia ſua epulis ad quotidianum modum refotus jampridem ceſſabat, dicere aggreſſus erat:ſed obturbavit ſemel, iterumque Rapidius, aperte id contra pactum eſſe dejerans,nec aequum eſſe in primis menſae ſpatiis conſiſtere, ſtatariamque, & meditatam Modeſtini oratiunculam audire. Demus antea ſaltem quod opus eſt corpuſculo, ſubiratus clamabat, primoſque famis impetus retundamus, poſtea ſaturi de his videbimus, ſedatoque inteſtino hoſte externa curabimus. Plaudebat his Voconius, & Blandidianum increpabat, qui, quum jure vicinitatis Rapidium deberet defendere, ſileret: ſe vero alienae cauſae patrocinium ſuſcepturum libenter; nec paſſurum omnino, ut Rapidio invito quicquam ageretur: ſe ſe voce, ac clamoribus, ſi aliter nequiret, diem extracturum. Agerent itaque obſonia, pa-

 tinaſque

tinaſque etiam ipſas per ocium vorarent; audiendi, ac dicendi tempus nunquam defuturum. Quid te modo, Panſute, frigida hac narratione enecem? Satis ſit dixiſſe, pluries Modeſtinum coeptaſſe, pluries ut deſiſteret adactum eſſe; nec niſi illatis ſecundis menſis Patri aegre datum, ut ſilentes (id eſt non continenter clamantes) pranderent, & Modeſtinum tandem audirent. Is itaque tunc demum exorſus, in hanc fere ſententiam locutus eſt: nam verba ipſa meminiſſe admodum eſſet difficile. Tu vero, Xaverj, ſi laudari me a Modeſtino audies, ne me vanum continuo arbitreris, qui laudes ipſe meas referam: accipies enim paullo poſt, unde has laudes abunde compenſes.

Accepi hunc ego, inquit Modestinus, viri clariſſimi, jam tertiumdecimum agentem annum, iis literis ſatis imbutum, quibus de more puerilis aetas ad ſcientias, arteſque meliores informari conſuevit. Optima mihi jam inde a principio adoleſcentuli viſa indoles eſt, ingeniumque; modo cura, & diligentia acceſſiſſet, cujuſcumque rei capax. Itaque & parentis ſui optimi viri obſecrationi-

tionibus,& ipſius adeo Camilli gratia,docendi munus ita libenter ſuſcepi, & tam ſancte ſum executus,quam ſi de filio meo ageretur. Itaque eum ad Geometriam primum, veluti ad omnium ſcientiarum oſtium perduxi: eo nempe conſilio, ut quantum ei liceret de Mathematicis ſcientiis deguſtaret: utque ei ſimul geometrica perſpicuitate Dialectices regulae comprobarentur. Unde veritati quamprimum aſſueſceret, ejuſque notas ita perſpectas haberet, ut difficulter in errorem deinceps laberetur, nec falſa aut incognita pro veris unquam acciperet animo. Latinas interea Graecaſque literas aſſiduo ſtudio hauriebat, dum ego ei utriuſque linguae Scriptores, quam poteram accuratius explicarem: non ut hic verborum vim,& Grammaticae arcana aſſequeretur, quod jam ſatis alii praeſtiterant praeceptores: Verum ut duarum quotquot ſunt aut fuerunt cultiſſimarum Nationum indoles, mores, religio, leges, inſtituta, belli paciſque artes ei reſerarentur. Quod ego ſedulo curabam, & magnum me operae pretium facturum rebar,ſi Romanorum animorum magnitudinis,Graecaeq; virtutis veluti ſe-

mina quaedam jam tunc, adhuc tenera ejus mente, sererem, quae poſtea uberem ſegetem eſſent latura. Et mirum profecto eſt, Viri maximi, quanta celeritate ea Camillus arripuerit. Quod ego intelligens, longiore, quam primum ſtatueram, itinere eum ad Juriſprudentiam deducendum ſuſcepi; nil in eo temporis jacturam veritus, quum hunc viderem brevi conficere, quod alii vix duplici temporis ſpatio exequerentur.

Hiſtorias ergo ipſi omnium barbararũ, cultarumq; gentium expoſui, ab Hebraeis & Aſſyriis ad Reipublicae Romanae lapſum; non ideo tantum, ut Regum & Imperiorum varios caſus, Urbiumque clariſſimarum excidia, Ducumque ſolertiam cognoſceret (quae fortaſſe ignorari levi admodum jactura poſſent) ſed praecipue ut rerum humanarum viciſſitudinem, humanique adeo animi indolem, intimamque Naturam intueretur in tot tam diverſorum Populorum atque hominum factis: perturbationumque origines, viaſque atque exitus colligeret ex infinita omnium temporum, exemplorumque varietate. Praecipue vero magnorum viro-

virorum vitis immorari eum hortabar, eoſque propius in privatis publiciſque negociis ſequi: quum non minorem utilitatem capi arbitrarer ab eorum fortibus in bello factis, Reiquepublicae adminiſtratione, quam ab interiore ac domeſtica diſciplina. Imperatorum dein Romanorū hiſtoriam cum Chriſtiana conjunxi: hiſque ſubtexui breviter Regnorum omnium hiſtorias, quae occidente Romanorum Imperio ſubinde orta ſunt; atque ita eum ad proxima uſque nobis tempora arctis quidem itineribus deduxi, ampliorem ſingulorum Regnorum notitiam firmiori aetati, majorique ocio reſervans. Ab hac accurata diligentique hiſtoriarum lectione Jus humanum, communiaque omnium inter ſe gentium vincula arripuit Camillus: ut nullo prorſus labore inde ipſe per ſe naturalis Juſtitiae principia excuderet: comprehenſumque haberet animo quid Nationes mutuo firmum ſemper immotumque ſervaſſent, & quo dedecore eos notaviſſent Populos, quoque etiam ſupplicio aliquando affeciſſent, qui ab hoc jure deſciverant. Hujus ego juris cauſſas e Philoſophia adoleſcenti ſuggerebam, ne more potius &

conſenſu, quam ratione illud ortum arbitraretur, & late diffuſum. GENTILIS deinde, GROTII, PUFENDORFII, SELDENI aliorumque doctiſſimos iis de rebus libros ei perlegendos ſubdidi: quos hic propero greſſu percurrit, nuſquam pene haerens: immo quid de quaque controverſia dicturi illi eſſent, praedicens, ex antecapta ſcilicet animo rerum juriſque notitia. His ego (quae ut uno curſu exponerem in unum contuli) admiſcebam, partitis nempe opportune horarum ac ſtudiorum intervallis, Principum omnium ſeriem ordinemque: Imperiorumque magnitudines vireſque, atque uniuſcujuſque gentis confines Populos; monteſque & flumina illuſtriora indicabam, tanquam memoriae adminiculum. Deinde Coelorum ei Terrarumque diligentem deſcriptionem ad hilarandum refovendumque animum ſubdebam, ſyderumque ortus atque obitus, ventorumque cauſſas, atque ejus generis, ut ad univerſae naturae contemplationem adoleſcentem inde facilius deferrem. Itaque Philoſophorum de naturalibus rebus rerumque univerſitate placita (veluti alteram humani ingenii hiſtoriam) a primis uſque

tem-

temporibus huic deinceps aperui . Sed parum ei futurum ocii ſciens ad maxime obſcurarum rerum cognitionem funditus aſſequendam : ſelectiores receptioreſque talibus de rebus opiniones delegi, eique perdiſcendas propoſui , addidique quicquid per iterata pericula cognitum penitus atque in Phyſicis exploratum haberemus. In prima Philoſophia aliquanto accuratior fui , Pythagoreorum & Platonis veſtigiis inſiſtens : ac quantum ejus rei hujus aetas capax fuit , ſerio ſategi, ut ad primas rerum ideas attolli diſceret, animoque conſueſceret primam earum naturam comprehendere . Ab hac etenim Philoſophia , cui tantum nomen jure debetur , ſapientiam oriri cenſeo, faceſque illas in humanis ingeniis accendi , quibus rerum omnium , nedum ſcientiarum interiora , clare perluſtrentur . Hinc ad officia eum perduxi; & quid Deo O.M.,quid ſibimetipſi , quid Parentibus, quid Patriae , quid Principi , & cur deberet , perdocui : quoque pacto erga conſanguineos , Amicos , Cives , advenas , notos , ignotos , inimicoſque demum ſe ſe gereret : Commune Fas explicans , neve ſe unquam ab aliqua officii

parte

parte liberum & immunem putaret; quum ſemper aliquid homini ab homine hoc jure deberetur. Humanos affectus ei patefeci, & quatenus nobis utiles eſſent, atque unde demum a naturali permiſſoque uſu in vitia degenerarent; eorumque regendorum regulas tradidi, quibuſque habenis iis faciliime moderaretur. Et quando in Forum pergeret, ei tempeſtive praedicendum cenſui, ne lucri (quae maxima Fori ſyrtis eſt) ita cupidus unquam eſſet, ut officii aut virtutis vel paullulum obliviſceretur. Nullam etenim majorem hominis laudem eſſe, utilioremque ſimul rem, quam honeſtatem perpetuo colere, veracem uſque eſſe, mendacioque conſtanter abſtinere. Virtutem bonorum omnium principium finemque eſſe, malumque id ſolum quod turpe eſſet, & a virtute recederet. Atque hoc eum, ut perpetuo ſervaret enixe hortatus ſum, ut quicquid ageret, aut agendum in vita ſuſciperet, perpenderet antea ſedulo, atque ad virtutis trutinam revocaret: ſeque ipſum Judicem rerum ſuarum ſeveriſſimum conſtitueret, ſuumque praeter omnia judicium ſubire & vereri aſſueſceret.

Nec

Nec me velim interea, viri clariſſimi, id tantummodo egiſſe arbitremini, nec ad majora advertiſſe animum. Etenim jam inde a principio, dum Chriſtianam hiſtoriam exponerem, ad pietatem hunc ſedulo formavi, Religionemque omnem ordine explicavi, aſſidua Sacrorum librorum lectione inculcata: ac Salomonis praecipue ſcriptis ita eum operam dare juſſi, ut pleraque ſapientiſſimi illius Regis Coeleſtia effata memoriae mandaret.

Haec veluti Eloquentiae ac Jurisprudentiae communia ſimul tradidi: fontem enim pariter utriuſque, Philoſophiam, humanarumque ac Divinarum rerum cognitionem ratus ſum. Nec ideo minus interea ad earum alteram, Eloquentiam ſcilicet, eum formavi; quod facere aliud agentes, & quaſi per ocium potuimus; Nam nec nimium temporis a gravioribus occupationibus nobis ſurripiebat, nec labor ille videbatur adoleſcenti, qui ſatis hilare in amoeniſſimis ſtudiis verſabatur. Primum omnium eum pure & dilucide ſemper loqui jubebam, verborumque nitorem in familiari quoque ſermone ſequi, & vernacula verba quantum poſſet vitare: ut ita materies quaedam

para-

pararetur Eloquentiae, eique veluti fundamenta ſubſtruerentur. Facundum deinde eum efficiebam aſſidua Demoſtenis ac Ciceronis lectione; atque ita eloquentiam ei per occaſionem, non e Rhetorum praeceptis, ſed ab intima Philoſophia, Ariſtotele duce, depromſi: perpenſoque probe homine, ac perturbationum natura penitus patefacta, quid, quove tempore, quibuſque hominibus, & cur dicendum aut tacendum eſſet aperui. Omnia quinetiam M. Tullii opera diurna nocturnaque manu, ut ait ille, per horarum ſubciſivarum intervalla, verſare eum jubebam: quod hic conſtantiſſime ſervavit, & ſervat: magnumque Philoſophum ſummumque Oratorem, ut humaniſſimum praeceptorem, & ſuaviſſimum amicum reveretur ac diligit.

Sermonis noſtri puritatem ab Etruſcis optimae notae ſcriptoribus hauſit, quos vel deambulans, vel a ſeverioribus muſis declinans, animi gratia lectitare ſolet. Ad elegantiam autem venereſque orationis, Poetarum cultiſſimos, & nitidiſſimos ei commendavi: unde ipſe quid commune cum pedeſtri eloquentia

Poeſis

Poeſis haberet, me indicante, cognoſcebat: quatenuſque haec illam adjuvaret ſplendidioremque redderet, quaeve vitia ex imprudenti & nimia Poetarum imitatione in oratores manarent. Aliam exercitationem Academicorum, & Peripateticorum imitatione poſtmodum induxi. Nam propoſita aliqua non puerili ac nugatoria controverſia, in utramque eum partem dicere imperabam, aliquando ex tempore ad acuendum ingenium, dicendique facilitatem comparandam: ſaepius vero conſcripta oratione, ad formandum ſtylum: neve verbis nimium luxuriaretur, reſque leviter (quod in ſubita oratione evenire neceſſe eſt) attingeret. Haec a me ita facta ſunt, ut quamminimum temporis in iis inſumeretur.

His ego, deviis fortaſſe nec uſitatis, itineribus ad Juriſprudentiae oſtium Camillum perducere annifus ſum; nec me pervulgatae aliorum iſtitutiones commovebant: quippe cui ſcitus tantum gnaruſque is haberetur agricola, qui arboris radices diligenter curaret: unde poſtea, & truncus & rami, frondeſque & poma progignantur. Itaque ejus ingenium, quam rectiſſime poſſem formandum atque

exacuendum omni ope ſuſcepi, unde per ſe ipſe ad RECTAM RATIONEM perveniret, quae non bonum juris interpretem efficere tantum poſſet, ſed optimarum quoque legum latorem.

Atque hujus operae maximum uterque precium tulit quum ad legum Romanarum explicationem ipſa nos ſtudiorum ratio perduxit. Nam Camillus (poſt acceptam legum, Juriſconſultorum ac ſectarum hiſtoriam) nullo prope negocio Romani juris elementa de Inſtitutionibus hauſit: ac deinde ita facile in Pandectarum libros (quibus rectae rationis, civiliſque ſapientiae myſteria pene omnia continentur) invectus eſt, ut Papiniani, Scaevolae, Ulpiani aliarumque haud difficulter mentem aſſequeretur, opinionumque rationes per ſe ipſe mihi proderet; aequitatiſque, & naturalis juſtitiae principiis innitens, traditorumque in hiſtoria Romana egregie memor, enuclearet res obſcuriſſimas. Et ſi quid non ſatis rectum aequumque, vel legum ipſarum vitio, vel Juriſconſultorum occurrebat, id ſtatim animadvertebat, damnabatque, rectam rationem pro duce habens: quod magnae mihi delectationi

erat

erat, ingeniumque ejus ſuſpiciens, mihi etiam plaudebam, quod tale iter ei ad Jurisprudentiam commonſtraviſſem.

Peracta eo modo prima Pandectarum lectione, eos iterum Camillo perpendendos propoſui, additis magni *Cujacii*, *Hotomanni*, *Donelliique* commentariis, ut legum mentem penitus introſpiceret, earumque uſum, forenſiumque controverſiarum aliquam inde imaginem hauriret. Hinc eum ad Imperatorium jus, Edicta, Conſtitutiones, Reſcripta facili gradu perduxi, eorumdem graviſſimorum ſcriptorum comitatus praeſidio: temporum illorum, Caeſarumque naturam, moreſque, Religionis, Imperiique ſtatum, ubi res poſtularet, ſubinde ingerens: & Romanae ſapientiae, purique ſimul ſermonis flexum, atque inde occaſum veluti digito monſtrans: ne ſi obſcurius aliquid, aut abſonum, veteriſque Jurisprudentiae diſſimile in ea lectione occurreret, haereret. Pontificium jus deinde, veluti Romani juris ramentum, expoſui, uſumque ejus, & quid ad ſacra ſpectaret, quid judiciis aptum eſſet, quidque ad eruditionem modo referretur: quod jus iſte uno, ut ita dicam, hauſtu

ar-

arripuit, & Civili jure, & Chriſtiana hiſtoria mirifice adjutus. Propius tandem ad forum ipſum pervenimus, quum ad Bartolum deſcendimus, ejuſque ſcholam. Neceſſe etenim erat, ut iſte forenſem uſum tandem libaret, forenſiumque quaeſtionum, pugnantiumque ſententiarum inter poſteriores legum Romanarum interpretes, origines, cauſaſque cognoſceret, unde facile ad ipſum aliquando forum, forenſeſque tricas, parato viatico, viarumque gnarus accederet. His ſubacto & exculto adoleſcentis ingenio, eum veluti poſt longam peregrinationem domum reduxi. Nam preſſius longe, & enucleatius, quam antea in generali rerum humanarum enarratione feceram, hiſtorias ei patrias à priſca illa, feliciqve Graecorum aetate ad haec tempora expoſui: erumque noſtrarum vices, dominorumque varietatem explanare aggreſſus ſum: morum inde, & conſuetudinum, certorumque etiam verborum, quae in forenſi uſu trita ſunt, vim & originem indicavi, quidve e tot gentium moribus in noſtris etiam nunc inſtitutis, legibuſque retineremus. Huic narrationi, quae plures nos menſes tenuit, noſ-

tra-

trarum legum attexui hiſtoriam, ut eas primum a ſuperiori veluti loco univerſas ſimul conſpiceret notaſque jam antea & perſpectas haberet, quam eas poſtmodum ſingulatim adiret. Quibus confectis, ſextum jam menſem leges ipſas ſedulo excutimus, additis ſubinde qualibuſcumque noſtrorum interpretum commentariis; ſerioque perpendimus earum mentem, quidque in iis ſit cum Romano jure conſonum, quid pugnans, aut alienum. Hoc ego opus Euſtachio ante annum perfectum daturum pollicitus ſum; & Camillum poſt illa ad Feudorum jura (uti ad poſtremam Juriſprudentiae partem) ſatis implicate & incondite uſque adhuc a quibuſcumque ſcriptoribus tradita, a me jampridem in facilem atque perſpicuam formam, ut mihi quidem videtur, redacta, deducturum, unde recta illi denique ad forum cauſaſque via pateſiat.

Hunc veluti ſuccum, & ſanguinem diſcipulo meo comparavi, fontes ipſos rerum, ac ſcientiarum reſeravi, & vias indicavi omnes, quibus ad ſapientiam juriſque ſimul ſcientiam iter eſſet: nec plura ingeſſi, nam ejus ſtomachum plura fer-

ſe non poſſe cenſui hac aetatula; ideo multa arcte ſatis expoſui, quaedam veluti per tranſennam tantum oſtendi, pleraque in aliam aetatem omnino rejeci. Nunc iſte(quod quidem ego bona fide affirmare poſſum) & honeſtus eſt, & ſatis jam diſertus. Juris porro prudens mihi videtur, ſapientiaeque ſemina tot jam in animo habere, ut ſi quae nos inchoavimus, & quorum veluti prima tantum lineamenta duximus, perficere ipſe atque implere in reliqua aetate volet, quod ſane ſperamus, haud certe contemnendus Juriſconſultus evadet, nec poſtremum in foro locum obtinebit. Denique ſi male me, & imperite, viri optimi, ac ſapientiſſimi, hanc rem ſuſcepiſſe, atque effeciſſe arbitramini, ignorantiae hoc meae, non improbitati, aut malitiae, oro tribuatis.

Haec locutus volubili illa ſua & canora voce Modeſtinus pudibundus obticuit, vultu ſatis, geſtuque praeſeferens, nihil ſe ſibi adrogare, ſed de omnibus, quae dixerat, ſapientum illorum ſeſe judicium libenti animo ſubiturum. Nolim vero exiſtimes, amice, haec, ut ego modo tibi, ita Modeſtinum inoffenſo curſu eloqui potuiſſe, nam praeclari illi pluries

eum

eum non modo riſu immodico,crebriſque exclamationibus, quum quae diceret,inania iis,aut ridicula viderentur, ſilere coegerunt:verum etiam modo Rapidius,modo Voconius capita vix e patinis attollentes, dicentem obturbavere, abſonis vocibus inter mandendum quae dicebantur reprehendentes, & delirare illum, atque ineptire ferociter ſucclamitantes. Blandidianus, quinetiam bis ſueto riſu in indignantis faciem converſo,miſerum Patrem, miſerioremque natum exclamaverat, qui ab amico domi tam familiariter, ac liberaliter habito peſſumdarentur. Unus Vulpinus conſtantiſſime conticuit; ſed adeo loquaci ſilentio, ut diſſentire eum manifeſtum eſſet, & ſupploſione pedum menſaeque crebris percuſſionibus indicaret ſatis,graviter ſe indignari, vicemque noſtram vehementer dolere. Ut vero ſiluit Modeſtinus, tunc ut ventos narrat Virgilius poſtquam eos AEolus aperto cuſpide oſtio libere vagari permiſit, qua data porta erupiſſe, aeremque, & mare horridis procellis miſcuiſſe; ita illos vidiſſes in Modeſtinum atrocibus conviciis uno omnium continentique impetu vociferantes incurrere, furentibus

prorſus ſimiles : aſinum illum, belluamq; pro Modeſtino appellantes, omnia illum foede corrupiſſe, & confudiſſe dicebant, nec prorſus quid forum, quid leges, quid Juriſconſultus ſibi vellet noſſe. Addiderant ſe ſe praeceptoribus ſuis diſcipuli, & acerrime praeliabantur tanta contentione, vocumque, iratumque aeſtu, ut Modeſtinus, quum non modo tot ſimul furentibus eſſet impar, ſed natura quoque a contentionibus, ſtrepituque maxime abhorreret, tanto impetu proſtratus, & rubore genas late perfuſus, clam ſe rabioſae turbae ſurripuerit, atque in intimū cubiculū abſceſſerit. Quod ut animadverſum ab illis eſt, ignaviſſimum illico, maximeque pavidum, nulliuſque precii Modeſtinum eſſe inter ſe effuſe ridentes jactabant; ſerioque triumphabant interea, quod hoſtem pepuliſſent, campoque vix primo incurſu, ac clamore adegiſſent decedere. Ingentem verò ſpem inde eſſe, me ejus alumnum in forenſibus praeliis fortiter olim eſſe verſaturum ac gnaviter ſcilicet pugnaturum, quum Praeceptorem meum pulvere ipſo, armorumque crepitu, quum adhuc extra teli jactum eſſet, aufugiſſe, clypeumque trepide vide-

derent abjeciſſe. Aegre autem revocato ſummis precibus a Patre in coenaculum Modeſtino, unuſquiſque pro vocis ſuae modulo buccis cibo oppletis vel redarguebat hominem, vel irridebat, vel aliquid ludibundus interrogabat; ita ut nec reſponderi quicquam iis, nec audiri quae dicebant, poſſet. Tandem vero (quum voce, & manibus nihil ageret) arrepto e menſa, & in altum ſublato linteo, pacem petentis ritu, ab eloquentiſſimis illis breve intervallum vix pater impetravit, quo ſilerent, atque eo tam opportune uſus eſt, ut aliquando malaciſſati ejus audierint preces; legemque ſciverint, ut aetatis lege ſervata, junior ex iis primum adverſus Modeſtinum quae viderentur diſſereret: inde ſenior exciperet. His magno labore firmatis, Rapidium, quem caeteri aetate anteibant, quum modo pronus manderet, modo in cubitum aſſurgeret; in hanc fere ſententiam locutum memini.

Nil hercle mihi modo accidere potuit jucundius, quam haec aetatis praerogativa, qua primo mihi licet libere, ac per aliorum ſilentium in ingentem hanc belluam dicere. Rumpebar medius fidius,

tales, ac tantas ineptias impune tamdiu effutire iſtum, quem iterum, atque iterum ex animo belluam appello. An, quaeſo vos, hominem eum dicemus eſſe, qui nil plane ſentiat, qui nec quid cogitet, nec quid loquatur, nec apud quos dicat aliquid penſi habeat? Quid malum iſtunc tu, Euſtachj, tot inter doctos homines in hac tanta Civitate praecipuum ſeligebas, qui gnatum tuum, domumque, teque adeo ipſum peſſumdaret? Delirare vehementer mihi homo paullo ante videbatur, quum tricas ſuas, meroſque per Jovem labyrinthos loqueretur. Graecos, Romanos, Geometriam, Hiſtorias, Philoſophos, abſurdas equidem res, & putidas, nobiſque incognitas prorſus, & inauditas tanta iſte confidentia deblaterabat, quanta vix, ſi appoſite, & ad rem diceret, uteretur. Hunc ego non Juriſprudentiam modo ignorare affirmo, ſed & ipſa Juriſconſultorum nomina. Audiſtis, viri clariſſimi, quos nobis pro Juriſconſultis ingeſſerit homo perditiſſimus? Atramannum, Pusdorfium, Zertenum, quos nemo noſtrûm novit, nec audivit unquam. Ego quidem vicem hujus miſeri parentis graviter doleo, qui

unde

unde panem ſibi pollicitus erat, inde inopiam, & mendicitatem conſequetur. At ſtulte mihi modo in mentem venit hujus miſereri, cui hoc merito contigit, qui aſinum iſtum tam grandem cibo, veſtituque ſuo in ſuam perniciem aluerit: quum longe utilius egiſſet, ſi porcum domi aluiſſet eadem cura. Ab aſino, amabo, quid niſi aſinus efformetur! Et porro videmus hunc aſellum nobili, ac ſingulari hujus magiſtri diſciplina tumere, ac ſatis jam ſuperbire, caeteroſque omnes comtemnere. Euge egregie adoleſcens, fori ſpes prima, domuſque tuae magnum decus, & praeſidium! Euge! Te ſcilicet quamprimum ſtupentes mirabimur in foro regnantem, tonantemque in judiciis, atque incomparabili eloquentiae, ſapientiaeque flumine nos omnes indiſertos, & inſipientes obruere. Haec te animo volvere, haec jam ſpe devorare te, ſupercilium iſtud tuum abunde indicat. Sed ſciſne, belle adoleſcens, quid te pro paterna amicitia familiariter moneo? Si pane eges, ſi vere e foro panem quaeris, ſi jurisconſultus eſſe vis, omnia iſtaec, unde tumes tantopere, primo quoque tempore omnino dediſcas.

Evome propere, evome, quod imprudens hauſiſti, paupertatis perpetuae poculum; & te ſanioribus cibis, forenſique diſciplina confeſtim referci: & quaſi modo primum in literarium ludum inciperes ire, humanitatis elementa ſerio arripe, ac perdiſce, quae ſunt eadem forenſis gloriae, ac divitiarum itinera. Odio habe dum vives iſtum, qui te perdidit; & quum te, DIS bene juvantibus, tandem reſipuiſſe intelliges, caveto diligentiſſime a teterrimo iſto, ac maximo ſalutis tuae inimico, tanquam ab angue, & rabioſo cane. En tibi, Camille, veros, & genuinos diſciplinae, quam concupiſcis, Praeceptores: hos audi, hos imitare, hos tibi exemplum propone. Ego, qui ſum omnium revera poſtremus, quandoquidem primus loqui per aetatem debui, quaedam & leviora dicam, hi poſtea, ſummi, doctiſſimique viri caetera, & majora.

Nec mihi modo longa oratione opus eſt ad inſtitutum, quod probo, & ſequor, reſque ſimul meas tibi exponendas: nec te tot barbaris perterrefaciam nominibus, quot **Modeſtinus, immo Immodeſtus iſte tuus ſolitus eſt. Facile, atque**

expe-

expeditum eſt iter, ampla, & ſane conſularis via, nulloque negocio, ſi me ſequeris, eo pervenire poteris quo contendis.

Principio illud ego jam mihi certum, nunc ſumo, quod, quae veſtra ſapientia eſt, neminem veſtrûm, viri magni, inficiari poſſe reor; artem nempe, quam profitemur (quod quidem & in reliquis artibus aeque obtinet) pecuniam pro meta, ac termino habere. Eam per tot labores quaerimus; ad eam omnes magno conſenſu properamus. Hoc ergo nobis videndum, & curandum maxime, immo unice eſt, ut quod tantopere concupiſcimus, quam facillime conſequamur. Multis multae diteſcendi viae fuerunt, ac ſunt; & quacunque nos in foro circumvertamus, plures ubique occurrunt; qui e ſordido, obſcuroque loco lauti, & opulenti dictum factum effecti ſunt per forenſem operam. Ego quid alii probent, quid faciant, quid ſequantur, non referam, nec ſi vellem plane ſcirem; mea mihi res ſemper eſt cordi, caetera negligo. Mihi vero Deûm munere accidit, ut hanc potiſſimum inſiſterem viam, ducemque illum inveni-

rem,

rem, qui me huc perduxit, quo ſolus numquã profecto potuiſſem perrumpere. Nam quum e prima jam adoleſcentia exceſſiſſem, nec locus, ubi conſiſterem, mihi adhuc in foro eſſet, in hominem ſapientem, & civilium rerum callentem opportune incidi; qui me ſtatim veluti filium complexus, compendiaria quadam via ad lucrum perduxit. Is aliquot mihi libros, quos per ocium legerem, indicavit; caeterum me, quod ſane maximum erat, in familiaribus colloquiis quod opus erat perhumaniter quotidie docebat: & quae ipſe faceret, aut diceret, me ſedulo jubebat animadvertere; quod quum me diligentiſſime agere videret, laudabat, & arctius in dies amplexabatur, & adhibebat me in omnibus cauſis veluti adjutorem, & ſuppromum ſuum. Scribebam ego plurimum ſingulis diebus, hicque vel maximus noſter erat labor, nam libellos nemo uberiores dictabat; & mirum ſane eſt quam multa ſuſtineremus negocia, & quae hominum turba ad nos perpetuo concurreret. Nam praeterquam quod ſub galli cantum tercenti conſultores ejus oſtium pulſabant: ut inde in forum magna ſtipati caterva deſcendebamus,

mus, illico ad illum undique confluebant complures viri nobiles, obaerati plerique, & decoctores, atque ab aliis Patronis deſerti. Hoc etenim genus hominum praecipuum ſibi ipſe delegerat: hos praeter omnes affirmans, quod verum eſſe & nos experti ſumus, ingenti lucro, magniſque bolis auctare Juriſconſultos. Magnus equidem, amici, fuit ille vir, & neſcio an alterum, quod pace dixerim veſtra, unquam talem haec civitas tulerit, aut feret. DEPOPULANTIUM quis quaeſo non novit? Videbam ego quotidie illum ita facile implicatiſſima, quaeque negocia explicare; ita ſedate creditorum impetum, Judicumque eludere authoritatem: ita placide deſperatas res in tuto tribus collocare verbis, menſeſque, annoſque integros judiciorum caſſes effugere, ut plane mirarer, tantam in humanum ingenium cadere potuiſſe ſapientiam. Pro bibliothecae foribus, quam copioſam, & valde exornatam habuit, ita ſcriptum erat DA MIHI, ATQUE AFFER MIHI. Quod ipſe ſaepe quaſi per jocum Conſultores ſuos, ut lectitarent, monebat. Super ſellam vero in interiore cubiculo, unde ſolebat dicta-

dictare,& quo vix ego admittebar, haec memini uncialibus literis memorabilia verba fuiſſe conſcripta CAPE. RAPE. CLEPE. TENE. HARPAGA. Nec mihi unquam tanti viri praecepta memoria excident; quaeque ille ſapientiſſime ſolitus erat dicere, dum vivam recordabor. Praecipue vero ſingulare, atque acutiſſimum illud apophtegma uſque tenaci memoria retinebo, Oratorem nimirum non tam cauſſae, quam quaeſtus ſui memorem eſſe oportere, atque ita clienti conſulere, ut ſibi maxime conſulat. Ab hac ego ſchola progreſſus ſum, ſi Magiſtro meo minor, at certe ejus artibus in foro nulli omnino ſecundus: ut illum feciſſe memini, ita & ego facio, meque ita gero, ut tanto Praeceptore haud indignus videar. Jam primum nil fruſtra facio, ſed omnia ad meum lucellum refero: clientes pro latifundio habeo, inde quidquid opus eſt ſumo: ſi utilis iis eſſe poſsũ cũ lucro meo, bene habet: ſin ſecus res ferat, ne gratuita opera ſit, habeo quid ſequar. Quid me torve aſpectas, Modeſtine? Philoſophetur alumnus hic tuus, Soliſque vias, aſtrorumque obitus noſcat, & ventorum naturam, reſque arcanas omnes: dum nos

quae

quae in propatulo ſunt cognoſcamus, nilque audeamus ultra faecem, erroreſque noſtros. Ipſe nihilominus cum ſole & ſideribus ſuis, ut tu, tuique ſimiles omnes, valide ſemper egeat, nobiſque, fortuniſque noſtris invideat, neceſſe eſt. Ego vero, qui nec Trimoſtenem iſtum tuum, Modeſtine, nec Cicerionem unquam vidi, ignorantia ſcilicet mea fretus, aediculas jam, ut noſtis, haud parvas, nec ignobiles aedificavi, rus non modicum hic in Herculano comparavi, villamque ibi non contemnendam animi gratia extruxi, aurumque, & argentum ac ſupellectilem plane commodam habeo. Tu interea, Philoſophe, alges, & tibi nec ſervulus ullus eſt, neque arca, ubi palliolum illud tuum detritum reponas. Quum ego domo mane exeo, ad lucrum procedo: quotquot compello, cum lucro meo colloquor, nemini quacumque de re, ſed ejus reſpondeo marſupio: niſi me gratis fortaſſe pro ignotis laborare velit Modeſtinus. Et quis unquam, Praeceptor meus ajebat, vel Judicem adeat, vel libros evolvat, alterius cauſſa, vel ad lucernam ſcriptitans vigilet, niſi propter pecuniam?

cuniam ? Quicumque me adit, amplector, non quae cauſſa ſit, non quo de agitur ſcire curo, ſed an largus ſit reus, & quid inde ſit mihi obventurum lucri. Si rem ad Modeſtini trutinam referre vellem, tot miſeros Cives opis meae indigentes ſuperbe ejicerem: & vix unam toto in anno cauſſam ſuſciperem, acriterque interea eſurirem. Non tacebis tu, omne in aevum, Poeta? Hetruſcos ad numeros egregie te cantillare reor: hoc age, caetera ne cures per Deos. Sine in ea nos arte exercere, quam novimus: ſine in judiciis & cauſſis pro experientia noſtra verſari, ut te nos patimur tam valide delirare. Nos quidem, quoſcũque ad nos confugiunt eo tuemur libentius, quo largius & ſaepius pecuniam ingerunt; jus, an injuriam poſtulent, Judicum id, per Jovem, munus eſt non noſtrum: modo argentum expromant, nihil omnino de caeteris aequum eſt nos eſſe ſollicitos. Ego quidem vendo laborem, vendo ocium, vendo vocem, vendo ſilentium: nec me aliud juvat (haec nempe nobis ars, Modeſtine), niſi operam vendere, & operae quam maximum precium accipere. Legimus quoque nos,

& ſcri-

& ſcribimus, nec ocio indulgemus: ſed quo id pacto faciamus, paullo poſt, quum de regulis meis loquar, exponam: nunc de mercimonio, ac mercatura mea, ut occoeperam. Vendimus enim quicquid emtorem invenit, ſed nil aeque noſtra intereſt vendere quam fucum. Quid hoc verbi eſt, inquiet iſte? dicam ego tibi; Fucum, o Philoſophe, appellare ſolebat Depopulantius ea, quae tu delicatule appellares mendacia, fallacias, fraudes. His ille ita abundabat, ut totus ex his factus videretur. Illum ſaepe alacriter pejerare memini ubi opus erat, & veritatem quotidie oppugnare, atque ob ea convicium fortiſſime & conſtantiſſime perferre. Tunc enim maxime exenterabat clientes: qui ſui cauſſa talia illum facere & pati, ſine ingenti luero nunquam ſinebant. Ita vivitur; hae nobis artes; hoc omnes, ac noſter hic praecipue ſequitur Vulpinus: quem colimus, quem admiramur omnes, quem in Coelum ferimus. Habeo ego modo in manibus ſenem prædivitem, acheruntieum, & jam capularem. Is cum fratris filio, qui unus ſibi e tota gente haeres ſupereſt, ſane de lana caprina acerrime litigat. Ea

quippe

quippe ſenis indoles eſt, ut quo die Judicem non vidit, eum male ſibi queratur periiſſe. Nonne obſequi, nonne velificari ejus voluntati debui, magno praeſertim cum lucro meo? Id nempe libentiſſime ago: Nam ſiccum alioquin, parcumque ſenem, ſed litigandi avidiſſimum, per omnes judiciorum ambages circumduco, atque ita interea argentum in litem ſumere jubeo, ac ſi in nuptias ſumeret, victoriam oſtentando quotidie, meoſque labores, qui porro haud maximi ſunt mirifice ut decet magnificando. Adoleſcenti contra ejus fratris filii peculium carptim per crebra munuſcula excerpo, dum ſenis aetatem oſtendo remque me ejus gratia perducere perſuadeo. Ita, ego utrique amiciſſimus: idque ago diligentiſſime, ne forte e naxa mea effugiant alioque lucrum deferant. Nonne haec bella ſunt, Modeſtine? Immo turpia tibi, videntur, qui Judicem illum in corde tuo habes, qui haec deteſtatur, qui ſemper adverſus nos judicat. Pudet ſane virum probum lucrum facere, & per noſtras artes comparare pecuniam:& non pudet quū quid comedat non habet, quum veſtitu, quo in publicum prodeat,

caret,

caret, quum a piſtore pro tribus obolis in judicium rapitur. Tunc te aequum eſſet maximopere pudere, aſine mi, graecis, latiniſque libris onerate, non quando nihil opus eſt, non quando id agitur, ut magnos, claroſque viros imitatus, pecuniam editiorum ſcriniis per ingenium, arteſque optimas in tuam crumenam deducas. Ego, qui ſanctum, ac venerandum Tribunal iſtud veſtrum (vah! *Judicem* formidandum) in animo non habeo, paucos intra menſes a ſicco hoc ſolummodo pumice tantum jam ſucci extruſi, ut non modo inde magnifice lectum inſtraverim, ac in trophaei modum inaurata ſuper impoſita machina cooperuerim, ſed uxori quoque inaures adamantibus, & ſmaragdis diſtinctos, armillaſque aliquot ex eisdem lapillis, accuratiſſimo, elegantiſſimoque opere perfecerim, aliaque multa inde etiam, DIS bene juvantibus, perficiam. Quod ſi me magnus iſte Philoſophus tuus, Euſtachj, nugas, & fabellas, ut Camillum fecit, docuiſſet, ſane modo cum liberis meis frigerem, & uxor veteri quopiam centone induta, me, meamque inertiam noctes, atque dies jejuna, aut male pa-

ſta merito accuſaret . . . .
Hic, quum caeteri convivae arriſiſſent, quod Vulpinus veteri centone indutam Rapidii uxorem pluries olim ſe vidiſſe dixiſſet, quum Rapidius ipſe ſordido quodam palliolo involutus male interiorum veſtium obſcaenitatem tegeret; ſurgens Rapidius adeo acriter in Vulpinum invectus eſt, ut is modeſtiae oblitus ſuae, ac repente ad ingenium rediens ob iram, in quam poſtquam ſe laetius invitaverat, ſat pronus erat effectus, impudentem, impurum, inverecundiſſimum illum, latronemque teterrimum, ac vere baratrum, ac voraginem clientum eſſe diceret, eoque acriorem in rapiendo, & expoliando modo eſſe, quo fuiſſet olim nudior, atque indigentior. Nec Rapidius tacebat, nam Vulpinum non vulpem, ut nomen ferret, ſed vere Lupum, furemque acerrimum eſſe jactabat, eoſque, qui in tam tagaces manus inciderent, expalliatos, expilatoſque diſcedere. His accenſi animi: & jam ſigna, jam arma inter verborum velitationem parabat uterque, ut alter in alterum impetum faceret; Jamque impellebantur, ac ſubvertebantur menſae, ingenſque

cer-

certamen inſtabat: nec pugnantium ardor ulterius contineri potuiſſet (nam & utriuſque diſcipuli ſeſe expedierant) niſi aſſurgens Voconius clamore ipſo ſtrenue fregiſſet homines; longeque plura, & atrociora in Vulpinum, Rapidiumque convicia ingeſſiſſet, amicitiae, paciſque conciliandae gratia, quam antea ipſi inter ſe hoſtili impetu effuderant. Heus vos, clamabat, ignavi, quid hîc vos me,hiſque praeſentibus auſi eſtis hujuſmodi turbas ciere? ſceleſti propudioſi: quorum quidem numquam cuiquam venit in mentem, ut recte quicquam faceretis. Eja conſidite, & tacete; veſtrae vos, noſtraeque dignitatis oblitos eſſe haud mirum eſt, ita numquam quid ageretis, aut diceretis penſi aliquid habuiſtis. Agite jam conſidite, aut ego vos . . . . . Lupi vere, non Patroni, rapaciſſimorum rapaciſſimi. Dein preces minaces admiſcebat, alioſque convivas excitabat, atque hortabatur, ut ſecum idem agerent. Quibus etiam annitentibus pacta demum pax eſt, mutuoque fortiſſimorum virorum Rapidii, & Vulpini amplexu firmata. Ad hilaritatem inde, jocoſque deflexit convivium,

 plu-

plurima effutiente Voconio, qui laudantis ſpecie malum quidem, ac nequam hominem eſſe dicebat Rapidium, ſed longe nequiorem, atque improbiorem eſſe Vulpinum, cujus calliditas inevitabilis, ac plane eſſet certiſſima. Hae laudes riſu, plauſuque excipiebantur, grateſque Vulpinus, Rapidiuſque Voconio agebant, quod tantus vir tam bonam de iis opinionem praeſeferret; Tantuſque poſtea ſtrepitus inter bibentium, clamantiumque voces atque acres ſane contumelias, quas mutuo inter ſe per jocum jaciebant, exortus eſt; ut nec ſervuli patris vocem quae facto opus erant imperantis audirent, nec nobis, ne vicinorum quidem ſermonem liceret excipere. Vaſtus quidam boatus tantum exaudiebatur, voxque e plurimis vocibus mixta, unde facile quis conjicere potuiſſet, Rabularum Convivium eſſe. Quod cum nimis diu fieret, Pater, cui ego cordi eram, voce, manibus, pedibus tandem aliquando ſilentio a clariſſimis viris impetrato: Quid hoc rei eſt, amiciſſimi viri, inquit? An vos putem noſtri oblitos, cujuſque rei cauſſa huc invitati eſtis? Sa-

ne

ne hunc, me oſtendens, vobis commendavi, iterumque commendo, ut ſapientia veſtra frugi eum, utilemque mihi, familiaeque reddatis. Agite ergo, obſecro, quod humaniſſime doctiſſimus hic Rapidius inchoavit, perficite. Ad haec quum Rapidius vix ſe extranea quaedam, nec rem ipſam reſpicientia dixiſſe impetu quodam in Modeſtinum affirmaret: nec adhuc prima elementa forenſis diſciplinae tradidiſſe, pluraque, & utiliora ſupereſſe: non ferens hominem Voconius, ſatis jam eum ſuperque turbellas, technaſque aperuiſſe ſuas inclamavit, nec reliquis opus eſſe. Sineret modo Vulpinum aliquid de mirabili artificio ſuo dicere, ut tandem ad ſe, & Blandidianum, qui ſeniores eſſent, res rediret. Multa reclamantem Rapidium omnium conſenſus vicit, & vix aliquando Vulpinus ut me dedoceret, remiſſa voce, modeſtoque admodum vultu dicere aggreſſus eſt, nihil ſeſe alicujus laedendi ſtudio dictuṛum praefatus, ſed ſuae tantum ſententiae explicandae cauſſa.

Neminem enim, inquit Vulpinus, iraſci ego aequum eſſe cenſeo, quod alius aliter ac ipſe ſentiat. Porro ego, viri

optimi , toto Coelo a Rapidio diſſentio , cui tamen me amiciſſimum eſſe, ut qui maxime , ſyncere profiteor ; viamque , quam ivit ipſe , ego profecto non irem , nec illum ei, quem diligerem, imitandum proponerem . Atque ut ego facile patior illum , quae optima ſibi viſa ſunt, ſequi , ita mutuo eum paſſurum reor, me meis legibus mea regere , ſimulque pudori meo , ac fidei ſatisfacere, Euſtachioque noſtro pro filii ſui ſalute laboranti, quid probem ipſe, quid improbem libere , atque aperte ediſſerere . Et primum , ut hinc potiſſimum exordiar, quis veſtrûm quaeſo Rapidio aſſentiat, Patronum (abſit , Rapidj , verbo injuria) quaſi graſſatorem , aut piratam aliquem,clientum ſpolia tantummodo quaerere , palam profiteri ? Sane durum admodum , & abſurdum videtur hoc ; & neſcio an alteri tam proſpere iſtuc quam ei , & Praeceptori ſuo , atque aliquibus ex eodem furfure,proceſſurum ſit. Ergo, inquiet Rapidius , tu a lucro abhorres, clientes ex animo diligis , ſerio , ac gratis pro iis angeris , teque , vitamque teris tuam ? Nequaquam equidem : Nam & nos eodem quo Rapidius tendimus,nec

de

de finibus nobis controverſia eſt, ſed de modo. Et certe plurimum intereſt quo quid pacto facias, quidque de te opinentur homines; plurimum intereſt porro; nam inde eſt omnino ut diteris, ut in omnis generis deliciis vivas. Mox ego haec cujuſmodi ſint oſtendam; modo pauca quaedam praefari opus cenſeo de Camilluli noſtri inſtitutione, quam ego non perverſam modo, & inutilem, ſed maxime damnoſam puto: & ni propere adoleſcenti ſubveniatur, de eo reor brevi admodum omnino conclamatum iri.

Tu mihi hominem, Modeſtine, pace tua dixerim, qui ad mare pergat, per montium cacumina, valliumque anfractus ocioſe circumducas, eumque & tempus male perdere ſinas, & quod longe eſt gravius, montanis, ac campeſtribus aſſuetum itineribus, a marinae vitae conſuetudine adeo abſtrahas, atque abhorrentem efficias, ut quum litus eminus multos poſt annos viderit, ipſo undarum ſtrepitu perterreatur, taedioque mero conficiatur, ac nauſea? Profecto adoleſcentes in forum, ut ita dicam, immittere opus eſt, inberbes & ſtatim ac Paedagogum deſeruerunt: ut noſtris il-

lis clamoribus, noſtroque pulveri aſſueſcant ab illa ſtatim aetatula. Illic ſcientias, illic Eloquentiam, illic Juriſprudentiam docentur: haec illis optima diſciplina, haec rectiſſima ad proficiendum via. Dum tuus hic Camillus Hebraeorum, atque Aſſyriorum hiſtorias per ocium legebat, Paullinus meus ejus aequalis conſultoribus reſpondebat; matrique ſuae uxori meae jam tum pecuniam forenſi opera partam effundebat in ſinum. Poſt deinde, quum tu ad propiora tempora accedens Graecorum, Romanorumque mores alumno tuo atque inſtituta explicabas in cubiculi umbra, meus cauſſas dicebat, & inter doctos, & diſertos reponebatur jam plurium judicio vix viginti unum natus annos. Modo hic nos quid de Camillo agendum ſit deliberamus, quave ſemita in forum deducamus paventem, rerumque noſtrarum ignarum: ille ab hoc Convivio abeſt, ut videtis, negociorum multitudine diſtentus. An, quaeſo, ſi huic optimo viro Euſtachio optio daretur modo, ecquem ſibi filium dari vellet; huncne ſuum potius praeclara inſtitutione tua diſtortum atq;corruptum optaturum eum

cenſes,

cenſes, an meum, etſi tuos iſtos clariſſimos Authores atrine, an albi ſint prorſus ignorat? Nec tu hujus tantum temporis jacturam diſcipulum tuum facere curaſti, ſed praevidiſti ſedulo ne unquam quicquam, vel ſi ſexcentos vivet annos, proficiat, ni a te protinus abſtrahatur; Philoſophum eum effeciſti: papae! optime factum. Legum conditorem efformaſti pro juris interprete: Eugepe! Quid praeclarius? Avaritiam omnem ei expectoraviſti, lucrique ei, niſi honeſti, amorem, & cupiditatem abſtuliſti omnem. Vah! magnum hominem! at quid ego ſingula perſequar, quae tu modo nobis tanta gravitate obtruſiſti? Nihil hercle ex omnibus eſt, quod non ridiculum, non vanum, non damnandum ſit. Verum quid a te, amabo, ſperaret Euſtachius? Videbat te cano capite alienae opis indigum, & Jurisprudentiam tot jam annis profitentem ne uni quidem unquam in foro adhuc adfuiſſe, nec a quoquam de trioboli cauſſa conſultum unquam, aut conſuli; & filium tibi nihilominus commendabat ſuum? Merito id ei evenit. Nam ſi in hoc is fuiſſet Euſtachius, qui in caeteris rebus

omni-

omnibus ſolet, vel huic Voconio mirabili quidem viro, vel Blandidiano noſtro victorum victori, vel demum nobis, quamvis ſimus omnium poſtremi, inſtituendum filium ſuum dediſſet, non tibi, qui tute magiſtro, immo & pane egebas. Sed ne contra morem atque inſtitutum meum contendere tecum potius velle videar, quam hunc adoleſcentem docere: age mi Camillule, animum adverte, & mihi, qui te, tuamque domum enixe, diligo, auſculta, hujusque magniloqui nebulonis nugas nihili pende.

Jam primum omnium tibi libros omnes de manibus excutio, & ad ocium revoco. Nonne hoc tibi jucundum eſt? Satis jam ſapis: immo ſatis jam tunc quum quindecim natus eras annos ſapiebas, naturae ipſius vi, ac indolis virtute. Deinde illico dediſcenda tibi illa omnia eſſe, quaecunque hic ingeſſit, edico: & caveſis, fili, ne quicquam unquam tibi ex iis, vel in foro, vel in familiaribus amicorum colloquiis excidat. Nam ſi te aut Philoſophum, aut Poetam aliquem, aut e ſummis illis Juriſconſultis, ut ſuavis iſte magiſter tuus appellat, nominare audiet in foro quiſ-

piam, plane occidiſti, & tecum ſpeſque, opeſque tuae ſimul omnes tumulabuntur. Scio ego quid dicam: pluresque novi, qui quum alacres, erectique in forum egregia iſtac Modeſtini ſupellectile inſtructi adveniſſent: poſt paulo demiſſis auriculis ab omnibus contemti, & irriſi foro indignati ceſſerunt; eoque demum eorum ſapientia recidit, ut per bibliopolarum tabernas, ac ſaepe etiam per tonſtrinas multis nos maledictis proſcinderent; noſtramque, & fori vehementer accuſarent barbariem. Nos tamen ſi quando conſpicantur iſti ipſi eruditulì, oppido venerantur, ac ſi blandius, & humanius eos nos compellamus, in Coelum illico ferunt, noſtramque ſapientiam dilaudant, promtiſſimo, & uſque parato in quemqunque noſtrum obſequio. Sed ut ad rem redeam: nimis ſane tibi oneris impoſuit Praeceptor tuus: tot te libros vorare, tot per diverticula errare juſſit, antequam ad locum, quo tendis, pervenires. Fruſtra id quidem, & nil ad ſummam relaturum, etiamſi quam viam iſte, commoſtravit tibi, poſſet te ad Juriſprudentiam ducere, quod prorſus fieri

nequit.

nequit. Nunc ſi tribus libellis te ego Juriſconſultiſſimum efficiam, eloquentiamque haud mediocrem comparo, ecquid mihi, Camillule, a te erit precii? Si te voluptatibus omnibus frui, ſi genio, ut lubitum fuerit, indulgere ſino, nonne melior, utilior, & acceptior mea tibi diſciplina erit futura, quam hujus, qui te nimis in arctum cogebat, qui vitam ſuadebat agere nimis aſpere, & per Jovem neſcio an prorſus inhumane? At jam ad rem ipſam aggrediamur: atque illud ſis vide, Camille, quot in verba maximas, atque utiliſſimas res conferam. Principio hoc tibi praecipio (quod ſi ſapies aeternum pectori infixum tuo ſervabis) ac diligentiſſime ſequendum propono; maximopere, Fili, labores oportet, ut probus, ut doctus videare; ut autem ſis, id enim vero, quantum quidem ad perſonam, quam ſuſtinere debes, pertinet, ſuſque deque habendum. Quantulum, quaeſo, hoc eſt quod dico? At mirum profecto quantum hoc, & quam ingens revera ſit. Expertus loquor, plurimarumque rerum diutina experientia didici, hominum bonam de nobis opinionem

uberrimum, ac certiſſimum quaeſtum eſſe: bonamque hanc opinionem facillime, nulloque prorſus labore, paullum modo intendas animum, parari. Nota vobis loquar, clariſſimi viri: quaeque omnes ſcitiſſime facitis, ego qui eadem imperite ſequor, modo proloquar. Quam difficile factu eſt, Modeſtine (ut aliquid modo de hoc genere deguſtem.) quod nonnulli aud contemnendi viri ſequuntur, inflexo collo incedere, oculos demittere, quodvis ſacrum ſignum, aut tabulam modeſte venerari, Deum uſque in ore gerere, parce loqui? Quid illa tibi videntur quae a ſummis plane Juriſconſultis ego fieri didici, noſtrates Juriſconſultos tertio quoque verbo laudare; vel ſine cauſſa, & ſine ratione ultro eoſdem (at inter imperitos) reprehendere: librorum, chartarumque aggeres hic illic domi diſponere: ſemper occupatum, ſemper graviore quopiam negocio ſe diſtineri dicere: raro faciles aditus, plerumque brevia alloquia praebere: numquam dilucide, & clare ad propoſitas controverſias reſpondere, ſed ambigue ſemper, & perplexabiliter: quicquid alius quiſpiam Patronus dixerit, id ſeſe

lon-

longe melius ſcire praeſeferre, & quodcumque ad rem faciat, optime ſe callere ſedulo aſſimulare: caeteros ita laudare, ut contemnas; ſemetipſum ita contemnere, ut laudes: aliena mendacia acerrime deteſtari, ſuis opportune, & cum gravitate uti. Vetus haec quippe diſciplina, & felicibus ſemper eventibus confirmata. Quid multa? nil profecto tam facile fit, nihilque ſimul nos tanta afficit delectatione, quam quum decipi homines nutu ipſo conſpicimus, celeriterque ad omnem orationis noſtrae auram circumverti. Pecuniam interea ejuſmodi Oratores, quantam quidem volunt, a conſultorū arcis excutiunt: nemo etenim gravem virum, veracem, doctum, ac Deorum verentem ne adire quidem audet ſine pecunia, non modica illa quidem, ut cum Rapidio fit, ſed plane grandi. Res agitur, Judices docentur, ſcripto cauſſa mandatur, agiturque demum in conſilio: per omnes cauſsae gradus jure merito pecunia extruditur a litigatore: quum vero acta eſt, tunc propter honeſtiſſimum laborem fundos integros, tunc aedes ſanctiſſime lucrantur; paullo quidem amplius ſi vicerint, arctius aliquanto

to ſi cauſſa ceciderint. Nil de nobis loquimur, nullo enim numero ſumus: de ſummis iſtis Patronis mihi modo ſermo eſt. Hoc ſane iſti pacto diteſcunt, Modeſtine; nec iis unquam curae eſt quum cauſſam aliquam ſuſcipiunt, quid iſta officia tua ſibi velint inſpicere, nec cujus generis lucrum ſit quod faciunt; nec enim ita ſunt, ut tu, delicati. Sciunt enimvero paullo melius quam vos, quid ipſi praeſtare debeant: ſatiſque eſſe ſi conſultores attente audiant, ſcripto quae oportet (quam rem plerumque oſcitanter uſu ipſo edocti eorum peragunt diſcipuli) diligenter mandare, per Judicũ domos circumire, clamare etiã & cum adverſariis digladiari. Poſthaec, Djs hominibuſque jubentibus, pecuniam accipiunt, nil hercle de reliquis rebus ſolliciti. Nec magno labore ſtat nobis quae audiſti, Modeſtine, agere. Nam, ita me Dj bene ament, faveantque, ut nec ſudare nobis, nec algere opus eſt ad omnia, quae negocia, & cauſſas reſpiciunt, efficienda. Sedemus plerumque domi oſcitantes, vel placide deambulamus, dum mente, animoque, quae dicenda, ac facienda ſunt, volutamus, iſque nobis maximus eſt labor.

bor.

bor. Quum domo prodimus, rheda ſemper vectamur, quum vero ad Judicem ventum eſt, tunc raro meditati dicimus quaedam, vocemque extollimus aliquando; iraſcique etiam, atque indignari in cauſis defendendis debemus. Oratoris proprium id quidem: at nunquam ſerio perturbamur: ſed pecuniam, quae nobis jure debetur, exſpectamus. Scribendum vero vobis ſaepe eſt, inquies Modeſtine, doctiſque reſpondendum adverſariis: quid tunc ergo facitis cum ocio, & negligentia veſtra? En tibi, Philoſophe, quomodo iſtuc fiat; & noſce ſimul quid nos inter teque, tuique ſimiles interſit: nam quae vobis difficilia, vixque fieri videntur poſſe, nobis plana ſunt, atque ea dormientes exſequimur. Nos omnium primum illi ipſi, quorum de re agitur, cauſſas ſuas docent, ſcriptaſque plerumque magnam partem afferunt. Deinde diſcipuli noſtri quaedam a Juriſconſultorum libris excerpunt; poſtremo & nos aliquid invenimus, atque excogitamus, quod maximum ſcilicet eſt, atque ita omnibus his coagmentatis, pulcherrima de jure reſponſa edimus, egregieque nos in foro venditamus;

mus;

mus; eloquenteſque etiam, ac copioſi, quum cauſſas dicimus, nec fortaſſe injuria perhibemur. Novi ego, claros quoſdam Oratores egregia quadam arte haec inſuper concinnare & componere. Nam quum nunquam in cauſſis nimis allaborare eſſent ſoliti, ita tamen ſe gerebant, ut viderentur ſemper in negociis & cauſſis mente & animo haerere. Modo acriter perterrefaciebant clientes, veluti deſperatis rebus: modo ad ſpem derepente erigebant, quaſi aliquid inveniſſent, quod eorum cauſſas juvaret. Interdum etiam memini, cate eos valde ſe ſollicitos aſſimulaſſe pro cujuſque cauſſa, noctesque aliquando integras eorum gratia in bibliotheca vigilaſſe. Quibus, optimis ſane, artibus illos vidi ad ſummas opes, ſummamque in foro authoritatem pervenire. Haec ita fieri ſcio; nec ſi nos tantum laboramus, quantum opus eſt, non ultra, reprehendendi ideo ſumus. Nam ſi quis digito uno ſaxum movere poſſit, quis eum jure accuſet, quod non ambabus manibus idem illud effecerit? Scimus nos fori noſtri indolem: novimuſque, eam demum veram ſapientiam eſſe, quae prudenter homi-

num erroribus uti calleat, eorumque ſtultitiam, & credulitatem in proprium lucrum convertere. Paullinum meum non ego, ſed ipſa natura, ſeu Praeceptor ſuus longe ſapientiſſimus, quae in rem facto opus eſſent, docuit. Nam eū ego videbam, quum primum ad res gerendas acceſſit, properare ſemper, & per forum volitare codicillos manibus geſtantem, ut negocioſum ſemper & occupatum crederes, & cum occurrentibus amicis nuſquam conſiſtere, vixque ſalute data acceptaque abſcedere, quaſi negocii cauſſa. Domi eum gaudebam, quum illi magna Conſultorum turba eſſet, in bibliotheca, quam ampliſſimam comparavi, deliteſcere, libroſque modo hos, modo illos verſare, atque excerpere ſe inde quaedam ſimulare; inſpectantibus, ac plaudentibus qui aderant; quum ego illum identidem peramanter, iiſdem audientibus, increparem, quod nimis intemperanter laboraret, nec ſe reſpiceret, ſalutique conſuleret ſuae. His artibus, atque hac ſapientia potiſſimum, quam nemo ſanus non laudet, brevi eum Juriſconſultum, ac Oratorem hominum opinio effecit;

mi-

mihique eum ego haeredem in foro jam deſtinavi, ut bonorum meorum, ſi Deus opt. max. ſinat, teſtamento ſcribam. Ille vero tot inter negocia ocio diffluit; & qui ſemper a putidis veſtris literulis, Camille, prorſus abhorruit, nunc nullo prope libro perlecto, apprime doctus eſt, juriſque ſane ſcientiſſimus. Quid ita? Forum quippe Patronos efficit, Modeſtine, non labor iſte tuus improbus, ac intolerandus: ſcribendo, dicendoque, doctiores quotidie efficimur, agendo agere diſcimus, & loquendo bene loquimur. Sed ut ad Paullinum redeam; is tot maximos viros imitatus, tanta jam probitatis fama merito eſt, ut nec adverſarius aliquis eum, nec Judex mendacii unquam inſimulare audeat, aut quippiam per calumniam agere. Ille vero quae in rem opus ſunt, probe novit; nec juvenis a ſenioribus unquam per Deos decipitur, meaque ita jam veſtigia urget, ut me magiſtrum, parentemque, ac praemonſtratorem ſuum jam jam praetergreſſurus videatur. Haec porro compendiaria, vel ut verius loquar, recta, eſt via; hac perducendi adoleſcentes, non per anguſtam iſtam tuam, Modeſti-

 ne,

ne, ſentibus obſitam, quae exitum plerumque non habet.

His dictis Vulpinus, aliam veluti ex integro Orationem ordiri volens, incubitum ſe reclinaverat, quum Voconius, morae jamdudum impatiens; ſatis jam, inquit, ſatis, Vulpine, inaniis tuis aures noſtras opplevisti, jam locum & aliis loquendi relinque. Arcana ſapientiae tuae didicimus, quove pacto ſine labore, ac lectione ulla ad iſtud faſtigium conſcenderis: ſine modo, & nos hiſcere, nec integrum tibi diem aſſumas. Loquamur & nos aliquando: Et ſi minus artis, & fallaciarum in medium adducemus, plus itidem afferemus fortitudinis, & ingenui laboris. Ridiculum plane fuit, Vulpinum cernere torvis oculis Voconium intuentem, dimidiata quaedam verba proferre, & loquenti ſimilem, ac excandeſcenti, intervalla Voconiani ſermonis captare, ut quod meditatus erat diceret, quod numquam eũ maximus ille rabula facere ſivit. Nam impetu quodam, aeſtroque abreptus, inflammatoque ore, Blandidianum intuens, Vulpinum averſatus, non loquebatur, ſed plane latrabat, illumque qui ſe non Rapi-

dium

dium eſſe, ſed Vulpinum dicebat, ita acribus repellebat maledictis, ut nimius, ac intolerabilis omnibus videretur. Demum non voce, ſed ſtrepitu, crepitu, ſonitu tam valide tonuit, ut ſilere tandem Vulpinus coactus ſit, & ipſe victor, per omnium ſilentium, ita fere locutus eſt.

Quid mihi modo, Blandidiane, author es, ait Voconius, an ut putidam, & inertem Vulpeculae hujus malitiam confutem, an recta ad inſtitutum meum pergam? Sed quo ego pacto poſſem, tot pueriles captiunculas, tot ridendas decipulas ſummi hujus magiſtri ſilentio praeterire! Videbam ego hunc in foro maxime ſecundo vento ferri, & ſaepe ſocium egomet ipſe in cauſſis eum advocabam, ignarus artium ſuarum, quave ſapientia tantum in judiciis poſſet. Nunc nec inaniorem quempiam, nec ignariorem in univerſa Civitate novi, ipſoque pejorem vix hunc Rapidium noſtrum. Attamen hic tam bellus Patronus fucum mirifice facit, atque os tot ſummatibus viris ſublinere facete callet. Tu mihi audes, inepte, Juriſconſultum, & Oratorem profiteri, qui quid lex ſit,

 quid

quid judicium, quid forum ignoras? En vobis ocioſum, & nihilominus magnum Patronum: Ecce qui roſas inter ac pulvillos nobis de jure ſibi ignoto reſpondeat. Militare oportet, Vulpine, ſtrictoque gladio in judiciis verſari: magnorum Juriſconſultorum opera non lectitanda modo, & ſaepe conſulenda, ſed pene dixerim ad verbum omnia ediſcenda. His praeſidiis fortiter in campum deſcendendum eſt, collatiſque ſignis cum hoſtibus dimicandum. Scitum hercule, & mirabilem Juriſconſultum Vulpinum! Qui in quovis circulo, in quavis ſtipulatiuncula decipiatur. Hoc nobis, qui aliorum patrocinium ſuſcipere profitemur, videndum, hoc ante oculos habendum maxime eſt, ne a quoquam ulla in re unquam circumveniamur: ſed debemus magnum, uti eſt, & glorioſum putare, quoſcumque poſſimus, per doctos dolos, juriſque peritiam circumvenire. Quod certe numquam fieri poterit, niſi patria jura, & leges teneas; niſi contractuum omnium anfractus calleas, niſi formularum, & verborum, quae uſquequaque quibuſvis in negociis adhibentur, vim, flexus, ambiguitates intime ſcias.

Hinc

Hinc maxima illa in foro authoritas oritur, hinc hominum admiratio; hinc juſta ſapientiae opinio. Sapientes nos clientes noſtri vocant; & quo jure ita nos appellent, ſi res ſuas procurantibus nobis, in laqueos incidant adverſariorum, & quod lucri facere potuiſſent, per noſtram inſcitiam amittant? Ego mediusfidius plus librorum pulveris ſorbui, quam vini: noctesque integras ſomno me abſtinuiſſe memini, ut clientem vel a moleſto petitore per legitima effugia (non ut vos ineptiſſimi conſueſtis) liberarem, vel tutum adverſus inevitabilem aliquam actionem redderem. Rapidius haec aperta fraude, & ſpurce aggreditur; Vulpinus noſter fabre magis conſutis dolis: ego ut Juriſconſultum decet. Judicem ego doceo, vos fallitis: me ille admiratur, legeſque quam maxime callere praedicat; vos contemnit. Scio me cum Praeceptoribus meis loqui, vobiſque ſupplico ne calorem meum, ſecus ac par eſt, interpretemini: habeo enim hoc a forenſibus praeliis, aſſiduaque concertatione; nec me, ut taceam quicquid in buccam venit, poſſum comprimere. Et quis, quaeſo, tam frigidus unquam, ac

fungus fuit, qui haec audiens, quibus tandiu jam aures obtunduntur meae, ſe continere potuiſſet? Parcite ſi quid dicam aſperius, atque in bonam potius partem accipite. Numquam ego, libere fateor, ineptiores ineptias audivi, nec tam ſerio, ac veluti data opera viros ſenes, magnaque authoritate inſanire. A Modeſtino initium ineptiendi factum eſt, quem porro, ſi tacuiſſet, tam ego ſtultum numquam credidiſſem: Secuti eſtis vos imitatione credo viri, vel potius aemulandi ſtudio accenſi. Atque hoc mihi ſolum illius inter ac veſtram inſaniam intereſſe viſum eſt; quod vos quum indoctum, omniumque bonarum rerum inanem veſtris praeptis efficeretis Camillum, aliquam tamen ei, licet improbam, & immundam, ad lucrum commonſtraſtis viam. Philoſophus vero iſte egens, ac ventoſus, non ſpem modo ei omnem, proficiendi abſtulit, ſed radices quoque ipſas ſpei excidit: ut aeque poſſibile ſit Camillum Patronum evadere, ac Rapidium ſe ſe a furando abſtinere. Et mirum certe eſt, ut hinc potiſſimum incipiam, tantum a recta via deerraſſe Modeſtinum: qui mihi ignarus quidem & inſipiens ſem-

per

per viſus eſt, numquam vero tam amens, ac furioſus. Euge Modeſtine! Huic hercle tradas, ſi quem recte inſtitutum velis. Si tibi quiſpiam, fatue, nauclerus eſſet efficiendus, num illum pro thalaſſica arte, Aſſyriorum, ac Graecorum ritus, ac caeremonias doceres? Si ſutor, ſi tonſor quis fieri vellet, num eos vel latum unguem a ſutoria, tonſoriave re divertere ſineres? Quis ſanus unquam de his dubitavit? An tu aliquid differre putas tonſoriam, ſutoriamque artem ab hac noſtra? Unum prorſus ſunt omnes artes, eodemque pacto perdiſcuntur. Ego Deos omnes, homineſque teſtor, hac aetate, qua ſum, nihil niſi modo de Graecis, Hebraeiſque iſtis tuis unquam inaudiiſſe. Et conſanguineum quendam meum virum, bonum & ſapientem dicere ſaepe memini, ſe honeſtatem aliam (quam tu tantopere Camillo commendaſti) non noviſſe, quam foeminarum, quas honeſtas eſſe debere didicerat. Nihil ignorare alumnum ſuum voluit Modeſtinus: at fuiſſet ſatius, ſi eum unum ſcire docuiſſet, nimirum quo pacto pane, quo eget, abundaret. Iterum juro, me cano, & calvo jam capite nec Cajacium, nec Daniellum,

aut

aut

aut Vottomanum, Sturdorſiumque, ac caetera barbara plane, & ignobilia nomina, ne eminus quidem unquam ſalutaſſe. Novi ego veros Juriſconſultos, qui res noſtras funditus tractant, qui ſupremorum conſiliorum res judicatas afferunt, qui quaeſtiones omnes forenſes, ut Magiſtros decet, explanant; quique demum ita plane, ac dilucide loquuntur, ut vel ſeptuennis puer poſſit intelligere. Me a tertia activorum regula ad Muſcatellum recta memini a prudentiſſimo Patre meo fuiſſe translatum; nec aliquam mihi ex tam multis, quas miſer iſte Camillus ſubiit, moleſtiam in ſtudiorum meorum curriculo occurriſſe. Ab hac inſtitutione, non verba ego Judicibus affero, ſed res, ſed Scriptorum graviſſimorum authoritates, ſed ſummorum Collegiorum definitiones. Clamo, iraſcor, ſtrepo, perterrefacio, ac frango Judicem: doceo quid ei faciendum ſit, normam, ac regulam judicandi trado. His artibus vincere glorioſum eſt, hiſque triumphare. Perculſo, ac dejecto adverſario, Judicibus pavefactis, nonne ſeſe efferre, ſibi ipſi plaudere aequum eſt? Bellulus iſte noſter Vulpinus, pallio

ad

ad pedes demiſſo, magno, magnique precii capillamento caput ornatus, graviter incedens, verbaque parce diſpenſans, per forum incedit quaſi aliud ſemper agens, maximaque mole curarum oppreſſus. Rideo ego hominem, & palam ſaepe laceſſo: at ipſe falſo ſubridens (nimis enim eſt mortalis doctus, nimis verſutus, nimis malus) me praeterit caput quaſſans, felicemque me, atque ocioſum appellans. Ego exporrecta ſemper fronte, ac plerumque clamitans incedo: Juriſconſultum me profiteor, & revera ſum; ſcio fallere, ne hoc tibi proprium ſumas Rapidi; ſcio atrum pro albo ſubdere, ſcio denique quicquid eſt opus: at omnia iſtaec non ut vos, ſed ut ſcire Juriſconſultum decet, ſcio. Nunquam a legibus diſcedo: nunquam ſine Scriptore aliquo loquor: expugno authoritate Judicem, qui mihi, velit nolit, plerumque morigeratur. Audiſtis vero Modeſtinum dicere, ſe valde annisum fuiſſe, ut loqui Camillum doceret? Nos ergo, qui in hunc tantum magiſtrum non incidimus, quomodo loquemur, obſecro? Quid ais bucco, blenne? Quaſi muros nos, ineptoſque ad lo-

ad loquendum, veluti ſaxa, & truncos, natura effudiſſet, ita nos loqui diſcere jubes. Canis latrat, Paſſer pipilat, Corvus crocitat ſine magiſtro; nos vero homines, in poſtrema animalium ſorte nati, ſine magiſtro loqui non poſſumus. O ridiculum caput, & plane infeliciſſimum! Ego quidem loquor; (velles credo mutum eſſe me modo) ac me dicere aud inepte, Judicumque, & coronae tenere, ac permulcere aures intelligo: & ſane certum eſt, imparatum me plerumque accedere ad dicendum, & quicquid nativus ille impetus meus ſuggerit effundere, nullo unquam delectu verborum adhibito: nec curo, aut curandum adeo cuiquam cenſeo, quo pacto Hetruſci loquantur ſcire; ſicut eos quomodo nos loquamur viciſſim negligere pro certo habeo. Vernaculum ſermonem vehementer reformidat Modeſtinus; at ego famem vellem, & inopiam magis timuiſſet. Quaenam eſt iſta tandem laus pure loquendi? ſi de mero ſermo eſſet, intelligerem, at de ſermone quis tuam aſſequatur mentem? Quatuor nos hic ſumus majorũ gentium Patroni, tot jam annos cauſſas dicimus, tot jam alios dicentes audimus:

ecquem

ecquem, obſecro vos viri lectiſſimi (praeter aliquem ex eruditulis iſtis, qui FRANCISCUM DE ANDREIJS ſecuti ridicule ſane ſeſe in foro ac fruſtra jactant) ecquem, inquam, Patronum purum iſtum Modeſtini adhibuiſſe meminiſtis ſermonem? Iterum dico, quid merum purum ſit omnes novimus, ſed quid iſta tua pura verba, ignoramus. Et dicere, & ſcribere, diuque de qualibet quaeſtiuncula commentari docuit te Praeceptor tuus, Camillule: mirum ni, & memoriter eas ediſcere juſſerit. Nos quidem, qui ternas, quaternaſque majores cauſſas, pluresque etiam minores, trium horarum ſpatio ad clepſydram dicere ſaepe ſolemus, ſapientiſſimum iſtuc magiſtri tui praeceptum ſequi non poſſumus. Ad inſtar militum nos ſumus: ut increpuit tuba, illi in aciem deſcendunt, manuſque conſerunt: nos ubi Accenſus ad Judicium magna nos voce advocavit, accurrimus extemplo, animiſque, voce, legibus, clamore decertamus. Suave etenim fuerit, ſi quum ad dicendum appellati ſumus, imparatos nos dicamus, nec probe meditatos, & commentatos, nec verba adhuc ad eam cauſſam

apta,

apta, atque ad Modeſtini trutinam examinata, delegiſſe. Quis nos ferret? Aliud in umbra ſedentes ocioque diffluentes magiſtri imperitis adoleſcentibus venditant; aliud omne nos in acie ipſa, & certamine ſervamus. Et quando opportunum nacti ſumus locum, ubi libere de rebus noſtris loquamur, audi Camille aliquid, quod te in viam poterit aliquando reducere, ſi graviter inſiſtas, & animo, viribusque omnibus incumbas. Audi meam forenſibus in praeliis conſuetudinem. Nunquam ego, niſi quum res praeſens requirit, libros in manus ſumo: ubi negocium urget, primum omnium cauſſas, de majoribus loquor, pluries a clientibus ipſis audio; reſque, quas afferunt, memoria comprehendere ſatago: id enim mihi ſatis, ſuperque eſſe ſolet ad cauſſam defendendam. Ut cauſa agenda eſt, quo de agitur conſidero; ſi vetus mea & quotidiana ſupellex ad eam ſatis eſt, nil ultra conor, ſed recta ad judicium pergo, ſcriptoque quae in rem opus ſunt celeriter mando. Si obſcurior, atque implicatior res eſt, aliquem Scriptorem conſulo, indeque tantum corrado quantum opus eſt: oportet

tet enim utique, magnis in cauſſis aliquid novi afferre: in mediocribus enim, & modicis omnia ſemper de penu mea depromo. Si teſtamentum impungnandum eſt, de teſtamentis continuo quaecumque memini effundo, illudque quo de agitur, nullum, aut falſum aſſero; qua ratione id affirmem parum curo, nec ad rem id mehercule pertinet. Si adverſarius acer eſt, tunc tertio quoque ejus verbo obſtrepo; quidquid occurrit objicio; & rem ſtatim clamoribus involvo; tum caute me demum ad teſtamentorum materiam, tanquam ad arcem meam refero, illudque teſtamentum, quod in quaeſtionem venit, a Judicum oculis prorſus eripio. Inde quaſi e ſpecula rimor quid rerum agatur. Si me nihil agere intelligo, nec Judicibus ſatisfacere, tunc enimvero tempus extrahere annitor, ne ſententia ea de re illo die ferri poſſit, utque ſimul cauſſam rurſus pertractem melioribus avibus. Si vero bene rem mihi video procedere, vel bonitate cauſſae, vel adverſarii infantia, vel Judicum inclinatione: vela tum celeriter colligo & plurima me omittere clamo, ne quae notiſſima, atque aper-

tiſſime

tiſſima ſunt doctiſſimis viris importune inculcem. Idem omnino ſervo, ſi de donatione aliqua, ſi de mutuo, ſi de quovis alio contractu, aut controverſia agitur: Nam ſemper de genere quam diutius poſſum loquor (quod hercule nulli niſi juris peritiſſimo facere licet) parum de cauſſa, quam me adverſarius ipſe docet, vel Judex rogando, aut objiciendo. Hîc porro verſuto, & ſolerti mihi eſſe opus eſt; nuſquam namque haerere debeo, numquam nihil reponere, nihil omnino quaſi novum, & inauditum mirari. Si nihil ſuppetit probabile quod reſpondeam, tunc quaſi me colligens longe repeto argumenta, & quaſi reſponſurus ex integro rem aggredior, ſenſimque ad moenia mea revertor, unde me facillime, cauſſamque tueor, donec hora ſublabitur, & ad alium diem res rejicitur. Eximus inde e judicio, ego hilaris, & clamitans, adverſarius nauſeans, & moeſtus; mihi omnes in Juriſprudentia (nec immerito) primas dant, qui tandiu de jure, tamque varia perlocutus ſim: adverſarium contemnunt, qui cauſſae ſolum innixus, pauca, & trita protulerit. Eja quid agimus, Modeſtine? Ecquandonam

donam

donam erit; ut filius iſte tuus, ita enim paullo ante vocabas, hujuſmodi incoeptet facinora? Quaeret is ex Pandectis, & Codice Leges; ex ignorabilibus tuis Juriſconſultis loca conquiret, ut vel donationem ſubvertat, vel teſtamentum defendat. Quod quum fecerit, verba miſere conquiret, ordinem commentabitur, verum a falſo dijudicandum ſumma ſollicitudine ſuſcipiet, ne in tua praecepta infelix committat. At ſcine quid accidet? quum haec ſua tam ſerio meditata in Forum adduxerit, riſum ſcilicet movebit Auditoribus, qui adhuc eum puerum eſſe, & ſcholae rudimentis, & umbratilium Scriptorum authoritatibus uti ſucclamabunt, propter meliorum ignorantiam. Et quiſnam unquam, niſi tu, id non videat, tuis iſtis armis vanos ictus ferri adverſus homines viva Juriſprudentia eruditos, ac veterana fortitudine invictos? Animadvertere enim jam, niſi plane fungus es, e ſermonibus noſtris potuiſti, Philoſophe, quid requirat forum, quid reſpuat. Et ſi non convivalis hic ſermo eſſet, ſed ocioſe tecum pro arbitrio colloquerer, alium ſane brevi te hominem efficerem: non jam

ut Patronus, ſaltem unus e multis, evaderes, quod nec expectandum amplius eſt, nec poſſibile: verum ut tute ipſe confiterere errores tuos, omniaque, quae alumno iſti tuo, quo nihil eſt hercle infortunatius, obtruſiſti, ſtatim ut dediſceret, juberes. Crede mihi: Sex tu annis aſellum hunc ſatis rotundum efformaſti, ſex ego diebus eundem aud contemnendum Patronum efficerem. Et hoc mihi jure meo arrogo, nec glorioſi notam pertimeſco. Maximae, ut vides, ad me cauſſae deferuntur, ſummatumque virorum oppletae ſunt a primo uſque mane aedes meae; quotidie, modo factus ſit dies, in foro pluries dico; quotidie plurium Judicum domos circumeo, eoſque, ut noſtra fert conſuetudo, vel cauſſas, antequam in conſilio agantur, doceo, vel ab iis ipſis ex tempore decidendas propono. Quantum hoc eſt, medius fidius? Certe in his domeſticis praeliis plus nervorum, & virium ſaepe requiritur, quam in ipſis ſubſelliis. Sane ibi, nec quo effugias ita paratum habes, ut in foro; nec tempus facile deeſt ad res ad calcem perducendas. Adverſarius inſtat, urget, cominus pugnat: Judex domi ſedens,

dens, ocioſus, idque tantum agens: Corona electorum virorum adeſt, qui in loquentem intenti, quicquid dixeris, illico arripiunt, notant, traducunt. Huc nempe deſcendat delicatulus iſte diſcipulus tuus, Modeſtine, cum ſuis Aſſyriis, vel cum Cajacio, & Daniello. Palleat primo occurſu, & male nauſeet neceſſe eſt, tenebraeque mox ejus oculis, atque animo offundantur. Cuicumque ex his alumnis meis ita facile cedat, ut feli mus miſer ſolet. Mihi vero ludus iſte profecto eſt: ex eodem penore tunc ſumo, quod opus eſt, unde in foro ipſo ſoleo. Obruo ſtatim adverſarium clamoribus; adducendis, ac recitandis magnorum Juriſconſultorum locis protero; rationibus ab intima Juriſprudentia proculco; vix eum loqui ſino; contemno illico quidquid dixit; rideo, nutu, geſtu, ira deturbo hominem de propugnaculis, meque ita magnifice infero, ut voce ipſa, oculiſque Judici fidem faciam, me ex ſacrario legum veritatem ipſam proferre. Abundamus rerum copia, dicimus quae millies jam diximus, confidimus artibus feliciter toties expertis. Et ſi quid aliquando deeſt, ad Oratorias artes convertimur, & Scriptorum

locos extemplo cudimus; res judicatas ſupponimus; omnium Scriptorum conſenſum objicimus; res inficiamur; graviter indignamur, & quaquaverſum nos vertimus, ne muti, paventeſque ab adverſario conficiamur. Illa ipſa dicendi libertas; atque affirmandi confidentia ſine alio adminiculo, etiam ubi aperte tenemur, Judicem aud raro, atque Auditores dubios efficit; ita ut ſaepe non ſolum nobis dicentibus pactum non pactum, iis videatur; non pactum vero pactum: ſed fiat quoque, ut id, quod vident, ne videant, quodque audiunt, ne audiant. Rideo ego quos mea de jure reſponſa ſedulo conquirere video; ut inde ſcilicet arcam forenſis ſapientiae aſſequantur. Et quid ni rideam? Pectus hoc iis recludendum eſſet, caput hoc interius explorandum, ubi noſtrarum artium ſedes eſt, ac domicilium; fruſtra ſane haec ſtulte quaerunt, ubi non ſunt. Ut dico, ita ſcribo, nec in Scriptura mea quicquam ultra apparet, quam in Oratione. Neſciunt homines quid fiat, & cur; atque eos id neſcire aequum eſt, quum ego, qui ſcio, plane aliquando neſciam. Procellae me comitantur, ac nimbi; obcoeco pulvere ipſo

adventus mei adverſarium, quem dein-de graviter affligo impulſu vocis, atque impetu Juriſprudentiae. Memini ego me aliquando hunc Rapidium, quum magna res apud Judicem domi ageretur, ita callide excepiſſe, tantaque vi, clamorumque authorumque turbine in hominem incurriſſe, ut ipſe, qui & callidus maxime eſt, & impudens, locum ubi conſiſteret non inveniens, elinguis repente effectus ſit; ac ſudore miſere perfuſus, optimam ſane cauſam deſeruerit: plaudentibus mihi de corona omnibus, primumque me, ac maximum fori noſtri Patronum ſalutantibus. Atque ego tales pugnas ex tempore edo; arma mecum ſemper circumfero, cumque omnibus manus audacter conſero; quaecumque agenda est cauſſa, proſilio ſtatim, ac loquor: parum intereſt ſciam nec ne quid controverſiam faciat, quid meus petat cliens, quaeve in eum actio ſcripta ſit. Tribus ego de cauſſa auditis verbis, inſcendo alacriter navim: ventus deinde forenſis verba proſequitur mea, & me nonnumquam totius ignarum controverſiae in portum feliciter deducit. Nec id caſu ſit, ſed ita evenire prorſus neceſſe eſt; quum

enim oporteat, ut e reis alter vincat, ſive bene, ſive male, ſive ſcienter, ſive imperite dicatur, eveniet ſaepiſſime ut ſecundum me detur cauſſa, non quod ego Judices bonum jus docuerim, ſed quod ego bonam, aut quae bona viſa eſt, cauſſam defendebam; mihi interea plauditur, mihi occinitur triumphus, mihi corbibus pecunia advectatur. Id mihi ſatis eſt, nec ulterius quicquam curo, quum homines de me bene opinari video, & me Juriſconſultiſſimum perhiberi; quod certe unum ſapienter dixit Vulpinus. Sed non neceſſe eſt deinde, ita nudum, atque ignarum rerum omnium eſſe, ut idem ſeſe Vulpinus paulo poſt eſſe profeſſus eſt. Si nonnulla ſcias, te omnia ſcire, vel pleraque facile credent homines: ſi vero nihil ſcias, admodum de Populi judicio male ſentire opus eſt, ut inducamus in animum, nos unquam pro doctis haberi poſſe. Novimus omnes, qui adſumus, quale ſit de Vulpino noſtro hominum judicium: ego eum, uti Praeceptorem meum veneror, ſed quid de eo ſentiam, libere modo ipſo audiente vobis familiariter proferam. Erat quoque mihi certum, quum hunc ſermonem exorſus ſum,

ali-

aliquid de Rapidio dicere; ſed poſtea puduit me inter quiſquilias impuriſſimi hominis, ac rapaciſſimi verſari. Quae corruptelae ejus domi fiunt, DJ veſtram fidem! Quodvis ibi genus hominum videas, equitem, peditem, furem, decoctorem, ruſticum, urbanum, lenonem, meretricem; in totis aedibus latebrae, ubique adſcribitur, abraditur, corrumpitur aliquid. Itaque de Vulpino, quem ſane magni facio, breviter dicam. Rapidio igitur in malam rem ire juſſo, perfer, quaeſo, aequo animo quae dicam, Vulpine; ac ſine me modo, quae diu continui, te praeſente, ut omnis abſit contumelia, effundere. Te ego ſemper hominem egregie ſubdolum, mirifque inſtructum artibus aeſtimavi: quem nec facile ſubverteres in judicio, nec falleres; ſed quae iſtae tandem artes eſſent, quamvis aliquid ſuſpicarer, neſciebam. Nunquam te vero magnum Oratorem eſſe ratus ſum, nec magnum Juriſconſultum. Balbutis nam uſque in defenſionibus, & mente potius, ut mihi quidem videris, quam ore magnopere impeditus es, praecipue quum a narratione ad jus tranſire opus eſt. Si verum eloqui nunc velles, id

ignorantia juris, & ſane ſupina, fieri confitereris. Nec id magnum virum profecto dedecet: nam ſi aliis artibus excellis, imperitum te juris eſſe vel gloriari potes. Et ſane ignarum te . . . . . .

Non tulit, nec erant ſane ferenda, haec Vulpinus; ſed maxime exardeſcens, ac voce admodum impedita neſcio quae praefatus, panem ſemeſum, patinamque inde, & quicquid occurrit manu incerta, & propera arripiens, in Voconium jaculatus eſt;maledicta ingerens ita expedita,& volubili facilitate,ut notari nequiverint,ac memoria condi.Huic favens Rapidius, intolerandam plane eſſe Voconii arrogantiam, ajebat, qui viros primarios impune ſibi laedere licere arbitraretur;nec ſe ipſum reſpicere, qui omnibus flagitiis commaculatus eſſet,qui foede deturbaſſet aedibus, fundis,bonis omnibus plures pupillos: qui non orator, ſed vere canis eſſet, importuneque admodum in foro, ac diſſone oblatraret. Nec enim aliud in eo eſſe, addebat, quam ingentem, & ſtolidam ferociam, bonae, quam quidem ipſe ſolus de ſe haberet, opinioni ſubnixam. Et de quibus tantopere gloriare-

tur

tur, ea e media faece, ac ipſa fori ſentina illum hauſiſſe neminem ignorare. Audiſſe ſe doctos aliquando viros, ſcite Voconium pauperi & imperito phrigioni comparantes, quod vetera quaedam ſemper ac vilia male conſuta oſtentaret, centoneſque inſcienter concinnatos in medium adduceret, & ad eadem uſque ob rerum inopiã reverteretur. Exerceret quippe ille valide vocem, qua una viveret; nam ſi paullulum a clamando deſtitiſſet, tacitum illum continuo famem occupaturum. Horride rudebat interea Voconius, Patremque Blandidianumque, plureſque familiarium apprime fatigabat, ex eorum manibus ſumma ope annitens elabi: fureſque manifeſtarios, nihili homines, ſicarios, ignaviſſimaque capita, qui eum detinebant, appellabat. Et tu, o bellule, clamabat, Vulpes, immo Feles forenſis, mecum tibi res eſt: non hic vidua eſt, quam admordeas, non ignarus quiſpiam, ac dives adoleſcens, quem vindemies. Evadam ego hodie ab horum latronum lacertis; tunc equidem nulla tibi erunt effugia, nullus fraudibus locus, tectiſque dolis; palam geretur res; efficiam ego, te ut ma-

xi-

xime hujus diei poeniteat, ſceleris, furti, perjurii pleniſſime. In me tu panem, ignave? In me patinam? In me? Vulpinus in Voconium? Hercule ſi te hodie arripiam, cincinnos iſtos tuos, tam ſcite delibutos, ac vibratos, pedibus meis calcandos dabo: teque ipſum tam bellum, & venuſtum, edentabo prius, ac poſtea cum modeſtia iſta, ac virgineo pudore probe, ac valide calcibus contundam, & proculcabo. Dentibus infrendebat haec dicens, & majore niſu ſe in libertatem vindicare contendebat; Patrem & Blandidianum ſatis facunde, & oratorie brevibus quibuſdam, ſed acribus contumeliis inceſſens. Nec Vulpinus, poſtquam patrato facinore propere e menſa ſurrexerat, mutire audebat amplius: & ſane ſuave erat eum audire ſemetipſum palam increpantem, quod irae praeter ingenium, & conſuetudinem indulgens, eo provectus eſſet; & Blandidianum ſimul orabat miſeris modis, ut hominem arcte continendum curaret, illiuſque compeſceret furorem. Rapidius utique implacabilis videbatur (quem negligebat tamen Voconius) & ne ſilere crederetur, quum nemo ei amplius de con-

convivis praeberet aures, ad ſervulos, ſervaſque (quae e gynecaeo paventes tantis clamoribus excitae accurrerant) converſus, valide Voconium dilacerabat. Quicquid is poſſideret, exclamans, ſpolia miſerorum clientum eſſe, quos ille perfide, ac avariter jugulaſſet. Egentes, inopeſque ab illo honeſtiſſimos cives, & antea copioſos diſceſſiſſe poſt victoriam; ut pejus longe, eo Patrono, victoribus fuerit, quam victis. Denique a ſervis etiam deſertus, clamitabat nihilominus, & mirificos ciebat ſtrepitus, ut aliquem ad ſe converteret. Sed Voconius nos gratiore ſpectaculo detinebat: nam incredibile ſane eſt, relatuque difficillimum quid ille dixerit, egerit; horam integram ita multa, tamque vehementer effutiit, ut vox tandem defecerit hominem, neque jam quid loqueretur prorſus intelligi poſſet. Poſt haec quum jam dilapſae vires, ſudorque, & raucitas, quod tot precantium voces,& Blandidiani authoritas nequiverat, effeciſſent, & miteſceret jam paullatim Voconius: ſuadente, ac impellente cum primis Blandidiano, Vulpinus ad Voconii pedes accidit flens, maerenſque, & pecca-

catum ſuum accuſans. Alium tunc repente vidiſſes hominem: nam Voconius Vulpinum ſurgere juſſum ita arcte amplexus eſt, tamque amanter exoſculatus, uti vix mater filium exciperet e longa peregrinatione nec opinato redeuntem. Nec his contentus, maximum, ac mirabilem virum vocabat Vulpinum, cauſſaſque commemorabat, in quibus ille ſibi plane Deus viſus eſſet. Exaudiri quae dicebat vix poterant: ipſe tamen plurima glomerabat, laudabatque inimicum ſuum accuratiſſime: nec ipſi Vulpino locum quicquam reſpondendi dabat: qui tamen geſtu, corporiſque crebris inclinationibus multa ſe viciſſim dicere velle ſignificabat, multaſque Voconio pro tantis laudibus gratias agere. Hac laudantis, gratiaſque agentis contentione, multo tandem taedio, multoque omnium labore diremta, ſuo quiſque loco rurſum accubuerunt, reliquiaſque menſae hilare aggreſſi ſunt; atque in ingentem vini veteris cadum, qui in ſubſidiis extra ordinem aſſervabatur, impetum, iraſq; converterunt. Laeto quidem Patre, quod res tam proſpere quaſi ex inſperato receſſiſſent. At Rapidius contumaci ſilentio

tio inter pacatos convivas minitari neſcio quid ſolus videbatur : apertam manum ſaepe mento applicans, leniterque inde ſubducens, ore nunc dehiſcente, nunc nimis preſſe clauſo, quaſi labia admorderet, oculiſque pertinaciſſime in menſam defixis, magnae alicujus curae erat manifeſtus.

Denique ad me res rediit, & increpare ultro aliqui ex adoleſcentibus illis Modeſtinum coeperunt, quod me corrupiſſet, indole abuſus mea, Patriſque facilitate: & undenam concinnam illam & ſane lepidam inſtitutionem eruiſſet, interrogabant, ridebantque ſimul, exertaque lingua bucconem illum appellabant. Caeterum me perditum eſſe affirmabant, nec ſalutem ipſam mihi, ſi vellet, jam ſaluti eſſe poſſe. Addebantque (quaſi Patrem miſerarentur) nobis anguſtam domi rem eſſe, validoque aere alieno premi, virgineſque praeterea me duas jam grandes nubiles ſorores habere, quibus ut dos modica corraderetur, domus eſſet funditus ſubruenda. Irem tunc, ac a Modeſtino ſuppetias inopiae meae peterem; aut meos Poetas, meoſque Philoſophos in menſa apponerem, ut coena-

rem. Vivo adhuc Patre, qui labore, & induſtria aegerrime tunc ſuſtentaret domum, me haec ignorare quid eſſent, eorumque dicta parvi pendere: ſed quum is ad plures commigraſſet, tunc demum & fruſtra animadverſurum me, quid eſſet acriter indigere, rerumque neceſſariarum omnium inopiam pati. Exceperunt ſermonem Magiſtri, & diſcipulis plaudentes, quod vix integra aetate jam ſatis ingenio pollerent, nullum contumeliae genus omiſerunt, quo in Modeſtinum non uterentur. Naſum quis hominis deridens admirabatur, & ſupercilia; oculos refugientes alius, gravitatem importunam oris hic, vocis ſonum ille: ita ut omnia miris modis crebro cachinno culparentur, nec a me abſtinebant, quem octavum ſapientẽ olim, ſi Djs placuiſſet, fore dicebant: quod jam tunc ſat proderet meum ſilentium, plane magno Philoſopho dignum. Unde me Aſſyrium alter, alter Juriſconſultum vocitabat, innumeraſque cuncti ineptias de coeli, terrarumque, ac ſcientiarum natura ex me crebro ſciſcitabantur, nec reſponſum exſpectabant, ſed ridebant, & quiſque pro dictis ſuis ſibi mirifice plaudebant. Voconius me maxi-

xime vexabat; nam prope me neſcio quo fato meo poſt pugnam cum Rapidio conſederat: at Blandidianus, quaſi me ab ipſo tueretur, acrius profecto invehebatur in me, ac Modeſtini inſtitutionem. Poſt multa, quum caſu factum eſſet puncto quodam temporis, ut ſilerent alii, me intuens talibus ſuam ingreſſus eſt Orationem Blandidianus.

Doleo equidem, mi Camillule, & ſerio quidem doleo, te eo adductum fuiſſe docilitate iſta tua, & Patris bonitate, unde neſcio, an reditus jam tibi ad ſalutem aliquis pateat. Ejuſmodi etenim diſciplina, qua tu imbutus es, vehementer homines inflat, nec facile forenſe jugum ſubire adoleſcentes ſinit. Omnia, & omnes ſuperbe contemnitis prae vobis ipſis veſtriſque ſcientiis: vobis tantummodo plauditis, caeteros veluti barbaros, indoctoſque mirifice irridetis. Stultos quidem, & ineptos homines! qui ne illud quidem perſpiciatis quod palam eſt, vos ob iſtos mores odio ab omnibus haberi, & tanquam communes omnium hoſtes undique expelli ac detrudi. Si mihi minime credendum hac in re cenſes, ecce tibi amantiſſimus Praeceptor tuus Modeſti-

ſtinus, qui eadem te doceat, malo ipſe edoctus ſuo, quem averſantur omnes, quem in paupertate ſeneſcere dulce, ac ſuave eſt nobis omnibus. Ego quidem tibi teſtari ſyncere poſſum, me parentis mei optimi, ac doctiſſimi viri veſtigiis inſtitiſſe, qui fori Princeps aevo ſuo fuit; & argutulos adoleſcentes omnes, qui ſupra ceteros ſe ſapere praeſetulerunt, coram laudaſſe me quidem ſemper, at nunquam aliqua ope juviſſe. Eos nunquam ad aliquam cauſſam adhibui; numquam clientes iis paravi; nunquam abſentes niſi cum contemtu nominavi. Quis enim noſtrum, qui ſeniores jam ſumus, ferret, quaeſo, magiſtrum inberbem; & tertio quoque verbo, ſi non palam, at ſilentio ipſo, ac riſu inſcitiam noſtram redarguentem? videtis a ſchola mea pluribus jam Patronis, nec iis imi ſubſellii, auctum fuiſſe forum, hoſque mecum hic modo videtis ad eamdem ſpem alacriter ſuccreſcere: at nec hi, nec illi ultra menſuram noſtram ſapiunt. Doctos iſto veſtro ridiculo more aliquot habeo qui ſe ſe in diſciplinam tradiderunt meam: at eos nec vidiſtis adhuc, nec ſane videbitis poſthac trioboli cauſſam unquam defen-

defendere: blandis eos verbis lacto, ſuaſque merces (quum a negociis mihi vacat) quaſi magni faciens identidem jubeo depromere, meque eorum ingenium, ac doctrinam impenſe admirari ſimulo. Interea ipſi, quod nunquam fiet exſpectantes, magis magiſque adoleſcunt, & pauperiores in dies fiunt, ſpemque omnem tandem amittent, & ſe vel ad docendum maleferiati conferent, vel per Patriciorum domos, in quibus nos ſolemus regnare, perreptando carmina ſua venditabunt: & ſervili adulatione paupertatem ſuſtentabunt, inglorii, & contempti. Quorſum haec tandem? Audi. Vis ne tu, Camillule, horum ſimilis eſſe, an mei, an hujus Voconii? Communi plane ſenſu careres, ſi quid tibi optandum eſſet, vel uno temporis momento deliberares? Velle debes profecto, immo enixe cupere, ut unus e nobis evadas aliquando, ut a nobilitate colaris, a civitate obſerveris, ſuſpiciaris ab omnibus. Quod ſi tibi ſtat haec menti ſententia, illud primum omnium tibi faciendum impero, ut primo quoque tempore malam iſtam mercem omnem, qua oneratus es abjicias, teque ad meliora, & utiliora

quam citiſſime conferas. Video ego haec a te, & Modeſtino infeſtis animis accipi: at quid iſte cano capite faciat, quid ad me? Te ego vellem tandem ſapere, & recta conſilia, dum viget aetas, amplecti. Tecum ergo loquor, iſtum deſpicio, & odi.

Audiſti ab his graviſſimis Viris, Praeceptoribus, ac Dominis meis, quo quiſque eorum pacto opes, famam, & authoritatē ſit aſſecutus: & jam tecum fortaſſe, niſi prorſus inſanis, quid facturus ſis decreviſti. Ego modo ſuperſum, & certe non auderem poſt eos loqui, niſi me officium impelleret, & niſi adoleſcentiae me tuae, ac hujus optimi viri Euſtachii ſenectutis oppido miſereret. Nec modo ex me audies reconditae cujuſdam ſapientiae leges, nec arcana quaedam forenſis vitae praecepta. Vulgaria omnia dicam & nota omnibus, nec enim unquam recondita me iſta veſtra doctrina delectavit: exiſtimans omnia a natura ipſa in medio fuiſſe poſita, eaque optima factu eſſe, quae maxime obvia, & facilia videantur. Nos certe natura ita finxit, ut nullo labore, ac ipſa ducente potentioribus ultro ſupplicaremus, ditiori-

tioribus ſubblandiremur, nobiſque in noſtris rebus egenis ex hominum facilitate proſpiceremus. Omnes hoc homines ſponte, nulloque magiſtro, ac pene imprudentes faciunt; & ſi rerum quiſque ſuarum recordari modo velit, quis ſe aliter in vita geſſit? Scio hunc praeclariſſimum virum Voconium aliud omne ſentire: atque id fortaſſe magnitudinem animi ſui, & ſpiritus plane ingentes decet. Sed nos, qui nihil ultra reliquos ſumus, ea ſequi oportet, quae tuto, nulloque incommodo quo tendimus nos perducant. Ego nullum potentiorem irritavi, immo nec ei unquam taedio, aut moleſtiae fui: Hoc mihi nempe fixum fuit animo, omnibus obſequi; & ideo quicquid ajunt, ajo, quicquid negant, nego. Nunquam ego cum aliquo, qui eſſet aliquis, locutus ſum, quin laudaverim, admiratuſque ſim, aut gratum aliquid ei obtulerim. Quid enim? Judicem (de hoc enim nunc praecipue agimus) adeo, ut mihi faveat, ut mecum ſentiat, ut adverſario meo adverſetur: & vos mihi authores eſtis, ut eum a me inani doctrinae oſtentatione abalienem? contentione in aliam ſententiam commigrare

 cogam?

cogam? odio denique, & importunitate in me acuam, adverſarioque placem? Scio ego tot jam annos hunc lapidem volvens, quid ſit benevolum Judicem, vel malevolentem habere. Et eo plus novi, quam quivis alius, quod huic praecipue innixus adminiculo, ad principem fori locum perveni: mirantibus omnibus, qui me cominus, & ſtudia mea cognoſcebant. Occultum non eſt, me a tibia, & cantu, armorumque ſtudio in forum repente delatum fuiſſe caſu, & fortuna: quum nec quid forum eſſet, nec quid ibi ageretur noſſem. Mane Patronus inceſsi, qui veſperi itinerum, & armorum meditationem numeris, & cantionibus immiſcuiſſem. An me putatis fortaſſe ita ſubito commutata veſte, ad libros, ad leges flexiſſe animum? nequaquam: nam eo me nec natura mea vocabat, nec id ad eam rem, quam eram aggreſſus, neceſſe eſſe prudentiores amici affirmabant. Itaque ego, qui ſero & jam grandis forum ingrediebar, veteres Patronos omnes brevi ſupergreſſus ſum, cauſſaſque magnas ſuſcepi, & feliciſsime egi; divitiaſque ac decus ab ea arte collegi, quae mihi aeque ignota erat,

ac

ac nautica, aut agricultura. Non laudandi mei gratia haec dico, Viri Magni, ſed Camillum docendi. Ingenium mihi quidem adfuit, quod inficiari ridiculum eſſet: & quae mihi deerat juris peritia, eam contemnere cito didici: facillimeque paſſum ſum me in cauſsis a diſcipulis meis erudiri, quos mihi Doctores ipſe libenter conſtitui. Id vero diſsimulanter faciebam, ut ne ipſi animadverterent, & ſaepe errare eos ſolitus eram dicere, nec quaeſtionem aſſecutos; quum nihilominus ab iis ſumerem quicquid ſcripturus eſſem, aut dicturus. Nomen interea meum in foro increbreſcere videbam, meque ita conſuli, ut ſummam in me, meiſque conſiliis ſpem, ac fiduciam haberi appareret. Tunc demum me collegi, & quid opus mihi facto eſſet mecum ipſe conſideravi. Itaque uno, alteroque expertae fidei, magnique conſilii amico adhibito, rem diligenter plures per dies haud modica contentione nos inter perpendimus: & ex illorum authoritate certas quaſdam leges mihimet ipſe dixi, quas ſervare deberem perpetuo, ſi eum, in quo conſtiteram, gradum tenere, atque ulterius quoque progredi in foro vel-

lem . Harum legum veluti ſumma quaedam fuit, ut me ad humanitatem, facilitatemque quantum poſſem, componerem; ut ne aliquem unquam a me verbo, aut facto abalienarem; ut lucri me, pecuniaeque oſorem praedicarem; ut blande compellarem omnes; ut Judices praecipue omnibus opibus induſtriiſque mihi devinciendos curarem. Nonnulla praeterea ejuſdem generis tunc conſtituta, quae modo praetereo, quod hujus ſermonis non ſunt, nec neceſſe eſt ultro in publicum proferri. Hac ego inſtitutione probe communitus ita me formavi, ut vel amiciſſimi non cognoſcerent eũdem me eſſe, qui quondam fuiſſem. Quis me non amore proſecutus eſt, quis a me non amari credidit? Quiſque mihi ſummus amicus eſſe arbitratus eſt, meque pro ſe omnia facturum. Nemo unquam a me niſi laudatus diſceſſit, nemo mihi pecuniam attulit, quin ei perſuaſum eſſet invitiſſimum me eam accepiſſe: quum ego neminem unquam amaverim, neminem magnifecerim, pro nemine fecerim aut dixerim aliquid alia de cauſa, quam ut argentum auferrem. Senex modo ſum, nec diu me mihi vivendum ſentio;

tio; nullus jam meorum ſupereſt, & haeredem mihi non natura, aut lex, ſed voluntas ſcribet. Senectus & orbitas me prorſus mei juris effecerunt: itaque ſpe omni & timore vacuus, libere loquar, atque omnia proferam: nec falſo pudore impeditus quicquam ex iis, quae me huc perduxerunt, quaeque tibi, Camille, profutura eſſe intelligo, celabo. Principio libros me quamplurimos ad ſpeciem tantum habuiſſe confiteor, non ut iis immorerer: deinde nullam omnino, ut aliter, ac nutrix mea, loquerer, curam abhibuiſſe: a labore refugiſſe ſemper, ocioque quam maxime fuiſſe delectatum. Quid dicerem, quove pacto cauſſam tutarer, numquam meditatum magnopere: ſed pro his omnibus, laboriſque ac meditationis loco unum ſecutum fuiſſe, quod quale ſit exponam tibi. Omnium ego Judicum, cujuſcumque ordinis & dignitatis in Civitate eſſent, naturam, ingenium, mores diligentiſſime indagavi, qua familia quiſque ortus, quibus opibus, amicis, conſanguineis: quibus gaudere rebus ſolerent, quibus taedio affici: in iramne eſſent proni, an patientes, & placidi: amoribus ne operam da-

 rent,

rent, an triſtes eſſent & ſeveri. Num pecunia quis effringi poſſet, vel undique clauſus, & tectus, in Modeſtini virtute conſiſteret. Quid vos morer, viri eloquentiſſimi? Scire quid unuſquiſque comederet, quamdiu ſomno nocturno, aut pomeridiano indulgeret, qua valetudine uteretur, quos lectitaret libros, quicum ex ſervis conſueſſet familiarius loqui, qua deambulatione laetaretur, quas villas, quos ſinus laudaret, quas aves denique, quos piſces, quæ poma pluris faceret, incredibili cura perſcrutabar. Video ego vos in me modo oculos intentius conjeciſſe, quaſi cauſam ex me tantae ſedulitatis, tamque curioſae curae exquiratis. Mirum porro eſt, quid hoc, & quantum ſit, quaeque ego facinora hoc uno armorum genere fecerim. Nec id mirum videretur, niſi perverſe conſueviſſent homines, vias inuſitatas indagare, tritas relinquere. Quod ego ſequor, facillimum profecto eſt & vulgare: ſed idem longe maximam habet efficacitatem. Unumquemque Judicem ea ſemper parte aggrediebar, & aggredior, unde imparatus ille, & apertus eſt. Exemplis perſpicuam vobis rem faciam, ut hic puer intelligat.

Gna-

Gnatorum nimis amantem Patrem, de filiorum amore inſtituta crebro oratione demulceo: ſuorumque puerorum qua corpus, qua animum dilaudans, illos praeter caeteros extollo: ſaepe quum Pater adeſt, illi ne data quidem ſalute, recta ad puerum eo, eumque valde amatorie exoſculor, cumque eo balbutiens colloquor: poſt ad Patrem me converto, & quandiu poſſum eadem de re produco ſermonem. Alter picturam diligit, Poeſim alter; hic laborem, ille ocium: ad omnes per illud introimus oſtium, quod patere cognoſcimus. At hic maxime curandum, ne imprudentia labamur, reſque fiat palam: ideo in hominis animum ita caute obrepere oportet, ut antea habeamus arcem, quam animadvertere ille poſſit quid agatur. Multus eſſem, ſi cuncta vobis modo vellem ſingulatim narrare; nam omnem humanum captum haec vincit induſtria, ejuſque tam late patent viae, ut nemo, at prorſus nemo, his artibus callide invaſus, ſe tueri valeat. Bene habet iſtuc, dicet e vobis aliquis; ſed quandonam a palpando ad cauſſam docendam deſcendis? Quanto poſſum ſerius, idque breviter ſemper & feſtinans. Quum tuus

eſt

eſt Judex, quum te diligit, in caſſes imprudens ultro incidit tuos, praecipue quum nil tale vereatur. Quid enim agitur? Itur ad Judicem, cum eo, veluti cum amico jucundis de rebus ſermo inſtituitur: nihil rogas, nihil precaris, non te illi, non clientem commendas, de cauſſa verbum nullum, de adverſario utique taces; ut autem is advenit, tunc tu quaſi expergefactus pauca Judici de cauſſa familiariter dicis, rem curſim exponis, ratiunculas quaſcumque ſubnectis, & leviter omnia, quaſi rerum tuarum ſecurus, deguſtas. Aſſurgit inde adverſarius (quem jam illud male urit, quod te carum, Judicique familiarem cernit) & non tecum, ſed cum Judice ipſo praeliatur. Scit hic Voconius, ſcit Vulpinus quid ſit quod modo dico: pluries jam ille fruſtra in me vocem intendit, fruſtra hic modeſtiam ac fidem oſtentavit ſuam. Dum pugna Judicem inter, & adverſarium meum ſaevit, ego plerumque taceo; & exſpecto (quod evenire neceſſario debet) ut Judex ſuam cauſſam faciat, adverſarius Judicem irritet laceſſendo, atque objiciendo. Tunc ſi res incerto adhuc Marte geritur, libellos profero, aliquid e jure,

re, & Juriſconſultorum placitis recito, atque ita novas veluti cohortes in praelium ago. Demum & clamo ſi opus eſt, atque exardeſco, ne id tibi proprium credas, Voconi; veritatem quoque ſancte obteſtor, & mendaciunculis interea (ſinite me ridentem verum dicere) aſpergo, quod eſt patrimonium tuum, Vulpine, e quo nos patere tantum ſumere, quantum oportet. Ita denique me gero, ita me circumverto, ut aut victoria laeta conſequatur, aut ſaltem non liquere Judex pronunciet, ampliuſque de re quaerendum eſſe. Ita adverſarios fatigo, iterumque, ac tertio, pluriesque etiam, ſi opus eſt, eodem pacto in iisdem negociis verſari cogo: & quot poſſum cuniculis, quantoque aſtu valeo, rem tracto, temporumque intervallis ſcitiſſime ſemper utor; unde fit, ut vix aliquando eveniat me cauſſa cadere. Nec aliam rationem, quando res in conſilio agitur, ſequor, aliam quando in Judicum domibus: eaedem ſemper artes, eadem ſemper inſtituta; nec me facile ab arce mea quis detruſerit. Antequam cauſſa, ut noſtis, in Collegio agatur, moris eſt noſtri, ſingulos Judices, qui intereſſe debent, domi

con-

controverſiam docere : atque ita nil ſane intereſt,unum neJudicem de re,qua de coram ipſo inſtituta ſit diſceptatio , flectas, demulceas, circumvenias,an quinque pro cauſſa, quae in conſilio ſit agenda. Quamlibet majorem cauſſam ita ſoleo moderari , & verſare, ut numquam de ea agi patiar, niſi omnes , vel ſaltem quot ad victoriam ſatis ſunt , Judices expugnarim. Hinc fit , ut cum ignorent homines quid ſub pallio, ut ajunt , actum ſit , mirentur e meis cauſſis hanc quidem agi , illam, proferri , de illa magnum ſilentium eſſe: & nihilominus interea , quaecumque deducatur in judicium, me ſemper victorem evadere. Haec fortaſſe pluribus verbis proſecutus ſum . Sed ignoſcite, viri acerrimi, amori meo erga hanc domum,quam periiſſe video perpetuum in modum . Sinite ergo quod ago agere , Camillumque, ſi poſſibile jam fuerit , in viam reducere ab anfractibus , & ſenticetis , in quibus, ni nobis auſcultabit modo , acriter, dum vivet, eſuriet . Opus enim aggreſſi ſumus non magni modo laboris , ſed quod exitum plane nullum habere videatur. Nam quis te, Camille,queat jam flectere, ut magnificas iſtas Graecas, Romanaſque
nu-

nugas, ut coelum, terramque, genteſque omnes, quas te modo poſſidere cenſes, abjicias, atque ad noſtras ineptias, ut vocatis, te conferas? Neceſſarium nunc eſt tibi prorſus ac ſollenne (ex illis meis diſcipulis haec habeo, qui eodem ac tu laborant morbo) ut tertio quoque verbo, Demoſthenem, vel Tullium, ſeu, quod aeque ſeu magis etiam eſt odioſum, Papinianum, aut Calliſtratum nomines, Romanaſque leges, Imperatorumque conſtitutiones inculces uſque. Ipſis ego aliquando uti ſoleo; & quum pro aliquo ſcribo, argutos, ſapienteſque e diſcipulis meis ſudare, & algere jubeo, non quî illis aut lucri tantillum inde obveniat aut decoris, ſed ut ego mea exornem, floſculoſque iſtiuſmodi inſeram gravioribus rebus, quibus orationes meas refercio. Hos ego vero diſcipulos unice odio habeo (ſaepius enim dico, quo Camillus qua in navi ſit probe ſciat) nec vero injuria; ita ſuperbi incedunt, ita de rebus omnibus audacter pronunciant. Bellum domi meae ardet perpetuum, & implacabile; nec queo iras eruditorum iſtorum compeſcere, qui aeternum cum reliquis diſcipulis litigant, dum ſe ſcire omnia

jactant, indoctoſque illos eſſe, rerumque cunctarum ignaros. Age Camille, dic modo mihi, ſi alicui ex aequalibus tuis aliquid contra ſacram iſtam Philoſophiam, quam tanti facitis, forte fortuna excideret, parcereſne ei, & audiſſe te id diſsimulares, an riſu illico exceptum, tanquam bonarum rerum, ita enim vocitatis, ignarum, & plane ineptum palam traduceres? At quid ego aequalem dixi: Dic ſodes, mihimet ipſi ignoſceres, ſi memoria aliquando labarem, ſi paullulum (quod poſsibile eſt in tanta occupatione) in hiſtoriis errarem? novi ego ingenium veſtrum, novi mores, novi ſuperbiam. Quaſi magno aliquo, ac precioſo bono ditatus modo ſuperbis ſtulte adoleſcens: at ſi rem probe perpenderes, ſi quo ab iſto perductus es intelligeres, demiſſus, humiliſque, ac taciturnus errorem tuum & ignorantiam deplorares. Mirari ego ſoleo, quum ex vobis aliquem audio totis ſex octove annis literis iſtis veſtris operam dediſſe; nec enim valeo mente complecti quid tandiu tanto labore quaeratis. Certum vero eſt, vos omnes veram ignorare ſcientiam; & poſt diuturnam lucubrationem ad inopiam

piam a Philoſophia redigi, uti a meretricibus fieri prodigis, & improvidis adoleſcentibus ſolet. Neſcitis miſeri quid conducat homini, quid noceat: quod unum noſſe deberetis, ſi ſani eſſetis. Inſpice tum hos, qui te cingunt, Modeſtine: viden' ut ipſo vultu quanti ſint prodant, quaeve ſit in ipſis authoritas? Reſpice deinde te ipſum: pudeat neceſſe eſt te obſcuritatis, & egeſtatis tuae. Erubuiſti; nimis id quidem ſero, ſed nimis etiam jure meritoque. Aude, ſi potis es, aude, bone vir, cum aliquo ex iſtis te conferre: aude hic in tuismet aedibus cum aliquo eorum de jure colloqui; vox haerebit faucibus illico, totoque contremiſces corpore; nec tecum jam Vulpinum, aut Voconium compono; Rapidium in medium adducam (ſine me quaeſo, Rapidi, bona venia, quaedam de te dicere, non quod te Praeceptorem meum longe majoris, quam me ipſum non faciam; ſed quo te magis diligo, eo familiarius de te loquor, & nomine utor tuo) virum longe iis omni in laude minorem. Auderes igitur tu ea facinora cogitare, animoque tantum concipere, quae iſtum quotidie medio in foro facere audacter conſpicimus?

mus? At tu qui talia damnas, nidum, quem vel aves habent omnes, quo te recipias, non habes: Iſte vero qui facit, domum, fundum, gemmas, pecuniam comparavit; & adhuc eſt aetate media, multumque quo progrediatur, deinceps habet. Audiſti ipſum paullo ante maleficia ſua multa cum laude referentem, quae certe, ſecus ac tu, ſtulte, arbitraris, non modo non dedecus in Civitate noſtra, nec ſupplicium habent, ſed magno lucro auctant, ſuumque ſimul honeſtant authorem. Meminiſti quid ſe Voconius, quid Vulpinus facere dixerint; Audis diu jam quid ego ſequar: optimas has quippe artes, & egregia ſtudia nos qui novimus, appellamus; tu qui illa ignoras, crimina, & ſcelera vocas; attamen iſta ipſa crimina, ut reipſa te redarguam, ea ſunt, unde divitiae, unde nomen, unde authoritas noſtra manant. Repertus es tu modo ſordidus, pannoſus, nulliuſque nominis, atque imi vere ſubſellii vir, qui nobis author eſſes, ut artes noſtras deſeramus, ſequamurque te; ſcilicet, ut pulices rotundos patiamur, quorum morſibus probe tu variatum collum, &

manus

manus oſtendis, perque tabernas inopes, egenteſque ambulemus, eruditionem inauſpicato venditantes, ſupplicanteſque potentioribus, nempe ut vitam per vile obſequium perduceremus, uti vos facitis. Dii te perdant, Modeſtine, qui hunc perdidiſti. Sciſne quam paullulum vos inter & nos interſit? Audi, jam dicam, remque in pauca conferam. Vos vili obſequio fruſtulum panis a potentioribus iſtis vix extunditis: Nos integras maſſas per authoritatem auferimus: verba veſtra, veſtroſque verſus nauſeantes iſti, & oſcitantes, quum quidem ipſis lubet, audiunt; Nos, ut loquamur, ut aliquid reſpondeamus, orant, obſecrant, muneribus, pecunia contendunt; vos denique iſtis ſervitis, nos imperamus. Non uxorem ducit quiſpiam, non nuptum ſororem, gnatamve dat, non vendit, non emit, non mutuatur, non moritur, quin noſtro indigeat conſilio, authoritate, prudentia: Hac via perducendus erat Camillus, non iſta, quae recta ad egeſtatem ducit. Nec tu etiam id cognoſcebas, Euſtachi, candido capite? Tu profecto primus Camillum impuliſti, quem poſtea hic optimus hoſpes tuus

peſſum omnino dedit. Certe tu peccaviſti largiter, qui hunc elegiſti: hic impudentiſſimus fuit, ac peſſimus, qui id efficiendum ſuſceperit, quod ignorabat. Noti tibi nos jampridem eramus; cur ergo a nobis refugiſti? Eſto Rapidium improbabas, quod ab aliquibus nimis rapax, & improbus (in bonam id partem accipias; rogo te vir amiciſſime) haberetur. A Voconio abhorrebas, tanquam (ut ejus inimici falſo praedicant) ab horrido, & feroci, nimiſque pecuniae avido; aequum id fortaſſe fuit, & ab iſtis ferendum. At cur Vulpinum non rogaſti, ut Camillum inſtitueret? Domus ipſa tanti viri eum erudiiſſet, vel ſilente domino, nec tam anxiam, tamque occupatam vitam egiſſet iſte. Poterat quoque, Euſtachi, tibi, filioque ſatis conſuli, ſi me paternum amicum non tantopere deſpexiſſes, ut inopis iſtius magis fides apud te valeret, quam nomen, & authoritas noſtra. En tibi nunc perverſi judicii merces, en coecitatis tuae fructus. Quid modo tali filio facias? Obiit is tibi jam, & certe expediebat non naſci. Sed ne te ad deſperationem videar adigere, accipe jam quid fidelis tibi, & certus ami-

cus

cus tanta de re tua conſilii dat. Ego quidem ita, Euſtachi, cenſeo: Libros omnes cujuſcumque generis ab aedibus tuis ſtatim amove. Modeſtinum ſibi res ſuas habere, atque hinc illico faceſſere impera. Camillum alicui noſtrûm emendandum, dolandum, exaſciandum trade. Si ſex intra menſes (nec enim longiorem diem conſtitui placet) ſpem aliquam eſſe recuperandi adoleſcentis, e nobis ille, quem delegeris, dicet, tunc grates a te Djs immortalibus quammaximae agendae, quod filium tibi reſtituerit. Sin vero (ut ego arbitror fore) deſperatas res nunciabit ille: ac Poeta, & Philoſophus obſtinate volet eſſe Camillus, ſuoque more Juriſconſultus, non hoc noſtro: tunc vel eum in rus aliquod longinquum, & ſolum ablega, ut ibi agriculturae operam det; vel, ſi in urbe nihilominus eum retinendum cenſes, quod ego quidem improbo, amanuenſem alicui noſtrûm, vel ab epiſtolis illum diviti cuipiam deſtina, ut ita ſe & familiam ſuſtentet, tibique utique non inutilis ſit. Quam vero ſatius eſſet eum tibi vel rapacem, ut Rapidius eſſe dicitur, vivere, quam ut modo . . . . Non ſivit ulterius

eum progredi Rapidius: aſſurgens namque, ſellamque a ſe magno impetu removens, quid ais tu, maxima inclamavit voce, Blandidiane, quid ais? Jamdudum ego te, iſtoſque dicere mihi injuſte patior: ſed quando modum omnem exceſſit ſuperbia veſtra, & vocem mihi eſſe, & contumelias, quas in vos regeram oſtendam. An me haec pati poſſe cenſes? atque adeo tu praecipue me, quem praeter caeteros diligere affirmas, mendaciſſime, injuriae exiſtimaſti opportunum, ut unum tantopere ultro laedendum, & traducendum cum ignominia ſuſceperis? Riſum aedepol & ſtomachum ſimul moves, quum te, & infantiam tuam aperte ſpectandam nobis, egregie Orator, proponis. Vix loqui, vix efformare verba potis es, vix quid dicas invenire, & audes nihilominus, bellua, te magnifice prae omnibus oſtentare, & criminari ſimul nos, quibus mehercule fucum facere non potes. Artes tuas belliſſimas, & arcana ſapientiae ita protuliſti, ut qui ſemper ignarus, minimique precii fueris, nunc in extrema ſenectute prorſus deſipuiſſe viderere. Palpator, ſervili ingenio, levior quam pluma, om-

nium peſſime, & nequiſſime. Tu me damnas, flagitium hominis, ſubdole, mendax, impuriſſime ? Rapacitatem mihi objectas: at, Dii boni, quis te rapacior? qui ſane omnium hominum quotquot ſunt, & quotquot fuerunt, es rapaciſſimus. Niſi te fortaſſe ea in re Vulpinus tuus aequat; cui tu ſubblandiris, cui faves; & quem magnificere te quammaximè mehercule decet: Similis ſimilem, ſcilicet, aſinum aſinus, latronemque, latro diligis. Me quaſi furem jamdiu omnes culpatis, modeſti ſcilicet ipſi, & temperantes. Nec vobis in mentem venit cogitare, me quidem omnium, qui in hoc adeſtis convivio parciſſimum, atque abſtinentiſſimum eſſe. Quis enim veſtrum eſt, qui principum virorum fortunas patrimonio non aequet ſuo? Majorum ſcilicet virtute, Deûmque benignitate partas habetis opes, lupi, accipitres, domorum, ac patrimoniorum voragines. Euge Blandidiane! Euge Vulpine! Aediculas noſtras, & ſane anguſtum fundum, viginti annorum labore parta carpitis: & ego regias veſtras laudabo, argentique ſtrues, integroſque agros, quae in teſtamento veſtro erunt, quum in patris,

 avi-

avique non fuerint. Ego ſcilicet fur, ego cruce dignus, ego infamis; At cur? Ego dicam, quia tantulum furatus ſum; artique dedecori fui; nec ſatis pro modo, & opinione veſtra divitias furando paravi. Tu vero, Vulpine, quando obtutu iſto minaci me ad loquendum invitas, immo adigis, meminiſſe profecto debes quae ſimul aliquando factitavimus. Quae ut omittam, ſcis me noſſe ubi tu fidentem fraudaveris, ubi clienti infidelis fueris, ubi verbis conceptis ſciens, prudenſque libentiſſime pro pecunia pejeraveris, ubi in mendacio deprehenſus fueris. Urit hoc te; at patere, nam prior laceſſiſti veterem amicum, & ſocium, conſciumque rerum tuarum. Age vero, Blandidiane, complectere iſtum, complectere, dignus etenim eſt, quem ames, quem in oculis habeas; ex eodem nam furfure eſtis ambo: iſtumque tu potes, te alterum vere dicere. Miſerum me! noctes, dieſque vigilo, maximis conficior laboribus, libriſque hercule immorior, ut atri panis fruſtum uxori, liberiſque comparem meis, & me aſelli iſti otioſi, ac reſides calcibus impetere audent! Nec de iſtis miror, nauci enim

non

non ſunt, ſed ſane lutum coeno commixtum; & ſterquilinium merum: De te mihi, Voconi, prorſus novum accidit, & inopinum; qui me carum tibi, intimumque ſemper habuiſti. Nec injuria; nam pluries jam ad operam meam confugiſti, docteremque me tuum, ac magiſtrum in egenis rebus tuis appellaſti. Et profecto tibi haud inutilis amicus fui: nihil mihi arrogo, verba tua profero, qui me modo tantopere contemnis, atque in me tot contumelias congeris. Impure, inhoneſte, ingratiſſime, fori labes! admiratus es toties ſapientiam meam, & in coelum tuliſti laudibus, nunc accuſas, & loqui prohibes, invide. An veritus es, ne ea in te proferrem, quae modo, nictes, nuteſque, ac miniteris quantum libet ut taceam, omnino proferam? Audite igitur vos, ad vos nam adoleſcentes convertor, quandoquidem ſeniores iſti & mori, & nequam ſunt, ut qui maxime. Audite igitur praeclari hujus Juriſconſulti facinora . . . .
Hic finis Rapidio loquendi, & menſae ſimul obambulandi (nam ita quae retuli deblateraverat) fuit. Stupentibus etenim

nim caeteris, arrepto dicto citius e patris manibus ſcipione Voconius, in medium proſiluit; & prae ira, latratus quosdam inconditos non vocem edens, in dicere parantem Rapidium fortiſſime per Deos impetum fecit: hominemque primo ſtatim impulſu afflixit, & proſtravit; ictus ingerens tanta celeritate, ut quot ille acceperit a commilitone ſuo, & conviva, nullo tibi modo, Panſute, referre poſſim. Deûm, hominumque fidem interea implorabat Rapidius (in quem Blandidianus, & Vulpinus quicquid e menſa poterant ejaculabantur) fractaque voce ejulans, gemenſque uxorem ſuam miſeram, & miſeros filios dicebat; Patremque praecipue meum appellabat, & accuſabat ſimul, quod ſe ad ſicariorum, & latronum convivium invitaſſet. Hic vidiſſes, Xaveri, quod in vi capta urbe evenire Scriptores referunt. Nam Rapidii diſcipuli praeferoces illi quidem, & validi, in Blandidianum, & Vulpinum, quibus malo ſenum fato vicini erant, inſurrexerunt; & quum capillamenta iis primum deterſiſſent, pugnis acerrime inceſſebant; & e ſellis repetitis ictibus proturbabant.
Vul-

Vulpiniani contra, & Voconiani, ad pugnam & ipſi accedentes, in Rapidianos, a quibus caſu menſa dividebantur, patinas, ſellas, cyathos hoſtiliter conjiciebant, haudquaquam ſemper certo ictu; nam ſaepiuſcule ſuos magiſtros imprudentes feriebant; qui quum jam Rapidianorum vim ſuſtinere amplius non, poſſent, veſtibus laceratis, nudis capitibus, lacrimiſque oppleti humi foede jacebant, quum illi magnis animis, eximiaque virtute calcibus ſenes infeliciſſimos proculcarent. Profligato interim, in altero cornu hoſte, Voconius haec inter occurrit, ſerum commilitonibus, ſed ingens auxilium: relicto inter Patris manus Rapidio, cui caput probe imminuerat, & ſanguine viri faciem, veſteſque largiter foedarat. Tum ingenti mugitu, pugnae ſignum dans, eodem illo ſcipione in Rapidianos uſus, illos in hoſtem converſos a tergo iterumque iterumque affabre dolavit; at non impune tulit: nam ex iis unus corpore, rabie, & viribus longe praeſtantiſſimus in Voconium celeriter obverſus, ejus os paſſis ambabus manibus validiſſime percuſſit, & corpore in illum incumbens magno

frago-

fragore in terram e ſella, in quam Voconius pugnaturus aſcenderat, dejecit. Conſcenderant interea menſam Vulpiniani, Voconianique proterentes omnia, & calcantes, ut magiſtris ferrent ſuppetias; & quum in Rapidianos incurriſſent, redintegrata in hoc cornu pugna eſt, ac recruduit inter adoleſcentes, qui rem ferociter, & vere militarem in morem gerebant. Ejulabat, maximoſque gemitus parte alia edebat Voconius, cui e naſo, & ore ſanguis profluebat, male etenim impegerat cadens in menſae pedem. Aderant ei Blandidiani diſcipuli, qui extra pugnam uſque ab initio abſceſſerant, ne ſcilicet cincinnos ſuos inter ſigna, ictuſque, & arma ferrent. His tot, tantiſque variis caſibus, clamoribuſque, & vulneribus exanimatus Pater, verituſque, ne res in caedem poſtremo verteretur, vicinos convocarat, ruſticoſque e rure, & ſervos, ut obſtinatam, calentemque tunc maxime dirimeret pugnam. Sublevatiſque primum Blandidiano, & Vulpino, conquiſitiſque eorum capillamentis, clam per horti maceriam obvolutis capitibus domum dimi-

dimiſit, paventes, ac miſere identidem interrogantes, num Rapidianus quiſpiam ſuam animadvertiſſet fugam, ac fugientes inſequeretur. Tun Voconii curam ſuſcepit Pater pluribus adhibitis, eoque in culinam primum, repugnantibus acriter Rapidianis, magna contentione reducto, poſtea per poſticum dimiſit; linteolo per os medium conſtricto ad excipiendum ſanguinem, deformitatemque oris celandam. Nec diuturna poſt Voconii diſceſſum pugna fuit: dilapſi etenim ſunt Blandidiani diſcipuli primum, poſt deinde cum Vulpinianis etiam Voconiani, ut vix Rapidiani ſupereſſent, qui plurima certe, & egregia illo die facinora ediderunt, viriliterque Praeceptoris caſum ulti ſunt: ad quem eos in cubiculum, ubi ille jacebat, adduxit poſtremo Pater, frementes adhuc, & minitantes, nec incruentos. Jacebat in lectulo Rapidius, atque ei Medicus adſidebat, qui forte fortuna ſub pugnae tempus, domum, ut ſolitus erat, advenerat. Is contuſum valide quidem Rapidium ajebat: ſed nihil periculi eſſe: nec ſanguinem, quo illum reſperſum videbamus,

curan-

curandum eſſe; leviter enim ei cutem alicubi eſſe diſtractam . Iccirco eum paullo poſt Pater ſatis refotum , domum cum diſcipulis , vicinus etenim nobis erat, comitatus eſt : ſanctiſſime , quum rediit, adjurans , nil ſe deinceps cum eo hominum genere rei habiturum , qui quum tantam dignitatem,gravitatemque oſtentarent , tam revera bonarum rerum omnium ignari , tamque foedis moribus eſſent.

FINIS.

DIA-

DIALOGI FORENSES

DECEM.

DIALOGI FORENSES DECEM.

I.

Blandidiani, *&* *Palponii*.

Palp. SAlve Blandidiane. Salve: Quid taces? Satine recte? *Bland.* Haud male quidem, Palponi: ſed aliud quippiam eſt, quod me ſollicitum habet. Quid extimuiſti? Parva ſane res eſt, & prope contemnenda. *Palp.* Cur non extimeſcerem, quaeſo, quum te tacitum, moeſtum, curaque plane confectum offenderim? At jam quicquid iſtuc ſeu magnae, ſeu parvae rei eſt, eloquere mihi. *Bland.* Dicam tibi. Cras mihi, ut noſti, denuo Dionyſii cauſa eſt agenda, in qua Caeſar, & Cajetanus adverſus me dicent. *Palp.* Quod tibi bonum, fauſtum, fortunatumque ſit: rurſus eos percelles, atque proſternes. Nonne omnia parata jampridem habemus? Digeſſimus, diu jam eſt, quae duo Dionyſii Procuratores ſcripſerant, quaeque Modeſtinus, & Camillus ſelectiora, & acutiora, ut ipſi vocant, invenerunt. Nam quid modo te affi-

afflictas ? *Blandid.* Audi reliqua, amabo te Palponi: tunc me jure angi dicas faxo. Pranſus ego modo hic, in domeſtica porticu deambulabam, ut ſoleo, quum ecce tibi Carolus e Cajetani ſchola ad me venit, neſcio quid ſuae rei mecum acturus. Qua cito tranſacta, Heus tu, magnifice renidens, inquam ego, Carole; probene meditatus in nos craſtino die inſurget Cajetanus? Ab arculis credo ſuis pigmenta omnia oratoria proferet, floſculiſque nos obruet, ac orationis nitore praeſtringet, indoctos ſcilicet homines, taliumque rerum ignaros. Hic ille, non hercle vero, inquit, magiſtro meo valde modo allaborandum fuit, ut quid contra Dionyſium diceret, inveniret; nam tribus verbis cras cauſam omnem expediet. Hui tribus verbis! repoſui; Hercle tribus, immo nec ſuis, ait ille. Tunc inſtanti mihi, ut quaenam tandem verba iſta eſſent, diceret, legem quandam ille protulit, eamque controverſiam omnem affirmavit decidere. Dimiſi comiter hominem, aliquidque, & nos forte inventuros, hilari quidem vultu diſcedenti dixi, quo Cajetani legem aliquo pacto retunderemus. Sed valde anxio, & ſolli-
cito

cito animo eſſe coepi, poſtquam oleum, & operam nos perdidiſſe intellexi. Nam & Modeſtinum, quum quid ſentiret de propoſita controverſia jam inde a principio ſciſcitatus eſſem, reſpondiſſe memini, contra leges Dionyſium petere: indeque vix, atque aegre ut aliquid pro illo ſcriberet, addito ei Camillo, adduci potuiſſe. Nonne ergo digna videtur res, quae me ſollicitet? *Palp.* Porro digna: ſed ut animum ideo deſpondeas, ut ea de re actum jam eſſe putes, id mehercule Blandidianum non decet. Pluries jam, & neſcio an ſemper contra legum authoritatem tuae pervicerunt artes: cur non & modo eadem ſperabimus? At, ita te Dj ament, quamnam legem dicebat Carolus? *Blandid.* Ne excideret hic ſtatim adſcripſi; lex eſt: Si Praedius = de in rem contradictione: *Palp.* Vah! Quid contradictio ad nos! At unde ea eſt lex? e Pragmaticis noſtris eſt, an e Regni Conſtitutionibus? *Bland.* Id vero nec Carolus dixit, nec ego de eo quaerendum cenſui, ne nos. . ... At ſi videtur, Modeſtinum advocemus, qui hanc rem nobis expediat. *Palp.* Quid tibi modo Modeſtino opus eſt? Unam vix legem nobis adver-

 ſari

ſari audis, & ad illum continuo, quaſi ad ſacram anchoram. Sane nimis ſuperbiet, ſi ad ſe & modo iri videat: nihilque nobis in nobiſmetipſis opis eſſe. Viſne hoc in vulgus manare? Vis eum tibi ſocium palam adjungere? Cui poſtea & pecuniae, nedum honoris magna pars concedi debeat. Age, age, inſpiciamus nos, ecquid iſta tandem divina lex ferat; modo credo de Coelo illam decidiſſe. Videbimus an conjectore ſemper indigeamus, & veluti ad ſomnia fieri ſolet; obſcurorum interprete. *Bland.* Quando ita lubet, aggrediamur ad rem. En cape carthae fruſtulum hoc, ibi ſcripta lex eſt; legiſne ſcriptum hoc? *Palp.* Maxime. Sumamus ante omnia Regni Conſtitutiones, atque hinc inquiſitionem incipiamus. hui, quam pulverulentae! *De* . . *De* . . *De* . . *De* . . *De* . . . Hic plane non eſt; Ter jam titulos omnes quibus = *De* initium eſt percucurri, & nuſquam = *De in diem contradictione* = apparet. *Bland.* Pragmaticas adi, ibi ſpero nos, quod quaerimus, inventuros. *Palp.* Sine eas hic e feneſtra prius excutiam; ne nobis ſpiritum pulvis intercludat. *De* . . . *De* . . . *De* . . . *De* . . ut pereat nebulo ille cum ſuis titulis!

De...

De . . . De . . . De . . . Fruſtra jam hinc petimus ; quod alibi fortaſſe eſt, ſi modo uſpiam eſt . *Bland.* Pandectae , & Codex ſuperſunt , eos inſpiciamus : Si nec hos hunc ferre titulum inveniemus, in maximam malam crucem Carolum , Cajetanum , omneſque ſuperbos, & vanos ejus generis Juriſconſultos mittemus illico cum ſuis legibus & Pandectis , quos tanti faciunt . At quid haec ſibi vult nebula ! mane , mane quaeſo , ut reciprocare animam poſſim ; quid agis ? jam faceſſam hinc quantum poteſt. *Palp.*Horum quippe vel pulvis eſt incommodus: mihi quidem & acrem injecit tuſſim , & oculos tenebris obduxit . Hos nimis imprudenter & temere, rabie percitus arripui . At jam accedas licet : linteo jam omnis hinc abactus pulvis ; accede ; ego rem interea geram . *De . . . De . . . De . . . De . . .* , ut teDj omnes,Deaeque perdant,Carole: Codex eum titulum non habet . *Bland.* Vide ſis Pandectas . *Palp. De . . . De . . .* Quid hoc, obſecro, eſt? Ebrius quippe ad te acceſſit ille , & plane vigilans obdormierat Carolus , quum hanc tibi legem, & titulum retulit . *De . . . De . . .* at at, mane mane:Eccum tandem= DE IN DIEM

ADDICTIONE = numnam hic fuerit titulus ? certe = *De in diem contradictione* = nulluseſt . *Bland.* Si legem in eo quamdam= SI PRAEDIUS =reperies, is omnino erit. *Palp. Si . . . . Si . . . . Si . . . .* Eccam ipſam, invenimus Blandidiane jam:Num Modeſtino indiguimus ? Pluris jam nos facere debemus . Et ſane pluris ſumus. *Bland.* Merito ſuperbis , Palponi, vir es. At recita legem , ut ſi quid ad nos videamus. *Palp.* En verba: *Si praedio in diem.* ! . *Bland.* *Manta* quaeſo , = *Si praedius*= non =*Si praedio*: dicebat ille : vide ne erres. *Palp.* Erraverit ille potius, hîc certe =*Si praedio* =ſcriptum eſt. *Bland.* Sequere jam . *Palp. Si praedio in diem addicto , ante diem venditor mortuus ſit : ſive poſt diem haeres ei exiſtat , ſive omnino non exiſtat , priori emtori praedium emtum erit* = *Bland.* Quidnam malum haec ſibi vult lex ? ante diem, ſive poſt diem, haeres exiſtat , ſive non exiſtat ! Nos quidem ludos facit : non tibi videtur hoc? *Palp.* Videtur profecto. At reliqua audiamus= *Quia melior conditio allata , quae Domino placeat , intelligi non poteſt* =*Bland.* Sane tu bella intelligi non vis . *Palp.* = *Quum is , qui vendat*

non

exiſtat : Quod ſi intra diem addictionis haeres exiſtat , melior conditio ei af- ferri poteſt= Quid ais Praeceptor? *Bland.* Quid tu ais diſcipule ? mihi res prorſus videtur inenodabilis. *Palp.* At age , dic mihi,de die,an de nocte Laelius obiit, cujus de domo modo agitur ? *Bland.* Circa mediam noctem. *Palp.*Gaudeo iſtuc; nam jam a nobis ſtabit haec lex . *Blan.* Quid ita, quaeſo ? *Palp.* Nam haec =*Si ante diem venditor mortuus ſit* , inquit, *tunc priori emtori praedium emtum eſt* : Dionyſius,cui tu ades, nonne prior ſive emit, ſive empturum ſe domum affirmavit?Certe ibi jam pridem habitat. Et rurſus nonne Laelius, cujus erat domus, ante diem, ut tu ais, mortuus eſt ? Niſi ſi tibi media nox dies videtur . Quid ergo ? quid Cajetanus ſomniatur? Vicimus magiſter; eja jam vicimus . *Bland.* Probe hoc & acute ſatis;placet.At nos de domo agimus, non de praedio , quod lex diſerte nominat. *Palp.* Hoc vero aliquo pacto explicabimus , vel enim . . . vel . . . *Bland.* Scine Palponi, quid mihi modo in mentem venit ? ut de lege mentio erit ab illis illata, ſtatim aſſurgam , & prior illam recitabo; atque ubi =*praedium* ſcriptum eſt = *do-*

 mum

mum — dicam. Quiſnam mihi non credat? Tu praeterea, noſtrique omnes tunc maxime temporis acclamabitis, ut prae ſtrepitu Cajetanus, Caeſarque, ſuique exaudiri non poſſint. *Palp.* Optime, optime, atque ita ſane faciemus, ſed neſcio quid lex de haerede dicit: excutiamus & hoc, audi amabo. *Bland.* Audio, dic jam. *Palp.* Hic ſcilicet de haerede loquitur; *Sive poſt diem haeres ei exiſtat, ſive omnino non exiſtat* — *Bland.* Extra omnem controverſiam hoc eſt; nam vix poſt menſem, quod bene memini, Vincentius avunculi Laelii haereditatem adiit, non modo non — *poſt diem* — ut lex jubet. *Palp.* Egregie, egregie, ut nihil ſupra! optime legis mentem es aſſecutus, ut admirer profecto & in hoc ingenium tuum. At quum ſcriptum hic ſit — *ſive omnino non exiſtat* — quid tunc ea vult? *Bland.* Nonne intelligis jam Palponi, *diem unum* ſolemnem in hac lege eſſe, in quo debet defuncti venditoris haeres exiſtere! eo quippe praeterito, jam non ultra haeres contra priorem emptorem poteſt agere. *Palp.* Numquam ego ita diſerte, ita enucleate nec Camillum, nec Modeſtinum ipſum, quum domo huc meditati adveniſſent,

niſſent, legem ullam exponere, atque explicare audivi, ut tu modo ex tempore exſecutus es. *Bland.* Refer jam ſi quid ultra de haerede lex habet. *Palp.* En tibi in poſtrema lege rurſus haeredis mentio = *Quod ſi intra diem addictionis haeres exiſtat, melior conditio ei adferri poteſt* = *Bland.* Nunc hercle vero mihi plaudo, nunc ſerio triumpho! viden'ut congruant omnia! repetit lex = *Si intra diem addictionis haeres exiſtat* = ut videas id eam inculcare, quod paullo ante expoſuimus, = *unum* intra *diem* = omnino debere haeredem exiſtere. Sed Vincentius non modo non intra diem, ſed pene poſt menſem haeres extitit; ergo? *Palp.* Ergo viciſti magiſter*. Sine tibi me centies manum deoſculari, magiſter, vere magiſter. Et ſane perplexa, & obſcura, ut quae maxime, lex eſt. *Bland.* Tenebricoſa quidem, fili. Quid autem illud de meliore conditione hic ſcriptum eſt? *Palp.* Apertum id quidem, & quod meo ipſe marte aſſequar ſine ope tua. Quum enim hic de meliore conditione loquatur lex, cui dubium, quin illud ea dicat, quod vulgo omnes, nempe meliorem eſſe con-

ditionem poſſidentis? *Bland.* Scite iſtuc, probo, & id pro nobis eſt; nam habitat in aedibus controverſis Dionyſius, & mercedem uſque ſolvit, ut nil prorſus contra ejus poſſeſſionem dici queat. At tandem evaſimus e ſcopuloſa iſta lege! tandem! At cujuſnam Imperatoris eſt, vide, *Palp.* Pomponii lex eſt. *Bland.* Novum ſane nomen, & inglorium! Hui pudet! Imperatoris Pomponii legem interpretati ſumus. Mallem Papiniani Imperatoris, aut Scaevolae; Sane gauderem. *Palp.* At quid hoc ad te? Hanc legem adverſarius proferet, non tu. Magnificum certe tibi fuerit, ab alio allatam legem ſtans pede in uno optime interpretari: quam vero legem ſeligant, ipſi videant. *Bland.* Recte mones. At jam rhedam mihi jungi volo, jubeſis: interea deambulatum huc in noſtram porticum exeamus: noſque magnifice iis, qui nos manent, oſtentemus.

II.

Vulpini, & *Callentii*.

Vulp. OCcurrimus paullo ante Albino, & pallere eum, atque aegre incedere conſpeximus, Callenti, tuſſique ab alto graviter concuti, & vix magno labore excreare, ut facile intelligi poſſit, aud diu vitam illum eſſe producturum. Praeterea ſenex eſt jam, & nunquam proſpera eſt uſus valetudine. Itaque jam nunc ſerio agere, ac vigilare oportet, ejuſque veſtigare clientes, ne quis forte nobis diligentior tam copioſam haereditatem adeat. *Call.* Verum quidem eſt hoc. Nam & nos nudius tertius eum vix animam reciprocare poſſe, vidimus, quum e foro pedibus, ſequente rheda, ut mos eſt, ſe domum reciperet. Sapienter igitur mones;res jam ſedulo eſt ſuſcipienda, jam circumeundum, atque ambiendi clientes. Maxime vero pervidendum eſt, ne nos hoc agere Populus intelligat. Nolo enim me avarum, & rapacem credi, atque in amici, & collegae fatum vota ſuſcipere, mei compendii ergo. *Call.* Veteres ſcilicet actores docendi

cendi ſuas partes ſunt modo, Vulpine, neſcimus nempe quo id pacto fiat, quum tot jam per annos id agamus, atque ita mehercule diſſimulanter & cate, ut neſcio an aliquis ſit, cui hoc ſuboluerit adhuc, praeter Voconium. *Vulp.* At uſque eſt cavendum: ſemel enim deprehenſi... *Call.* Ah! ne verere quaeſo; immo hoc potius age. Mercatores hos externos in tua vicinia praedivites, Albini eſſe ſat ego ſcio: his jam admovenda eſt machina, nam largi ſunt, & ut noſtrarum rerum ignari, nullo negocio circumducuntur. *Vulp.* Hi enimvero jam prope in tranſennam inciderunt. Diu jam etenim eſt, quum rete in eos tetendi. Mihi tuto credi jampridem cenſent, felicemque me inſuper in cauſſis eſſe, doctumque, & diligentem, ac probitate ſingulari. Habent jam, noſtri ſunt. Illud vero curandum, quod longe pluris eſt. Corpora aliquot conſilio Albinus regit, haec praeter omnia trahere ad me velim. *Call.* Et e Principibus nonnulli etiam Albini ſunt: ſed res indagine, Vulpine, indiget: cras ego tibi exploratam hanc rem dabo. *Vulp.* Nec nos ceſſabimus, impigre rem geremus; ut nos antea Albini haeredes audiat Voconius, quam Albinum mortuum.

III.

Vulpini, Callentii, Ambroſii.

Ambr. SAlvete plurimum, viri optimi. *Vulp.* & *Call.* Salve, & tu Ambroſi. *Ambr.* Quomodo vales Vulpine, rectene dormijſti hac nocte? Nam tertium jam huc hodie advenio, nec tui mihi conveniendi fuit poteſtas; valde te enim occupatum ajebant, nec perbelle te habere. *Vulp.* Nec valeo ſatis, nec mihi ſomnum amicum efficere queo. *Call.* Quando tibi ipſe magnus es inimicus, ut ſomnus amicus ſit fruſtra edepol poſtulas. Propead auroram cum libris vigilas, & nondum exorto ſole ſub primum galli cantum ſurgis, & valere velles? *Ambroſ.* Ah! Quid agis Vulpine. Nonne cogitas tot hominum ſalutem contineri tua? atque ex tui unius vitam quamplurimorum pendere? reſpice te jam, & ſerio cave. Tua enim cautio noſtra omnium cautio eſt. *Vulp.* Quid caveam, amabo, quum negociis obruar, nec me quotidiana turba reſpirare jam ſinat? At quid tu, Ambroſi? Dic cito, ſodes; minime etenim nobis ocium eſt. *Ambroſ.* Oratum veneram, quod po-

tes

tes meminiſſe, de pecunia illa ſcilicet. *Vulp.* At fieri nequit. *Ambroſ.* Cur nam iſtuc tandem obſecro? *Vulp.* Rem plane eloquar: tibi enim amicus ſum, ſed amicior veritati. Cauta creditori pecunia non eſſet; plus nimirum aliis jam debes, quam vendi aedes poſſent hoc tempore. *Ambroſ.* Ah! Quid ais Vulpine. Dimidio profecto plus valent, quam debeo: & rus praeterea obligandum praebui. *Vulp.* Scis me neminem fallere, Ambroſi; nec, ſi quenquam aliquando, clientes unquam fas eſſet fallere. Rus iſtud tuum propter maternarum dotium hypothecam quaſi non eſſet, ne nomina. *Ambroſ.* Ut illud ego ne nominem? Quantacumque, obſecro, tanti fundi pars doti erit obnoxia? *Vulp.* Ita mihi quidem videtur, Ambroſi, ne fruſtra ſis, & incaſſum excandeſcas. Maſe tibi credi puto; nec ego tui compendj cauſa illum, qui bona fide me rerum ſuarum omnium moderatorem & arbitrum conſtituit, decipiam. Dehiſcat mihi prius tellus, quam hoc faciam facinus. Viſne me adverſus animi mei conſcientiam reſpondere, ut improbi iſti faciunt vulgo: Et . . . . *Ambroſ.* At quaeſo te, Vulpine; rem melius perpende, vide . . .

de ... *Vulp.*Quid videam, ſat vidi jam. At cras tecum, quamvis acta res eſt; modo ad bibliothecam propero: vale. *Ambroſ.* Cras redeam, ut jubes, vale. Quid tibi hoc negotii videtur Callenti? Nec domus mihi jam, nec fundus ſunt: abſtulit omnia, & e divite repente pauperem me effecit Vulpinus. Vah! Quid hoc rei eſt! diſrumpor miſer. *Call.*At tu nimius profecto, & plane importunus. Noſti hominem; nimis probus eſt, & valetudo modo eum effecit moroſiorem. Quid tibi vis dicam? non ita factum a te oportuit, ut factum eſt.*Ambroſ.*Hem! Praedixiſſes! At nihil mihi in te opis Callenti? Lapſam rem, modo velis, potes reſtituere; ſcio. *Call.* Quid poſſim, quid audeam cum tam forti, & propoſiti tenace viro? *Ambroſ.* Aliquid cogita, aggredere, gratum me ac memorem ſenties, ipſique Vulpino aud male cedet haec res. *Call.* Novi ego largitatem tuam; ſed difficile factu nimis eſt, quod poſtulas. *Ambroſ.*Age jam, centum illi, quinquaginta tibi aureos praeſentes dabo; obſecro te, reſecroque, Callenti, ne me deſeras. *Call.*Nimis me in arctum cogis, & prope vim affers. *Ambroſ.* Scis me nec obaeratum, nec decoctorem eſſe.

Deûm

Deûm bonitate, ac majorum virtute dives ſum ſatis. *Call.* Novi hoc probe. *Ambroſ.* Pecunia modo praeſenti, eaque aud permagna ad exſolvendam fidem meam, indigeo. Quid ais? Dabiſne hoc perfectum mihi? *Call.* Quid dicam tibi aliud? Dabo; miſeret me quippe tui; honeſtum ſemper, ac liberalem cognovi. *Ambroſ.* At ne quae in Vulpino ſit mora. Nimis ego vereor ne... *Call.* Et hoc ego oneris in me ſuſcipio; ego tibi eum malaciſſabo. Cras primo mane huc propera, at cum pecunia; audiſtine? abi modo. vale.

IV.

Nicolai, & Franciſci.

QUo is, Nicolae, tamque propere? *Nic.* Sine me quo malus me vocat Genius ire. *Franc.* Non temere hoc quidem eſt. Age dic ſodes, quidnam hoc malae rei eſt, quod te agitat? Jam te, aut ope, aut opera, aut conſilio juvabo. *Nic.* Ah! ne retine quaeſo, valde mehercule occupatum. Nec ope, nec opera, vel conſilio tuo modo opus eſt mihi. Linque per Jovem. *Fr.* Hoc ut tu a me impetres?

Fru-

Fruſtra tibi amicus fuero, & me inanem & inutilem prorſus appellare jure poteris, ſi modo te deſeram. Dic age, certum me, & tui amantiſſimum dicas faxo. *Nic.* Enimvero odio me enicas. At quando aliter a te nequeo avolare, accipe rem, ac dimitte. Praeſenti pecunia indigeo, ſi carcerem vitare volo: eam Laurentio illi mercatori, qui ad forum eſt, jamdiu debeo. Modo apud Judicem acta res eſt. Quid opus eſt verbis? Tercentum tantummodo praeſentibus aureis nummis res confici poteſt: quos expedire nulla ope poſſum, etiamſi omnia, quae habeo domi corradam, & vendam. Satine eſt tibi hoc, an me ultra retinendum cenſes? *Franc.* Malum pol iſtuc eſt: ſed cui mederi aliqua ope poſſimus. Ejus amicos adibimus, rogabimus ipſum: rem aliquam demum cogitando, conſulendo excudemus: quî aliquid aliquo pacto efficiamus; ne deſpera, neve animum deſponde jam. *Nic.* Nae tu hodie me ad furorem adiges, Franciſce. Quoties iſtaec me per triennium tentaſſe putas? Nec preces jam, nec amicos, nec Deos ipſos, ſi rogent, curet ille amplius; & merito quidem, argentum ſibi ſolvi vult, nec quid ultra ſperem eſt; At lin-

que.

que jam me, ſine abeam. *Franc.*Mane vero mane: & quando iſte tuus tam durus eſt, tam inhumanus, certum tibi ego conſilium dabo, ut eum, Judicemque eludere, & fruſtrari, vel aliud integrum triennium poſſis. Exporge jam frontem, ac moeſtitiam inde omnem ac ſeveritudinem abſterge, & me audi. *Nic.*Exſpecto quid dicas. *Franc.* Novi ego magnum quendam virum, & omnium quidem Juriſconſultiſſimum, qui me pluries iſtiuſmodi creditorum moleſtiis liberavit; innumeroſque etiam novi, quibus ipſe anguſtiſſimis in rebus plane Deus fuit. Quem hominem Dj immortales! ad hunc propere causam deferemus; Quid? ut virum aſpicies, te ſalvum illico credes: nam vultu admodum certo eſt, & te ultro bonum animum habere extemplo, ne audita quidem re, jubebit, cauſamque alacer ſuſcipiet, & ... *Nic.*Quid tu mihi cauſam, & Juriſconſultum memoras? nulla hic cauſa eſt. Argentum ille bona fide credidit, debere me, ac ſoluturum certo die ſpopondi: jamdiu eſt quum dies ceſſit; quid ergo magnus iſte vir tuus efficiat, etiamſi Solon, etiamſi Lycurgus alter fuerit? *Franc.* Ridere me cogis, Nicolae. Tunc quid

ille

ille poſſit, ſuſpiceris? Summum eſt profecto ingenium hominis, incredibilis doctrina, ac diuturna experientia. Ignoras quippe tu leges, earumque miram his in rebus providentiam. Ille rem tibi tribus verbis expediet. Judicem ſtatim adibit, Deorum, hominumque fidem implorans, & nil debere te Laurentio, immo hunc tibi debere aliquid ſancte affirmabit, clamabit, te potentia adverſarii de tuo jure dejectum dicet, & rem dicto citius in portu collocabit. Age eamus. *Nic.* Eamus, at quid ſperem neſcio. *Franc.* At habeſne decem ſaltem aureos, quibus hominem nobis primo ſtatim congreſſu conciliemus? *Nic.* Habeo vel quindecim. *Fr.* Eamus ergo, eamus.

V.

Blandidiani, & Palponii.

Opportune mones Palponi; jamque res gerenda graviter nobis eſt, ne ſtatus nos dies imparatos offendat. Sed quot Judices in Aurelii cauſa habituri ſumus? *Palp.* Sex, ut opinor, niſi quid novae rei ingruat. *Bland.* Ex his

duo jampridem noſtri ſunt, Demetrius quippe, & Labanus, nonne & hi ſedebunt? *Palp*.Quammaxime. *Bland*.De reliquis jam cogitandum. Cujuſnam moris tibi videtur Fabius? Is nam novus eſt, nec quicquam adhuc mihi rei cum illo. *Palp*.Superbus hercle eſt, nimiſque iracundus. *Bland*. Nempe noſter hic homo eſt, habeo virum; Cras aggrediar, atque ita tibi tres intra dies cicurem illum, & manſuetum reddam, ut non cognoſcas eumdem eſſe. *Palp*. Mirum iſtuc; at quid incoeptabis, quaeſo, magiſter; nec enim facile factu mihi videtur. *Bland*. Quod ſoleo. Palpo invadam, blanditiis obſideam, laudibus expugnabo. Quid ais? Ita illum magnificabo, caeteroſque prae ipſo contemnam, ut neminem aeque ac me amet ille, tantique faciat. *Palp*.Prorſus mirifice, atque ut Blandidianum decet. Sed quando illum cauſam docebis? *Bland*. Tunc ſane,quum ut me amet efficiam. *Palp*. Aenigmata loqueris. Amabit jam ille primo congreſſu te, demus hoc: quid autem ad cauſam? *Bland*.Ut in meos incidet caſſes, ut me ſibi certum, amicumque arbitrabitur, extemplo ego bonum jus fovebo,

ac

ac adverſarios vel tacens pellam, ac fundam. *Palp.* At nihil in conſilio dices, nec orationem ſcribes? *Bl.* Faciam utrumque, ſed dicis cauſa, utque Aurelium preſſius emungam; id vero non mea, ſed Modeſtini curatio eſt. *Palp.* Quid ita? *Bland.* Nonne ei nudiuſtertius mandavi, ut quae ſibi viderentur perſcriberet? *Palp.* Memini: at ita contemptim, aliudque agens dixiſti, ut verear, ne oblitus ſit ille. *Bland.* Ut obliviſcatur ille! Cras eum videbis, de more, tranſacta huc omnia afferre. Ea deinde, & quae Aurelius ipſe ad nos primum ſcripta detulit, more noſtro commiſcebimus, ac conturbabimus; pauca quaedam huc illuc, tralatitiumque aliquod e noſtris prooemiis addētes; ut nemo quantumvis malus animadvertere poſſit quid actum ſit. Atque ita & dicemus optime, & orationem edemus: Modeſtinum laudabimus, ut ſolemus, blandeque uſque excipiemus: ſed ab ipſa cauſa, a cliente, a judicio, atque ab omni ejus rei curatione omnino, ut conſuevimus, removebimus. *Palp.* Sapientiſſime medius fidius. Nam & rem nullo labore expedies, & magiſtrum tetricum illum, & gravem malam in rem ablegabis, ne

obturbet; ſuaque te pro tuis ingerere, divulget. Sapientiſſime medius fidius, ſapientiſſime! *Bland.* Iſtuc autem ita fiet. Alios Judices recenſeamus. Theodori quaenam indoles eſt? Humanus mihi, & non malus videtur. *Palp.* Eſt quidem ut praedicas, at cum uxore dies, noctesque litigat; id mihi amanuenſis ille ſuus retulit. *Bland.* Hinc ergo tragulam in illum conjiciemus: hâc ille ſine dubio apertus eſt, atque immunitus. Principio oſorem mulierum me praedicabo, multaque in eas maledicta ingeram; Te deinde Palponi, me authore, diſſidium jam cum Julia tua parare dicam, ita perpetuo obgannit, ita ſemper turbas ciet, ita male te excruciat. Hîc mihi ille lubens calamitates narrabit ſuas; Teque uti ſocium ejuſdem miſeriae diliget ſtatim, & amplexabitur. Res mihi poſtmodum in proclivi fuerit, & nobiſcum jam ſentiet Theodorus. At quid Camillus, & Eugenius, qui ſuperſunt? Age narra mihi quae de iſtis habes. *Palp.* Hoc vero ſupervacaneum eſt, pace tua dixerim; Nam quum e ſex Judicibus quatuor a nobis ſtabunt, quid ſolliciti de reliquis ſimus? Nimium quidem id eſſet: & plane, quod tu tantopere

pere ſoles prudentiſſime reprehendere, ultra id, quod neceſſe eſt, laborare. *Bland.* Id vero non ultra eſt, fili mi: ſi poſſem enim vel ſellas ipſas mihi conciliare, libentiſſime facerem. Nam ea maxime, ſive una potius vincendi certa via eſt, ſi Judices omnes, quique Judicum ſunt amici, ſervoſque etiam, & vicinos, ut ita dicam, efficias benevolos. En, ut id oblito tibi in memoriam reducam, en tibi Carolus, & Philippus, quorum in cauſſis meminiſſe porro debes quanta nos ſedulitate geſſerimus; quidve cum familiaribus, quid cum amanuenſibus, quid cum amicis eorum, qui illis intereſſe cognitionibus debebant, egerimus. Multo equidem illis argento, ac multo nobis labore ſtetit victoria; at vicimus, quum victuros illos ne nos ipſi quidem ſperare auderemus. Nos, qui ſane quid clam actum eſſet nobis conſciebamus, pauca quaedam in conſilio diximus, eaque haud valde, per Jovem diligenter: ut valde ſtomacharentur qui aderant, nos tales cauſsas tam negligenter agere. Sed poſtea impenſe nos laudabant, manumque oſculabantur: noſque in coelum ferebant, quod tacentes, & plane dormitantes Franci-

ſcum, & Caeſarem fori, ut eruditoli iſti dicere ſolent, columina, ſummoſque oratores cauſa dejeciſſemus; quum illi ſummo opere adnixi eſſent contra, totieſque vehementiſſime dixiſſent. Hae mihi fuerunt artes, eaedem erunt tibi: ita plurimae nobis victoriae ſunt partae, ita aeque multae & tibi parientur. Age ergo, age quod juſſi, dic jam hilariter de Eugenio, & Camillo ſi quid habes. *Palp*. Quam te tam cate ejuſmodi verba facientem audio lubens, praeceptor? Quae tibi ſapientia, quae ſedulitas, quod ingenium, Dj immortales! Plane Deus es. Edepol ſi nobis putida iſtorum juriſprudentia deeſt, ſi ventoſam iſtam eloquentiam, caeteraque ejus generis, ut par eſt, parvipendimus: at praeclare ſtamus animis, roboreque ingenii, ut viros fortes decet, acriter pugnamus. Sed jam ad rem. Eugenius probus, atque apprime doctus perhibetur vulgo, nec eum aliqua parte falli ajunt poſſe, ita cautus, & tectus eſt undique. Eum ego ſemper odio habui; contemnere enim nos videtur, & aculeatis dictis ſaepe laceſſit. *Bland*. At ejus filius, qui in forum jam ventitat, nonne... *Palp*. Is profecto Fabricii gnati tui per

quam

quam eſt familiaris: habeo quid dicas: ea quippe recta ſemita eſt, venatum inde incipiemus. *Bland.* Optime, Palponi: eja demum diſcipulum agnoſcimus! ſupereſt Camillus. Hunc ego nihili facio: Nam is Poeta eſt, & Philoſophus, & plerumque, dum maxime calet forum, cauſaſque defenſitant vehementius Patroni, verſiculos ſcribit, recenſque ſcriptos haud raro vel Modeſtino noſtro, vel alicui e ſuis aſſeclis ibidem recitat. Hunc vel per ipſum Modeſtinum aggrediemur; vel nos quaſi aeſtro perciti, & attoniti, ac magnum aliquod, Poetarum ritu, ſonantes, invademus. *Palp.* Habeo ego quoſdam Camilli verſus: hos memoriter homini recitabo, ita ſponte noſter erit: hoc enim pacto eum protinus dare praedicant manus. *Bland.* Eugeſerio iſtuc, Palponi. Hoc jam eſt magiſtrum, non diſcipulum ſe ſe gerere.

VI.

Laelii, & Caroli.

Lael. Vidiſtine paullo ante Petrum hunc Joannis filium affinem meum

 meum

meum in rheda cum Theodoro Principe Civitatis? Sane ego rabie differor, qui illi repente indignus viſus ſum, cui ipſe vel ſalutem redderet. Nam & eum primus ſalutavi, & magnopere gaviſus ſum, ipſum eo jam dignitatis perveniſſe, ut tali viro dexter ſederet, & quaſi pompa quaedam per frequentiſſima urbis loca, in illius curru veheretur. *Carol.* Vidi equidem Laeli, & admiratus ſum: Nam quum rectus ipſe, & valde ſevero, & occupato vultu ſederet, ille alter precanti, & verenti ſimilis totus in eum inclinatus, neſcio quae ingerebat. Me vero Petrus aut non vidit, aut non vidiſſe ſimulavit: quod mirum non fuerit, quippe ei extraneus ego. De te vero quid dicam, aut cogitem non habeo, qui conſobrinam ejus in matrimonio habes, ac illi ſemper affueris, ac omni eum ope juveris. *Lael.* Pol negliget ille me jam, nec pro affine habebit: Siquidem eum ſummates viri colunt, & obſervant. Nos ſcilicet Medici a tanto oratore contemnimur. *Car.* Aufer iſtuc jam. Quid te ille contemnat, quaeſo? Nonne & ſenior tu illo es, & doctior: & ſi haec quoque aliquid ſunt, ditior, & familia hone-

honeſtiore ? *Lael.* Nihili iſta ſunt, o bone : nec enim uter doctior aut honeſtior modo inſpiciendum ; ſed cui rei demus operam. *Lael.* Ergo tu medicinae , ille , legibus addicti , cur alterum alter dedignetur , ac deſpiciat , plane neſcio . *Lael.* Hoſpes profecto mihi in noſtra Civitate videris , Carole ; qui ejus mores prorſus ignores . Nam cui obſecro ignotum eſt , cuicumque doctrinae , cuicumque , & quantaecumque virtuti , & quibuſcunque moribus nunquam tantum apud nos tribui , quantum Juriſprudentiae ? *Carol.* Scis me in hortulis meis pene ſemper deliteſcere , nec adire urbem niſi certis , ſtatiſque diebus officii ergo . Itaque rem ita eſſe , ut ratio ipſa monebat , putabam , utque mihi aequum rectumque videbatur . Caeterum cur ita , ut autumas fiat, planiſſime ignoro . *Lael.* Cauſsam e Petro affini meo exquire , qui certe quare tantopere ſuperbiat, non invenio : indoctus enim plane eſt , ut qui maxime , atque e forenſi diſciplina , Rapidiique praeceptis , quem ſecutus eſt, tantum hauſit , quantum vix ad imum ſubſellium ſatis eſt . Novi ego hominem: & dejerare paratus ſum eum (ut majora om-

ra omnia taceam) nec latine, nec hetruſce quicquam ſcire: infans plane eſt, & rerum omnium ignarus: ac ſi unum, alterumque e Pragmaticorum faece ſcriptorem percurriſſe eum dicam, plus ei tribuam, quam veritas poſtulet: & nos aſpernatur jam, & quiſquilias meras putat. *Car.* Et talis quum ſit, tam ferociter tamen? & quod miremur magis, tanto hic in honore eſt? *Lael.* Cur non tumeat, noſque nihili pendat, quum hic videat nec medico, nec muſico, nec mercatori, nec philoſopho, nec architecto, nec mathematico, nec, quod longe pluris eſt, honeſto viro, nec alicui hominum generi eum haberi honorem, qui vel ignaro, vel inhoneſto Juriſconſulto? *Car.* Quando ita ſe res habet, Laeli, geminos natos meos, quos aliis in artibus erudiri juſſeram, primo quoque tempore Jurisprudentiam doceri imperabo. *Lael.* Quod tibi fauſtum, felix, fortunatumque ſit, quamprimum impera.

VII.

VII.

Rapidii , & Lupi.

Rap. QUid ita malum nobis ſub ipſam jam veſperam advenis,& quaſi nil agendũ ſit tarde etiam nunc incedis. Nimis hercle diu te hodie exſpectavimus , Lupe , quum hic te illico poſt meridiem affuturum nobis pollicitus ſis: atque id ego a te etiam atque etiam opere maximo petierim. *Lup.* Audi ſane; nec me . . . . *Rap.* Quid ego audiam ! Noveras quanta nos rerum urgeret moles, & quae expediri neceſſe eſſet paucis hiſce diebus negocia : & tam lente tamen! age jam , quid ſtas ? pallium cito , ac pileum pone , operique manum admove . *Lup.* Jure quereris , Rapidi ; at me ruſticus quidam properantem retinuit , qui ne avaro , atque illiberali locatori conducti fundi pactam mercedem ſolveret , me adiit flens , ac ob creditoris minas vehementer pavidus . Ova mihi miſer , pulloſque gallinaceos & pecuniae etiam aliquantulum apportavit . Hunc ut deſererem ego ? rem ſuſcepi ; dumque ei adſum , dum rem in vado ſiſto , coepit ad-

veſpe-

veſperaſcere : nec a Cornelii domo, quo mihi Judice convento opus fuit, quantum approperaverim, citius huc potui pervenire. *Rap.* Jam te ulterius non culpo : Laudo immo ſedulitatem, & humanitatem tuam : qui & illi miſero opportune adverſus domini avaritiam, ſubveneris, & aliquid etiam tu feceris lucelli. Agnoſco in celeritate etiam tua Rapidii diſcipulum : Euge, Euge! At non iſta ſibi modo tempus poſtulat. Noſtra jam propere aggrediamur. Ubinam, Lupe, inſtrumentum illud eſt contra nautam illum Surrentinum, qui vitulinam ſolet adducere? *Lup.* Adeſt, eccum. *Rap.* Quid ei faciemus, Lupe? res inextricabilis videtur, niſi inſigni aliquo commento eam reddimus explicatam. Sane diſertis verbis ſexcentos ab eo creditor ſtipulatus eſt, nullo nec pacto adjecto, nec conditione. Jam jam dies ſtipulationis cedet, & creditor lege aget.. *Lup.* Vel inter eos aliter poſt ſtipulationem conveniſſe, vel pecuniam, contra quam ſcriptum hic eſt, non interfuiſſe, vel aliud quippiam ſimile objiciendum cenſeo. Interea aliquid.... *Rap.* Vulgata iſtaec, nimioque uſu trita ; &

ta ; & quibus aegre jam a Judicibus creditur . Aliud excogitandum eſt , ſi nautam tueri volumus , nobisque ipſis, quod maxime curandum eſt , conſulere . Num ſi aliud inſtrumentum producamus , quo ſatis ſibi jam factum creditor ſolemni ritu affirmet , callide id tibi , & magnifice factum videatur ? *Lup.* Optimum, iſtuc quidem : ſed haeret haec res ; nam quo pacto ſolutam vere fuiſſe pecuniam, ut oportet , probabimus ? . *Rap.* Ohe ! quid tam es timidus , ſatis fuerit ſi receptam a ſe praeſentem pecuniam creditor ſtipulatione caverit debitori . Vel ſi tibi haec minus videntur tuta , quis vetat vel frumento , vel hordeo in ſtipulatione dicere , vel alia quapiam merce fuiſſe perſolutum ? *Lup.* Hoc hercle arridet magis, idque faciundum cenſeo . At undenam gentium ejusmodi inſtrumentum accerſamus , quod nec factum unquam eſt , nec adeo fieri potuit ? *Rap.* Nimis cito diffidis , fili ; Diſce ex me virtutem veram : ſi factum id nunquam eſt , excudemus nos ; hîc diſtractus fiet , ſi alibi contractum eſt . Sed ad hanc rem , quam paro , Falſirone propere accito eſt opus: age , Lupe , Soſiam mittito , qui illum

cito ad nos. Factum non factum, non factum factum efficiam, Lupe, tibi hac aſtutia. *Lup.* O magnum & verſatile ingenium! O veram, & reconditam juriſprudentiam! en eo, ut tibi tanto hoc in ſtratagemate ſubſerviam. *Rap.* Miſiſtine jam? *Lup.* Mehercule. *Lup.* At dixiſtine ut cito? *Lup.* Factum. *Rap.* Bene habet. Jam pecuniam nauticam devorabimus, cras hominem probe emungemus. Nunc de mercatore illo: hoc diu jam me torquet. Decoquere is vult, ut noſti, Lupe; ſed leges veretur, neve ſe in capitis periculum creditores adducant. Nunc ſalſo ſale, nunc vere acido aceto opus eſt nobis. Quid tu inciperes, quid opis huic homini afferres? *Lup.* Nunc enimvero ſerio diffido, Rapidi, nunc quid dicam, quid cogitem, plane non habeo. *Rap.* Excidit ergo tibi jam, quod in Veneto illo mercatore, tertius jam prope annus eſt, excogitavimus? *Lup.* Quid? non enim memini. *Rap.* Quum rationum tabulas ex integro ei conficiendas curavimus, eumque hoc pacto multorum late mercatorum, qui ſub idem fere tempus per Italiam decoxerant, creditorem iis tabulis ſcripſimus:

mus ; ut quidem non dolo , ſuaq; fraude, ſed aliena in eam illum calamitatem incidiſſe judicatum fuerit ? Unde factum eſt , ut vix ſextula tunc creditores contenti fuerint . Meminiſtine an non? *Lup.* At at . Marcum illum fortaſſe dicis , qui inaures , armillaſque uxori tuae dono dedit , tibique aureos quincentum ? *Rap.* Illum ipſum . Quid ſi eosdem & modo conſuamus doctos dolos ? *Lup.* Sed nulli modo mercatores , quod quidem ego noverim , decoxerunt ; baſis, praeceptor, deeſt , rei ſtabilimenta corruunt. *Rap.* At nos , ſi haec obſepta eſt , alia ingrediamur via . Nec qui patrimoniis eluerint jam foris quaerendi ſunt nobis; ſat multos apud nos decoctores habemus. *Lup.* At amicos hos oportet eſſe homines , ne nos prodant , & res fiat palam. *Rap.* Horũ domi copia eſt, ne quaeramus foris; Albertum, inquam, Fabium , Marcellum , Clementem , alios quamplurimos , quibus nos quidem prora , & puppis ſumus . His ego facile , ut illud ſe debere ſtipulentur , quod perſoluturi ſint nunquam,perſuadebo.Eorum tantum nomine indigemus : nam & notiſſimi decoctores ſunt,& nobiles, ac ſumtuoſi ; nullo

nego-

negocio ut quivis credat hos mercatore noſtro indiguiſſe, pecuniamque, & exoticas merces ab illo accepiſſe. Tabulas ſcite conficiemus, ut omnia perbelle congruant: conquerique eum jam nunc de ſuorum debitorum fide palam faciemus, ut ſcriptum quod ſit, teſtium quoque authoritate ſuffulciamus. *Lup.* Mirifice pol iſtuc, & quod omnem mentis captum ſuperet; ſed vide quaeſo, ne nimis, ultraque iſtorum hominum fidem iis creditum videatur, reſque inde labet nobis, & pateſcat fraus. *Rap.* Haud inſulſe mones: itaque praevidenda res eſt, ne nobis importune negocium faceſſat aliquando. Graphica modo aliqua nobis fallacia opus eſt, quî rite hanc expellamus, atque explicemus rem; Quid ſi . . . non placet. Hoc fortaſſe erit callidius . . . Fiet ut . . . *Lup.* Haeres magiſter jam. Quid ſi mihi auſcultes diſcipulo? *Rap.* Et lubens quidem. *Lup.* Si fures noctu ad eum veniſſe, magnamque abſtuliſſe auri argentique copiam ſimulemus, atque inde fabulam hanc incipiamus, ecquid mali erit? *Rap.* Euge! conſilium placet, at eo dolato parumper utemur, ſi videbitur. Unum quippe mu-

pe mutatum velim. *Lup.* Quid? *Rap.* Nempe ut vel tu ipſe, qui excudiſti, verum id credas. Ligurem inſtitorem illum ſuum, quaſi clam domino, ut aufugiat facile data pecunia efficiemus; quod & creditum facilius fuerit, quam illud de furibus, & externum hominem, atque egentem.... *Lup.* Egregie vero egregie, ut nihil ſupra! *Rap.* Tunc demum noſter Deûm, hominumque fidem clamabit, omniaque illum ſua fugientem abripuiſſe flens, gemenſque affirmabit. Poſtea tabulas producemus, remque tribus expediemus verbis. Actum jam hoc porro eſt: paucos intra dies opiparae ſane, lautaeque vindemiae nobis erunt, Lupe.

Lup. Dj nos ſervatos volunt, qui tanto dant ingenio pollere. At vide ſis hoc quod mi de Flaminio mandaſti: en tibi Dionyſii Judicis manum: quid tibi videtur? *Rap.* Ipſiſſima porro eſt: ſi hercle ipſe viveret Dionyſius ſuam omnino affirmaret. Hoc vero cras, quas in foro turbas! rem judicatam afferemus. Hoc vide, ut Scribae manum quoque mirifice prorſus imitatus ſis! Papae! Quid autem illud, quod tolli de Pauli teſtamento juſſi! *Lup.* Factum; illudque ad-

ſcriptum quod volueras. *Rap.* Laudo: O factum diligenter! Demetrio, Laurentio, Petro ſcripſiſtine dicas jam? *Lup.* Eccas ut imperaveras: & ſane ridiculum fuerit, quum debitores ſeſe repente e creditoribus a te effectos cras audient. *Rap.* Ridiculum plane: at me, qui vir ſiem, cognoſcent.

VIII.

Dionyſii, Laurentii, & Leonis.

Dion. SAlvus ſis Laurenti; unde is? *Laur.* Prope hinc a Fabio Judice. *Dion.* Eo nos properamus. At multine mortales apud ipſum ſunt? *Laur.* Plures pol quam opus eſſet. Si nemo ſit, unus eſt ibi Voconius, qui pro ſexcentis eſt. *Di.* Probe hoc quidem, laetor; nam hunc ipſum quaerito. Haud parva res veteris amici illic mihi eſt agenda; Centies jam condictus dies, at ſemper fruſtratus eſt Voconius; nunc teneo hominem, effugiet nuſquam. *Laurent.* At tu ſi ſaperes, alium tibi adverſarium quaereres, hunc nolles conventum. *Dion.* Nam cur, obſecro? *Laurent.* Hunc

Hunc Leonem interroga : is tibi rem explanabit : *Leo* . Ego vero nec quid dicam , neç quid cogitem , nec quid audiam ſcio amplius , ita me elinguem, ita truncum , ita ſtupidum reddidit modo Voconius . *Dion.* Te ne ille ! miror profecto: at quicquid hoc rei eſt narra ſodes. *Leo.* Vereor ne tibi ominoſum ſit , amice , in nos hodie incidiſſe , qui pulſi, victi , fugatique ab illo paullo ante ſumus . Itaque ſi me audies , in alium diem rem iſtam dilatam voles . Furit ille hodie , & plane tonat . *Dion.* Luditis vos hercle me hodie . *Laur.* Nec ludimus amiciſſimum hominem , nec jocandi modo nobis eſt ocium . Quid tibi vis dicam! Nulla ſane aeque violenta unquam procella coelum miſcuit , quam hic modo agit Voconius , qui nos ita modo magnis clamoribus obruit , ut nec cauſam dicere, nec adeo loqui datum ſit . *Leo* . Humanam ego vocem nunquam tam valide non ſonantem , ſed tonantem audivi . *Dionyſ.* Novi hoc , & neminem in foro tam firmis lateribus , & majore pulmone eſſe jampridem ſcio . Ceterum indoctus apprime eſt , nec quid loquatur ſcit , linguaque utitur ſane plebeja , & foeculenta ; ob-

ta ; oblatrare ſolet , non dicere cauſam, aut quicquam ad rem . *Laur.* Quid tu mihi doctrinam , quid cauſam , quid linguam praedicas ! In apertiſſima re ita facile elapſus eſt, ita magnis clamoribus, ita turbato , inverſoque egit ordine, ut nec quid in controverſiam veniret intelligi potuerit, nec qua de re quaereretur. *Dion.* Non liquere adhuc ergo pronunciatum eſt , remque amplius quaerendam. *Laur.* Immo contra . Nos cauſsa prorſus cecidimus , ille de nobis , immo adeo de juſtitia magnificum , & ſane baſilicum egit triumphum . Judicem probum illum quidem , & ſatis doctum , ſed imbecillum, parvique animi , ut noſti , plane obſtupefecit . Tercentum adhuc tonat ingenti ore ſcriptores,qui ſuam tuentur cauſsam, noſtramque proſternunt ; quum tibi vere , ac pro amicitia affirmare poſſim , omnia illum excudiſſe , integroſque authorum ſuppoſuiſſe audacter locos , nec unquam nos meliore cauſa , ac firmioribus fundamentis Judicem adiiſſe . *Dion.* Pro more iſtud . Sed ſcriptorum locos falſos eſſe dictum oportuit : nam id quis non illico crederet , quum pluries jam in magnis ille judiciis fuerit mendacii

dacii convictus. *Leo.* Quid tu nos cenſes mutos, aut tardos? Clamavimus & nos valide, Judiciſque fidem imploravimus, libri, oravimus, ut ex ejus bibliotheca proferrentur; at quid? Scine quid proficiebamus? Quaſi quis, furente Auſtro in litore, cum valde ſtrepentibus pelagi undis voce contenderet. Fruſtra ſemper fuimus. Itaque odio victi tandem diſceſſimus, ne ramices pro cumulo rumperemus. Cauſſam in conſilio agendam denuo curabimus, eamque ſoli, ac ſine adverſario antea per domos Judices docebimus. At jam valeas, Dionyſi; alia nobis agenda. *Dion.* Abite, jam, & valete: Ego quidem quo intenderam non eo jam. Nolo turbine hoc modo circumagi: cras rem alio pacto expediendam curabo.

IX.

Antonii, & Camilli.

AUdiſtine Camille, quod Mariae huic in vicinia accidit, cujus nuptias ſuperiore anno tanto ſumtu fieri meminiſſe debes? quippe ibi tunc mecum aſ-

 fuiſti

fuiſti. *Cam.* Memini id quidem : at quid iſti modo evenerit, neſcio. *Ant.*Indotata repente effecta eſt, quum magna dote nuptum iverit : unde eam vir odio habere coepit, & quotidie maledictis inceſſit, nec amplius una cubat, licet ea ſit ex ipſo jam praegnans. *Cam.*Mirum profecto narras. Nam & amare eam ex animo videbatur, & ſane liberalis aderat forma, ut id fieri facile crederes. Numnam ergo chaſmate fundus dotalis periit, vel flumen alio tranſtulit, vel alio quopiam majore caſu eſt abſumtus? *Ant.* At nihil horum, o bone, ſed inopino, & inſuperabili quodam fato. Nam neſcio quo pacto ex improviſo effectum eſt, ut nihil ei frater ex paterno teſtamento deberet. *Cam.*Derides pol me Antoni. An hoc fieri aliquo modo poterat, ut ex paterno patrimonio nil gnatae deberetur, quum filius tantis opibus abundaret? Sane inauditum hoc, & incredibile. *Ant.* Nec derideo, nec rem incompertam profero. Porro egomet heri medio in foro, quum plurimi adeſſent Patroni, Voconium audivi hoc neſcio cui diſerte ingenti voce narrantem : quum ſua factum opera impenſe gloriaretur, quod Claudius

dius iſte Mariae vir, uxorem quidem haberet praeſentem, dotem vero ſperatam, & pactam nec modo, nec umquam. Plaudebant qui aderant, hominemque admirabantur. *Cam.* Glorioſus quippe, ac ventoſus eſt Voconius; & probabile eſt ea illum ſui magnificandi gratia effutiiſſe; nec enim id mihi videtur fieri poſſe. *Ant.* Factum fruſtra infectum efficere cupis Camille. Res hercle ita ſe habet, idque Medicus etiam nobis Claudii dixit, atque omnia turbari perpetuis clamoribus in ejus aedibus propter eam rem. *Cam.* At quomodo id factum nihil ne noſti, Antoni? *Ant.* Neſcio: niſi quod ibidem in foro leviter inaudivi, neſcio quod pervetus atavi, credo, aut abavi teſtamentum a Voconio repertum, ac prolatum, unde ille ſororis actionem omnino interemerit, & paullulum quid a fratre ei dari debere dotis nomine contenderit. *Cam.* At tunc nos audiebamus Patris teſtamento dotem filiae conſtitutam. *Ant.* Patris autem voluntatem nihili prorſus faciendam idem Voconius praedicabat, qui & ingens aes alienum vivus contraxerat, & nil ipſe paraverat: indeque effici, ut nec dotem legare poſ-

ſet,

ſet, nec adeo teſtamentum condere. Rationes, legeſque ipſe addebat, recte ne, an perperam, ignoro. *Cam.* Leges iſtas & rationes apageſis a me; cui quidem ſatius fuerit in latrones, quam in Voconium, ejuſque fatales porro inextricabileſque laqueos incidere.

X.

Vulpini, & Lucii.

Vulp. EHus tu Luci Luci, jamne ades? *Luc.* Jam nimium diu adſum hic, here, ante oſtium, ut quum expergiſcereris praeſto adeſſem. *Vulp.* Optime atque ex more hoc. At quid ais? Dies ne jam eſt? *Luc.* Dies! Immo meridies jam: ut aegre conſultorum turba diutius in bibliotheca retineri poſſit. *Vulp.* Anne ii, quaeſo, norunt dormire me? Vah? Stulte? Libris invigilare me dictum oportuit. *Luc.* Factum iſtud: & te integram inſuper vigilaſſe noctem diximus, quo Theodoro probe meditatus, ac paratus adeſſes, cujus cum Marcello res centum amplius millium paucos intra dies apud Judicem erit agenda. *Vulp.* Merito quidem

dem amo te, mi Luciole: ita lepide, ita amanter, ita ſapienter uſque mihi operam praeſtas. At oh! oh! oh! ſomnus me etiamnunc graviter urget; quam vellem, vel ſolidum menſem obdormire. *Luc.* Quam rem agis, obſecro te, here? Plus jam decem horas dormiſti, & ſomniculoſus es adhuc? Surge jam age, ſurge: non decet oraculum Civitatis tamdiu quieſcere. *Vulp.* Recte mones. Cedo jam veſtimenta. *Luc.* En tibi parata omnia. *Vulp.* At ſcine quid te modo velim, Luciole? *Luc.* Ni dixeris, neſcio. *Vulp.* Age te propere modo ad bibliothecam: ter, quatuorque inde, ut tibi, quique in manus temere venient, libros cape, quaſi eos ego... *Luc.* Teneo; quaſi iis tibi conſultis opus eſſet. *Vulp.* Euge! *Luc.* Jam eo. *Vulp.* Scitus hic, & plane callidus eſt, meisque moribus, ac rationibus ſane quam opportunus. Caeterum ego mihimet plaudo, & neminem in foro adhuc aeque, ac ego ſum, nec fortunatum, nec catum ſimul & prudentem fuiſſe arbitror, cui tot ſimul bona deorum benignitate, ac induſtria mea obvenerunt. Pauper a paupere prognatus patre, diu inops, egensque,

repen-

repente dives, orator, nobilis, ac magnus Juriſconſultus mea unius ope effectus ſum. Alios quamplurimos vigilare, miſere laborare video, anxieque ſeſe gerere, ut vel oratiunculam concinnent, vel legem quampiam interpretentur. Ego vero ingenio fretus meo, ac probe ſutis ſutelis, ſummus orator, graviſſimuſque Juriſconſultus, dictum factum emerſi, nullo quidem labore. *Luc.* En tibi libros; vide quam craſſos omnes, & corpulentos! at quidnam tecum ipſe ſolus? Sanus ne es? *Vulp.* Admirabar egomet modo fortunas meas, mihique plaudebam. *Luc.* Et merito id quidem: Nemo enim ex magnis iſtis Oratoribus majore in admiratione eſt, nec cuiquam magis creditur, quam tibi. At quid agis, ſurgeſne hodie, an non? nonne tibi dixi ab innumeris exſpectari te? & modo quum me libros ad te ferentem conſpexerunt, quaſi paſſerum, aut columbarum pulli omnes ab ore pendebant meo, quidve ageres, & quando demum exires, ſolicite rogitabant. Ego neſcire me quid facturus eſſes, aut quid omnino facere poſſes, dicere; niſi quod te vehementer occupatum viderem. *Vulp.* Opti-

Optime quidem, & prudenter. I ergo jam rurſus ad illos, meiſque verbis abeant jam nuncia, ocium mihi modo non eſſe: poſt meridiem, ſi lubeat, redeant, me tunc ipſis operam daturum: Id mihi quidem vehementer moleſtum eſſe, ſed invitum id facere: adde & tu ſi quae vis, quaeq; in rem videbuntur; Patriciis praeſertim, ne ſe contemni ſuſpicentur. *Luc.* At non belliſſime hoc a te fieri arbitror: tribus poſt horis dimitti homines, here! aegre id patientur, & ſatis modo id frequenter a te fit, pene tertio quoque die. *Vulp.* Non iſtaec tua curatio eſt. Scio ego quam rem agam. Age jam abi, quod imperatum eſt quam blandiſſimis potes verbis exſequere.

FINIS.

HABET.	LEGE.
Pag.5.v.7.inexricabiles	inextricabiles.
P.44.v.3.Demoſtenis	Demoſthenis.
P.64.v.19.naxa	naſſa.
P.64.v.13.Adoleſcenti	Adoleſcentis.
P.82.v.15.quum illi	quum illic.
P.88.v.17.praeptis	praeceptis.
P.91.v.ult.quaſi muros	quaſi mutos.
P.94.v.10.ſi graviter	ſi gnaviter.
P.100.v.17.arcam	arcana.
P.105.v.4. Phrigioni	Phrygioni.
P.112.v.16.inberbem	imberbem.
P.118.v.ult. nec diu me mihi	nec diu mihi.
P.127.v.6.tum hos	dum hos.
P.131.v.13.reſtituerit	reſtituerint.
P.135.v.7.docteremque	doctoremque.
P.139.v.4.Tun Voconij	Tunc Voconij.
P.145. v.19. REM CONTRADICTIONE	DIEM CONTRADICTIONE
P.160. v.ult. Tunc quid ille	Tune quid ille.
P.161.v.21.graviter	gnaviter.
P.176.v.18.expellamus	expediamus.

ANT 1319 OPP

Digitized by Google

[illegible] by [illegible]

9 884

Digitized by Google

XXI
C45